

"Slaboga u vjeri prigrлите" (Rim 14,1)

Prša, Monika

Doctoral thesis / Disertacija

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:222:848886>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)
[University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

Monika Prša

„SLABOGA U VJERI PRIGRLITE“

(RIM 14,1)

EGZEGEZA RIM 14

LICENCIJATSKI RAD

Zagreb, 2020.

Sveučilište u Zagrebu

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

Monika Prša

„SLABOGA U VJERI PRIGRLITE“

(RIM 14,1)

EGZEGEZA RIM 14

LICENCIJATSKI RAD

Mentor:

Prof. dr. sc. Mario Cifrak

Zagreb, 2020.

University of Zagreb

CATHOLIC FACULTY OF THEOLOGY

Monika Prša

**„ACCEPT THE ONE WHOSE FAITH IS
WEAK” (ROM 14:1)
AN EXEGESIS OF ROMANS 14
LICENTIATE THESIS**

Supervisor:

Prof. Mario Cifrak, PhD

Zagreb, 2020.

IZJAVA O AUTORSTVU LICENCIJATSKOGA RADA

Izjavljujem da je moj licencijatski rad „Slaboga u vjeri prigrlite“ (Rim 14,1) Egzegeza Rim 14 izvorni rezultat mojeg rada te da su svi korišteni izvori, kako objavljeni tako i neobjavljeni, primjereno citirani ili parafrazirani te navedeni u popisu literature na kraju rada.

U Zagrebu, 23. 6. 2020.

(vlastoručni potpis studenta/studentice)

INORMACIJE O MENTORU

Mario Cifrak (rođen 1966., Virovitica/Hrvatska), pripada Redu manje braće. Poslije studija teologije u Zagrebu, klasične filologije u Skopju i Zagrebu i svećeničkog ređenja nastavio je svoj studij na Papinskom biblijskom institutu u Rimu. Postigavši licencijat biblijskih znanosti promoviran je u Freiburgu/i.Br. 2001. u doktora teologije. Otada djeluje na Katedri Svetog pisma Novog zavjeta Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Od 2017. redoviti je profesor i dekan Fakulteta.

SAŽETAK

Autorica u ovom radu istražuje tekst Rim 14. U analizi upotrebljava povijesno-kritičku metodu. Cilj istraživanja je razumijevanje pojmova *jaki* i *slabi u vjeri* i njihova identifikacija, otkrivanje čimbenika koji utječu na njihovo otuđenje unutar zajednice te razrada Pavlove upute dane 14. poglavljem.

Budući da je 14. poglavlje Poslanice Rimljanima sastavljeno od perikopa 14,1-12 i 14,13-23 rad je podijeljen na dva poglavlja. Oba poglavlja sadrže pet jednako strukturiranih potpoglavlja u kojima se iznosi delimitacija, tekstualna kritika, diskurzivna semantička analiza, lingvističko-sintaktička analiza i egzegeza perikopa. Prvo poglavlje pokazalo je da se perikopa 14,1-12 bavi odnosima unutar zajednice, specifično između članova koje Pavao naziva *slabima u vjeri* i članova koje naziva *jakima*. Zbog različitih uvjerenja u pogledu konzumacije hrane i svetkovanja dana među članovima zajednice dolazi do sukoba i narušenih odnosa. Pavao ih opominje i poziva na međusobno prihvaćanje. Drugo poglavlje rada pokazuje da se Pavao u perikopi 14,13-23 poglavito obraća *jakima*. Potiče na prihvaćanje slabih te ukazuje da je kršćanska sloboda vezana uz odnos prema Bogu kojim se određuje međusobno vladanje.

Rezultati istraživanja Rim 14 pokazuju da pozadina problematike *jakih* i *onih koji slabe u vjeri* stoji u suprotstavljenom shvaćanju opravdanja po vjeri u odnosu na obdržavanje židovskoga Zakona. Takvo shvaćanje najprije se vidi u činjenici da Pavao određenu skupinu članova rimske zajednice naziva sintagmom koja opisuje njihov proces slabljenja u vjeri a koja se razumijeva kroz poveznicu s Abraham u Rim 4 gdje je prikazan kao lik jake vjere i stavljen kao uzor rimskim kršćanima. Zatim po uvjerenjima rimskih kršćana koja se odnose na pitanja konzumacije hrane i svetkovanja posebnih dana čiji su ključ razumijevanja redci 14,14.20. U njima Pavao tvrdi da je sve čisto te time ukazuje da se prijepori vode zbog djela zajednice koja i dalje nastavlja s praksom židovskog zakona. Pavlov nagovor unutar 14. poglavlja također uvodi u misao opravdanja po vjeri kada podsjeća članove zajednice na kršćanski identitet i pragmatično djelovanje.

S obzirom na navedenu problematiku smatramo da je poslanica prvenstveno prigodni spis koji odgovara na konkretne probleme rimskih kršćana podijeljenih na slabe ili judeokršćane i jake ili poganokršćane. Zbog toga što je Pavao zaokupljen problemom slabih i *jakih* većim tekstualnim opsegom smatramo da je problem bio većega razmjera i da je postojao veći broj članova zajednice, premda ne i većina, koji je naglašavao obdržavanje židovskih odredbi.

Ključne riječi: Apostol Pavao, Rim 14, *jaki*, *slabi u vjeri*, čisto – nečisto, opravdanje po vjeri

STRUCTURED SUMMARY

Introduction

In this paper, the author investigates the text of Rom 14 through the historical-critical method. The aim of this research is to understand the terms of *strong* and *weak in faith* and to identify them, discover the factors influencing their alienation within the community, and interpret Paul's exhortation given in this chapter. Since the Rom 14 consists of two pericopes 14,1-12 and 14,13-23 the paper is divided into two chapters. Both chapters contain five equally structured subchapters in this order: delimitation, textual criticism, semantic discourse analysis, linguistic-syntactic analysis, and exegesis of pericope.

Romans 14,1-12

The first chapter shows that pericope 14,1-12 deals with relationships within the community, specifically between the members that Paul calls weak in the faith and the members he calls strong. Due to different beliefs regarding food consumption and the celebration of the day, there are conflicts and disturbed relationships among community members. Paul admonishes them and calls for mutual acceptance.

Romans 14,13-23

The second chapter of this research paper shows that Paul in pericope 14,13-23 mainly addresses the strong. He encourages the acceptance of the weak and points out that Christian freedom is linked to a relationship with God that determines mutual behavior.

Conclusion

The results of the study of Romans 14 show that the background to the problem of the strong and the weak in faith lies in the opposing understanding of justification by faith in relation to the observance of Jewish law. Such an understanding is first seen in the fact that Paul names a certain group of members of the Roman community with phrase *weak in faith* that describes their process of weakening in faith which is understood through a connection with Abraham in Rome 4 where he is portrayed as a figure of strong faith and set as a model for Roman Christians. Then according to the beliefs of Roman Christians relating to issues of food consumption and the celebration of special days whose key to understanding are verses 14,14.20. In them, Paul claims that everything is pure, thus indicating that the controversy is

over the part of the community, which continues to practice Jewish laws. Paul's exhortation within chapter 14 also introduces the thought of justification by faith when he reminds community members of Christian identity and pragmatic action.

Given the above issues, we consider that the Epistle to the Romans is primarily an occasional letter that responds to the specific problems of Roman Christians who are divided into weak in faith or Jewish Christians and strong or Gentile Christians. Because Paul was preoccupied with the problem of weak-strong situation in a larger textual scope, we believe that the problem was larger in scale and that there were a large number of community members, though not the majority, who emphasized observance of Jewish laws.

Keywords: Apostle Paul, Rom 14, strong, weak in faith, clean – unclean, justification by faith

SADRŽAJ

UVOD	1
1. RIMLJANIMA 14,1-12	3
1.1. Delimitacija Rim 14,1-12	3
1.2. Tekstualna kritika Rim 14,1-12	3
1.3. Semantička analiza diskursa Rim 14,1-12.....	13
1.4. Lingvističko – sintaktička analiza Rim 14,1-12	19
1.5. Egzegeza Rim 14,1-12.....	41
2. RIMLJANIMA 14,13-23	55
2.1. Delimitacija Rim 14,13-23	55
2.2. Tekstualna kritika Rim 14,13-23	55
2.3. Semantička analiza diskursa Rim 14,13-23.....	60
2.4. Lingvističko – sintaktička analiza Rim 14,13-23	63
2.5. Egzegeza perikope Rim 14,13-23.....	77
ZAKLJUČAK	88
LITERATURA.....	93

UVOD

Apostol Pavao, gorljivi navjestitelj kršćanske kerigme, jedan je od najutjecajnijih osoba novozavjetnog vremena čije je misionarsko djelovanje utjecalo na rast i razvoj kršćanskog zajedništva i teološke misli. Jedini je svetopisamski autor kojeg poznajemo preko vlastitih spisa. Još od apostolskog doba njegove su poslanice nosile autoritativne i mjerodavne upute zbog čega se od samih početaka nalaze u novozavjetnom kanonu. U njima neumorno vodi brigu za kršćansko zajedništvo i slobodu od različitih utjecaja. Zbog toga su njegove poslanice prilagođene konkretnim problemima i zahtjevima. Doktrinarni tekstovi poslanica također odgovaraju na potrebe trenutaka. U njima Pavao pronicljivo obrazlaže razloge parenetskih poticaja koji su uvijek utemeljeni na odnosu prema Bogu kojeg su kršćani uspostavili kada su prihvatili Evanđelje i primili krštenje. Istom brigom Pavao je zabrinut za rimske kršćane.

Poslanica Rimljanima najmlađa je poslanica apostola Pavla, napisana oko 57. godine u Korintu, upućena zajednici u Rimu. Niti je Pavao njezin utemeljitelj, niti ju je u vrijeme pisanja poslanice još posjetio, njegova je naprosto želja da ih posjeti kako bi im predao „nešto dara duhovnoga“ da ojačaju (Rim 1,11). Unatoč toj činjenici, iz poslanice je očigledno da Pavao odražava osobni kontakt sa zajednicom vidljiv u uvodu (1,6-15) i zaključku poslanice, navodeći pozamašnu listu članova kojima šalje svoje pozdrave (16,3-16). Isto tako, po zahtjevima u parenetskom dijelu poslanice (12,1 – 15,13) vidimo da Pavao adresira njemu poznate probleme rimske zajednice, posebice četrnaestim poglavljem.

U Rim 14 Pavao poseban naglasak stavlja na međusobno prihvaćanje iznoseći način kako se rimski kršćani trebaju ponašati u kriznoj situaciji koja je zavladała u zajednici. Iznoseći opomene i upute na stanovit način ukazuje na obilježja članova zajednice koji su u sukobu. Imenuje ih *jakima* i *slabima u vjeri*, a njihov identitet ne otkriva, kao ni pozadinu njihovih uvjerenja. Stoga će tema ovoga rada biti 14. poglavlje Poslanice Rimljanima, istraživački problem otuđenje jakih i slabih u tom poglavlju, a cilj istraživanja razumijevanje pojmova *jaki* i *slabi u vjeri* i njihova identifikacija, otkrivanje čimbenika koji utječu na njihovo otuđenje unutar zajednice te razrada Pavlove upute dane 14. poglavljem. Na ova istraživačka pitanja želimo dati odgovor: Tko su jaki i slabi u vjeri? Zašto Pavao upotrebljava te nazive? Koji su razlozi otuđenja između slabih i jakih? Na koji način Pavao pristupa rješenju tog problema?

Smatramo da je proučavanje ovoga poglavlja bitno za istraživanje jer se do sada nitko na našim prostorima nije detaljnije bavio isključivo temom jakih i slabih iz Poslanice

Rimljanima. Time ćemo doprinijeti preciznijem shvaćanju problema podijeljenosti unutar rimske zajednice kršćana i egzegezi Pavlovog autentičnog korpusa.

Metoda istraživanja je sinkronijski pristup povijesno-kritičkoj metodi. U radu će se najviše pozornosti posvetiti semantičkoj i lingvističko-sintaktičkoj analizi kako bi ponudili potpuniji egzegetski komentar 14. poglavlja Poslanice Rimljanima.

Rad ćemo podijeliti na dva poglavlja. U prvom poglavlju obrađivat ćemo perikopu 14,1-12, a u drugom poglavlju perikopu 14,13-23. Oba će poglavlja sadržavati pet jednako strukturiranih potpoglavlja. U njima će se iznijeti delimitacija, tekstualna kritika, diskurzivna semantička analiza, lingvističko-sintaktička analiza i egzegeza perikopa.

U tekstualnoj kritici iznijet ćemo podatke o tekstualnoj cjelovitosti četrnaestog poglavlja Poslanice Rimljanima, a potom pomoću najnovijih kritičkih izdanja Novoga zavjeta, UBS⁵ i Nestle-Aland²⁸, i kritičkog aparata grčkog Novog zavjeta u izdanju organizacije *Center for New Testament Textual Studies* usporediti varijantna čitanja. Radi detaljnije prosudbe konzultirat ćemo ranija kritička izdanja i ona koja uz eklektički tekst preferiraju aleksandrijski i bizantski tekst Novoga zavjeta, a to su: Westcott-Hort, Tischendorf, Von Soden, Bover, Merk, Hodges-Farstad i Robinson-Pierpont. Kako bi dosegli značenje četrnaestog poglavlja Poslanice Rimljanima i poruku koju prenosi potrebno je provesti semantičku analizu teksta. Stoga ćemo u semantičkoj analizi teksta koristiti analizu diskursa Johannesa P. Louwa (1932. – 2011.), nekadašnjeg predstojnika Odsjeka za grčki jezik na Sveučilištu u Pretoriji. Izabrali smo ovu analizu jer ju autor specifično primjenjuje na novozavjetni grčki tekst u svrhu lakšeg otkrivanja strukture i glavnih misli sadržanih grčkom tekstu. Ovu je metodu prepoznalo i usvojilo Novozavjetno društvo Južne Afrike (*New Testament Society of South Africa*) te ju prihvatilo kao egzegetsko pomagalo i upotrebljavalo u znanstvenom časopisu *Neotestamentica*. U lingvističko-sintaktičkom potpoglavlju obrađivat ćemo sintaktičke odnose, stilske figure, predložiti hrvatski prijevod te izdvojiti teološke motive čije ćemo pojavnice potražiti u autentičnom Pavlovom korpusu. Sve prethodne analize pomoći će nam u egzegetskoj analizi teksta koju ćemo iznijeti na završetku svakog poglavlja.

1. RIMLJANIMA 14,1-12

1.1. Delimitacija Rim 14,1-12

Tekst u Rim 14,1-12 tvori zasebnu perikopu u kojoj se Pavao počinje baviti konkretnim problemima rimskih kršćana te ih poziva na međusobno prihvaćanje. Dio je tematske cjeline 14,1 – 15,13 u kojoj se adresiraju konkretni problemi, a to su odvajanje članova zajednice i njihovo međusobno neprihvatanje. Jedino se u toj cjelini unutar poslanice oslovljavaju jaki i slabi u vjeri. Ova tematska cjelina dio je pareneze poslanice 12,1 – 15,13 s kojom je povezana preko poziva na jedinstvo zajednice govorom o jednom tijelu i mnogo udova (12,3-8) i pozivom na ljubav prema bližnjemu (12,9-21; 13,8-14).

Perikopa koja prethodi 14,1-12 je 13,11-14, a ona koja slijedi je 14,13-23.

Razlika u temi pokazatelj je razgraničenja perikopa. Tematika prethodne perikope je *poziv na odbacivanje zlih djela i činjenje dobrih*, a perikope koju istražujemo je *poziv na međusobno prihvaćanje*. Da je 13,11-14 zasebna perikopa kohezivnog teksta pokazuje sintaktički paralelizam 12. i 14. r.: „odložimo dijela tame“ → „zaodjenimo se oružjem svjetlosti“, „zaodjenimo se Gospodinom Isusom Kristom“ i antitetički paralelizam u 12. r.: $\nu\acute{\omicron}\xi \rightarrow \eta\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha, \sigma\acute{\kappa}\acute{o}\tau\omicron\upsilon\varsigma \rightarrow \phi\omega\tau\acute{o}\varsigma, \acute{\alpha}\pi\omicron\theta\acute{\omega}\mu\epsilon\theta\alpha \rightarrow \acute{\epsilon}\nu\delta\upsilon\sigma\acute{\omega}\mu\epsilon\theta\alpha$. Razdjelnica ovih dvaju perikopa je redak 14,1 u kojem se pojavljuje čestica $\delta\acute{\epsilon}$ i direktan zahtjev u imperativu da se prihvate oni koji slabe u vjeri. Time se pokazuje nova interesna točka i nagovješta promjena tematike. Javlja se novi motiv $\tau\acute{o}\nu \acute{\alpha}\sigma\theta\epsilon\nu\omicron\upsilon\nu\tau\alpha \tau\eta \pi\acute{\iota}\sigma\tau\epsilon\iota$ ujedno centralni motiv nadolazeće cjeline 14,1 – 15,13. Oštri prijelazi iz množine u jedninu također su pokazatelji razgraničenja. Dok je prethodna perikopa napisana u množini, ona koju istražujemo bilježi dva prijelaza iz množine u jedninu (14,1 mn. – 14,4 jd., 14,7-9 mn. – 14,10 jd.).

1.2. Tekstualna kritika Rim 14,1-12

Tekst Poslanice Rimljanima koji donose kritička izdanja Novog zavjeta Nestle-Aland²⁸ i UBS⁵ jedna je od petnaest varijanti koje pronalazimo u njezinoj tekstualnoj tradiciji.¹ Varijante se uglavnom tiču završetka Poslanice te ih bibličari grupiraju u tri skupine: prva skupina sadrži svih 16. poglavlja, druga završava s 15. poglavljem, a treća s 14. poglavljem. Što se tiče samog 14. poglavlja Poslanice, bilježimo različita rukopisna svjedočanstva unutar samoga teksta. Ipak,

¹ Usp. Robert JEWETT, *Romans. A Commentary*, Minneapolis, 2007., 4.

pronalazimo da je integritet 14. poglavlja u tekstualnoj povijesti cjelovit što znači da dolazi u svakoj od petnaest tekstualnih varijanti. Isto ne možemo tvrditi za perikopu 15,1-13 koja je dio tematske cjeline 14,1 – 15,13 zato jer postoje rukopisi koji ju ne donose te nakon 14,23 stavljaju doksologiju 16,25-27 i oni koji donose perikopu, ali prije nje umeću spomenutu doksologiju s ili bez 16,24. Dakle, četiri varijante cjeline 14,1 – 15,13 prate ovakav redosljed:²

- a) 1,1 – 16,23 na koji se nastavljaju različiti završeci;
- b) 1,1 – 14,23; 16,25-27;
- c) 1,1 – 14,23; 16,24-27; 15,1-13; 15,14 – 16,24;
- d) 1,1 – 14,23; 16,25-27; 15,1-13; 15,14 – 15,33 s raznim završecima.

Razlog zašto neki rukopisi ne donose perikopu 15,1-13 ili ju stavljaju nakon završne doksologije upravo je povezan s rukopisnim varijantama u kojima nedostaje jedno ili dva posljednja poglavlja. Većina kritičara ovo objašnjava utjecajem Marcionovog kanona, nastalog već u prvoj polovici 2. st., u kojem je Poslanica skraćena na prvih 14 poglavlja. Osim što je odbacio većinu novozavjetnih spisa, Marcion ih je skraćivao kako bi potvrdio svoj nauk da je „Bog Starog zavjeta moćni Sudac, doduše pravedan, ali istovremeno okrutan, prevrtljiv, osvetoljubiv... Takav Bog ne može biti isti s Ocem Isusa Krista koji je 'isključivo' blag, a što je i dokazao poslavši nam Isusa Krista.“³ Međutim, Harry Gamble se ne slaže s pretpostavkom da je Marcion namjerno izostavio posljednja poglavlja te završetak Poslanice načinio r. 14,23 zato jer se ona temelji samo na Origenovom svjedočanstvu dok se zanemaruje činjenica da nijedan zapadni tekst sve do Pseudo-Ciprijanovog traktata iz sredine 4. st. ne donosi 15. i 16. poglavlje.⁴ Iznimku čini jedino Muratorijev kanon (2. st.) koji spominje Pavlov put u Španjolsku i Rim čime se podrazumijeva da je autor ovoga kanona bio upoznat s 15. poglavljem. Stoga Gamble pretpostavlja da je Marcion u svoj kanon reproducirao kraći tekst Poslanice Rimljanima jer je upravo takav bio u opticaju.⁵

U ovome radu držat ćemo se zaključaka o tekstualnoj cjelovitosti, pod vidom pojavljivanja svih poglavlja, Poslanice Rimljanima kojeg je Harry Gamble iznio u knjizi *The Textual History of the Letter to the Romans*. Autor smatra da je za određivanje teksta najbližem izvorniku potrebno uz tekstualnu kritiku primijeniti i literarnu analizu. Stoga njegovi zaključci

² Usp. *Isto*, 5-8.

³ Juraj PAVIĆ – Tomislav Zdenko TENŠEK, *Patrologija*, Zagreb, 1993., 85. O Marcionovim preinakama u Pavlovim poslanicama vidi: Richard SIMON, *Critical History of the Text of the New Testament*, Leiden – Boston, 2013., 137- 146.

⁴ Usp. Harry GAMBLE, Jr., *The Textual History of the Letter to the Romans. A Study in Textual and Literary Criticism*, Grad Rapids, 1977., 21-23, 113-114.

⁵ Usp. *Isto*, 21, 113.

idu ovim redosljedom: najprije odbacuje mogućnost postojanja Poslanice u obliku 14 poglavlja jer takvim varijantama nedostaju podaci o lokaciji primatelja što ih pronalazimo u rr. 1,7.15 i 15. poglavlju, a koji isti izostavljaju.⁶ Iz toga proizlazi da se Poslanica morala sačuvati u varijantama koje završavaju s 15. i 16. poglavljem. Glavni razlog zašto se 16. poglavlje čini upitnim jest njegov sadržaj i forma. Tome svjedoči papirus Chester Beatty (P⁴⁶) kojeg se ubraja u rukopise s vrlo visokim udjelom izvornog teksta.⁷ U njemu se doksologija iz 16,25-27 smješta nakon 15,33 što daje veću važnost pretpostavki da je Poslanica završavala s 15. poglavljem. Ova pretpostavka, nazvana efežanskom, objašnjava da je Pavao poslao tekst od prvih 15. poglavlja zajednici u Rimu, a zajednici u Efezu tekst sa svih 16 poglavlja ili drugi sada izgubljeni tekst koji je uključivao 16. poglavlje iz Poslanice Rimljanima. U slučaju da je Efezu poslan izgubljeni tekst sa 16. poglavljem kasniji redaktor spojio ga je s tekstom koji je poslan zajednici u Rimu.⁸ Kako bi pokazao istinitost ove pretpostavke Gamble je posegnuo za epistolografskom analizom helenističkih i Pavlovih poslanica. Time je pokazao da se spomenutu pretpostavku treba odbaciti jer 16. poglavlje sadrži tipične elemente helenističkih poslanica kao i sličnosti sa završecima ostalih Pavlovih poslanica.⁹ Autor se također dotakao pretpostavke prema kojoj je Poslanica prvotno postojala u obliku opće namjene i kao takva kružila u različitim zajednicama. Glavni razlozi za odbacivanje te pretpostavke, prema njemu, leže u činjenici da iako postoje rukopisi koji izostavljaju primatelje i po kojima se može naznačiti opća namjena Poslanice ipak ne postoje rukopisi u kojima bi bili zapisani primaoci neke druge zajednice. Sukladno s time ne postoji ni razlog zašto bi Pavao učinio iznimku baš na toj Poslanici namijenivši ju svim zajednicama.¹⁰

U tekstualnoj kritici obaju perikopa 14,1-12 i 14,13-23 konzultirali smo nekoliko kritičkih izdanja i usporedili varijantna čitanja kako bismo dobili sve potrebne informacije pri uspoređivanju i određivanju tekst najbližem izvorniku. Tekst što ga donose kritička izdanja Westcott-Hort, Tischendorf, Von Soden, Bover, Merk i UBS⁵ u većini se slažu s tekstom što ga donosi Nestle-Aland²⁸. Zanimarive razlike u svim izdanjima pronalazimo u interpunkciji te upotrebi velikog i malog slova. Nakon $\acute{o} \phi\rho\nu\omega\tilde{n} \tau\eta\nu \eta\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha\nu \kappa\upsilon\rho\acute{\iota}\omega \phi\rho\nu\epsilon\tilde{\iota}$ u 14,6 Von Sodenovo izdanje dodaje $\kappa\alpha\tilde{\iota} \acute{o} \mu\eta \phi\rho\nu\omega\tilde{n} \tau\eta\nu \eta\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha\nu \kappa\upsilon\rho\acute{\iota}\omega \omicron\tilde{\upsilon} \phi\rho\nu\epsilon\tilde{\iota}$. Westcott-Hort,

⁶ Usp. *Isto*, 127-128.

⁷ Usp. Kurt ALAND – Barbara ALAND, *The Text of the New Testament. An Introduction to the Critical Editions and to the Theory and Practice of Modern Textual Criticism*, Grand Rapids, ²1989., 159.

⁸ Usp. Harry GAMBLE, Jr., *The Textual History of the Letter to the Romans. A Study in Textual and Literary Criticism*, 41-47.

⁹ Usp. *Isto*, 65-95.

¹⁰ Usp. *Isto*, 99-100, 132-137.

Tischendorf i Von Soden u 14,8 ne stavljaju *jota subscriptum* kod riječi ἀποθνήσκωμεν (2x) i ἀποθνήσκομεν. Von Soden dodaje καὶ ἀνέστη u 14,9 te redak glasi ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη καὶ ἔζησεν („umrije i uskrsnu i oživje“). Tischendorf u 14,19 donosi διώκομεν, ostali διώκωμεν. Von Soden, Merk i Bover na kraju 21. r. donose ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενεῖ dok ostali ovaj tekst izostavljaju.

Najviše razlika uočili smo kod Hodges-Farstadovog i Robinson-Pierpontovog kritičkog teksta u odnosu na Nestle-Aland²⁸. Razlog tomu je što spomenuti uzimaju bizantski tekst kao izvorni zapis Novoga zavjeta kojeg utvrđuju prema pravilu prebrojavanja.¹¹ Na mjesto gdje Nestle-Aland²⁸ u 14,3 stavlja ὁ δὲ kod njih čitamo καὶ ὁ, a umjesto δυνατεῖ γὰρ ὁ κύριος u 14,4 čitamo δυνατὸς γὰρ ἐστὶν ὁ Θεός. U 14,5 izostavljaju česticu γάρ. Nakon ὁ φρονῶν τὴν ἡμέραν, κυρίῳ φρονεῖ u 14,6 donose dodatak καὶ ὁ μὴ φρονῶν τὴν ἡμέραν, κυρίῳ οὐ φρονεῖ. Dodatak vidimo i u 14,9 a glasi καὶ ἀπέθανε καὶ ἀνέστη καὶ ἔζησεν (Robinson-Pierpont stavlja ἀπέθανεν). U 14,10 kod Robinson-Pierponta čitamo τῷ βήματι τοῦ χριστοῦ. Na mjesto ἑαυτοῦ u 14,14 stavljaju αὐτοῦ kao i na mjesto γὰρ u 14,15 česticu δέ. U istom retku Hodges-Farstad stavlja ἀπέθανε, a u 14,18 τούτοις. Oba kritička izdanja u 14,21 nakon προσκόπτει donose dodatak ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενεῖ. U 14,22 izostavljaju ἦν te nakon 14,23 donose doksologiju iz 16,25-27 koju numeriraju pod 14,24-26, a iza nje nastavljaju s 15,1.

U tekstualnoj kritici referirat ćemo se na kritička izdanja UBS⁵, Nestle-Aland²⁸ i CNTTS GNT.¹²

U 1. r. διαλογισμῶν (“mišljenje”) donose ovi rukopisi: P⁴⁶ x A B C D Ψ 049 1 22 35 76 131 209 424 945 999 1243 1244 1245 1315 1319 1448 1505 1573 1628 1720 1735 1739 1876 1881 1900 2400 2495 MT. Neke rukopisne varijante dodaju ili mijenjaju grafeme, tako διαλογεισμόν donosi F, διαλογεισμῶν G, a διαλογησῶν 1646, druge varijante stavljaju λογισμῶν („smatrati“) i to 69 218 489 927 1768 1874 1877 1962. Ispuštanje prefiksa διὰ

¹¹ *The Greek New Testament According to the Majority Text*, Zane C. Hodges – Arthur L. Farstad (ur.), Nashville – Atlanta, 1985., xi-xii., *The New Testament in the Original Greek. Byzantine Textform*, Maurice A. Robinson – William G. Pierpont (ur.), Southborough, 2005., v.

¹² Budući da prema Kurtu Alandu i Barbari Aland kritičko izdanje Von Sodena za sad „nudi najdetaljniju zbirku rukopisnih varijanta“, a Tischendorfovo kritičko izdanje „najpreciznije dokaze za njih“ te ih je bitno konzultirao kada to prilika zahtjeva, navedena izdanja nećemo uključiti u kritičku procjenu teksta zbog toga što ne donosi bitne rukopisne varijante koje ne bi sadržavala ona izdanja koja ćemo koristiti. Također, ne koristimo Westcott-Hortov kritički aparat jer se referira na dotadašnja kritička izdanja Novoga zavjeta, posebno Tischendorfa. Kod ovih izdanja usporedili smo (vidi gore) samo grčki tekst Novoga zavjeta koji donose. Kurt ALAND – Barbara ALAND, *The Text of the New Testament*, 14-19, 37. Kritički aparat CNTTS GNT koristimo poradi detaljne baze rukopisa na grčkom jeziku. Ovaj aparat vodi se tekstem iz UBS³. Uključujemo UBS⁵ zbog detaljnijeg navođenja patrističkih autora.

vjerojatno se dogodilo zbog haplografije¹³ jer se prefiks pojavljuje u prethodnoj riječi διακρίσεις. Zbog toga uzimamo za izvorni tekst prvu iznesenu varijantu (διαλογισμῶν) koja je najbolje posvjedočeni tekstualni oblik te ima svjedoke u prvoj (P⁴⁶ & A B 33 1739) i drugoj (C D 1881) kategoriji rukopisa.

Čestica μέν u 2. retku pojavljuje se u većini rukopisa: P⁴⁶ & A B C D F G Ψ 049 1 33 35 69 79 131 209 218 424 489 927 999 1243 1244 1245 1315 1319 1448 1573 1628 1646 1720 1735 1739 1768 1874 1876 1877 1881 1900 1962 2400 MT, a čestica γάρ samo u 1505 i 2495. Osim bolje posvjedočenosti čestice μέν što određuje izvornije čitanje, čestica μέν je u relaciji s postpozitivnom čestica δέ u istom retku.

Riječ ἐσθίω („jesti“) u ind. prez. akt. ἐσθίει („jede“) čitamo u & A B C D² L P Ψ 048 049 1 33 35 69 76 81 104 131 209 218 365 424 489 630 927 945 999 1175 1241 1243 1244 1245 1315 1319 1448 1505 1506 1573 1628 1720 1735 1739 1768 1874 1876 1877 1881 1900 1962 2400 2495 MT vgst syr cop Tertullian Clement, a imperativu ἐσθιέτω („neka jede“) uglavnom u zapadnim tekstovima D* F G it vg^{ww} Ambrosiaster i aleksandrijskom tekstu P⁴⁶. Imperativni oblik je slabije posvjedočen i nije u sadržajnom suglasju s tekstom. U retku se ustanovljuje što jedu slabi te se ono ne može izreći imperativnim načinom. Zapisivanje glagola u imperativu vjerojatno je došlo zbog pojavljivanja ovih glagola u imperativu: ἐξουθενείτω („neka prezire“) i κρινέτω („neka sudi“), u idućem retku.

Nakon ἐξουθενείτω u 14,3 riječi ὁ δέ čitamo u P⁴⁶ &* A B C D* 048^{vid} 1506 Cl, a καὶ ὁ u &² D¹ L P Ψ 049 0285 1 33 35 69 76 81 104 131 209 218 365 424 489 630 927 945 999 1175 1241 1243 1244 1245 1315 1448 1505 1573 1628 1646 1720 1735 1739 1768 1874 1876 1877 1881 1900 1962 2400 2495 MT lat syr^h. Posljednje je vjerojatno poboljšanje teksta jer gramatički više odgovara čitanje veznika καί. Također, poboljšanje nude zapadni tekstovi (F i G) koji donose οὐδέ ὁ i minuskula 1319 koja ne donosi ništa od navedenog. Budući da svjedoci iz prve (P⁴⁶ &* A B) i druge (C D 1506) kategorije rukopisa čitaju s ὁ δέ te je ono kao takvo *lectio difficilior*¹⁴ smatramo ga izvornim oblikom.

Iduće razlike dolaze nakon ὁ δὲ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα gdje & A C D Ψ 049 1 35 69 76 131 209 218 424 489 927 945 999 1243 1244 1245 1315 1319 1448 1505 1573 1628 1646 1720

¹³ O haplografiji u Bruce M. METZGER – Bart D. EHRMAN, *The Text of the New Testament. Its Transmission, Corruption, and Restoration*, New York – Oxford, 42005., 254.

¹⁴ „Lectio difficilior lectio potior (teže čitanje ima prednost).“ Kurt ALAND – Barbara ALAND, *The Text of the New Testament*, 281, 335.

1735 1739 1768 1874 1876 1877 1881 1900 1962 2495 MT nastavljaju s $\mu\eta$ κρινέτω, P⁴⁶ s $\mu\eta$ κρεινέτω, 33 s $\mu\eta$ κρινέτο, F i G s κρινέτω te 2400 s $\mu\eta$ ἐξουθενείτω. Varijanta s $\mu\eta$ κρινέτω ima bolje posvjedočeni tekstualni oblik, a drugi oblici odnose se na fonetske pogreške pri zapisivanju i slučajno ispuštanje niječne čestice koja ne odgovara sadržaju konteksta kao ni riječi $\mu\eta$ ἐξουθενείτω koje se s obzirom na prethodni redak upućuju jakima u zajednici.

U retku 14,4 nailazimo na izraz δυνατεῖ γὰρ („jer moćan je“) u $\aleph$ A B C D* F G 1962^c, potom na δυνατὸς γὰρ („jer moćan“) u P⁴⁶ D¹ P Ψ 365 1319 1505 1573 1735 1739 2495 i δυνατὸς γὰρ ἔστιν („jer moćan je“) u L 049 1 33 35 69 76 81 104 131 209 218 424 489 630 927 945 999 1175 1241 1243 1244 1245 1315 1448 1506 1628 1646 1720 1768 1874 1876 1877 1881 1900 2400 MT. Vidimo da oblik δυνατεῖ γὰρ ima bolju posvjedočenost od ostalih zbog rukopisa iz prve i druge kategorije koji datiraju iz 4. (B) i 5. st. (A i C). Nadalje ovaj oblik je *lectio difficilior* u usporedbi s lakšim čitanjem (*lectio brevior*)¹⁵ δυνατὸς γὰρ ἔστιν zbog upotrebe pridjeva δυνατός. Uz to glagol δυνατέω („biti moćan“) se rijetko pojavljuje u Pavlovim poslanicama (2 Kor 9,8; 13,3), za razliku od pridjeva δυνατὸς koji se češće pojavljuje (Rim 4,21; 9,22; 11,23; 12,18; 15,1; 1 Kor 1,26; 2 Kor 10,4; 12,10; 13,9; Gal 4,15).¹⁶ Zbog toga zaključujemo da je δυνατεῖ γὰρ oblik najbliži izvorniku.

U istom retku u P⁴⁶ $\aleph$ A B C P Ψ 1852 cop^{sa, bo} arm geo¹ slav^{ms} Severian Optatus Augustine^{1/6} čitamo κύριος („Gospodin“), a u Pešiti (syr^p) κύριος αὐτοῦ („njegov Gospodin“). Varijantu s Θεὸς čitamo u D F G L 048 0150 6 33 69 81 88 104 181 256 263 323 326 330 365 424 436 451 459 614 629 630 945 1175 1241 1243 1319 1505 1506 1573 1735 1739 1836 1874 1877^{vid} 1881 1912 1962 2127 2200 2344 2492 2495 MT *Lect* it^{ar, b, d, f, g, o} vg syr^h geo² slav^{ms} Origen^{lat} Basil Chrysostom Cyprian Ps-Cyprian Ambrosiaster Pacian Jerome Pelagius Augustine^{5/6}. Prema Metzgerovom komentaru na čitanje s Θεὸς utjecala je ista riječ u prethodnom retku te je tekstualni oblik s κύριος označen slovom A koje predstavlja da je takav oblik nedvojben.¹⁷ Omanson pojašnjava da Pavao u istom retku upotrebljava riječi οἰκέτης i κύριος koje spadaju u kategoriju čovjeka (sluga - gospodar), samo što pod κύριος misli na Gospodina Boga.¹⁸ Da je κύριος izvorniji oblik pokazuju i najstarija rukopisna svjedočanstva iz 3. st. P⁴⁶ i koptski prijevodi, iz 4. st. kodeksi $\aleph$ B i Optatus te kodeksi A C iz 5. st.. Varijante

¹⁵ „Lectio brevior lectio potior (kraće čitanje ima prednost).“ Kurt ALAND – Barbara ALAND, *The Text of the New Testament*, 281.

¹⁶ Usp. Bruce M. METZGER, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, London – New York, 31971., 530.

¹⁷ Usp. Isto, 530.

¹⁸ Usp. Roger L. OMANSON, *A Textual Guide to the Greek New Testament*, Stuttgart, 2006., 316.

s Θεός pretežito imaju svjedočanstva od 6. st. počevši s kodeksom D, izuzetak čine Vulgata iz 4.-5. st. i Origena 253.-254.

Nestle-Aland²⁸ i UBS⁵ u 14,5 stavljaju česticu γάρ u uglate zagrade zbog nesigurnosti njezinog postojanja, a Metzgerov komentar označava ju slovom C što govori da se komisija dvoumila u ovom slučaju.¹⁹ Γάρ čitamo u $\aleph^*$ A C^c P 104 256 263 326 365 459 1244 1245 1319 1506 1573 1735 1852 2127 it^{ar, b, d, f, g, o} vg cop^{bo} ethTH Basil Ambrosiaster Pelagius Augustine^{1/3}. Česticu ispuštaju P⁴⁶ $\aleph^2$ B C² D F G L Ψ 048 049 1 6 33 35 69 76 81 131 209 218 424 436 489 630 927 945 999 1175 1241 1243 1315 1448 1505 1628 1646 1720 1739 1768 1874 1876 1877 1881 1900 1912 1962 2200 2400 2495 MT syr^{p, h} cop^{sa} arm eth^{pp} geo slav Origen^{lat} Adamantius Chrysostom Severin Jerome Augustine^{2/3}. Budući da čestica može imati uzročnu funkciju vjerojatno ju izvorni tekst nije čitao. Uočavamo i snažniju posvjedočenost u rukopisima koji ispuštaju česticu (P⁴⁶ $\aleph^2$ B Origen). Iako se čitanje s česticom pokazuje kao *lectio difficilior* njezino umetanje moglo se dogoditi zbog čestog pojavljivanja u istoj perikopi (rr. 14,3.4.6.7.8.9.10.11). Mi ćemo se, stoga, opredijeliti za čitanje bez čestice.

Nakon κυρίῳ φρονεῖ u 14,6 rukopisi C³ L P Y 049 1 33 35 69 (u 76 čitamo ὁ δὲ μὴ...) 81 88 104 131 209 365 424* 489 927 945 999 1175 1241 1243 1244 1245 1315 1319 1448 1505 1506 1573 1628 1646 1720 1735 1768 1874 1876 1877 1900 1962 2400 2495 MT syr donose tekst καὶ ὁ μὴ φρονῶν τὴν ἡμέραν κυρίῳ οὐ φρονεῖ („i tko ne misli na dan, Gospodinu ne misli“). Ovaj tekst ima funkciju dodatnog objašnjavanja i njime se stvara hijazam unutar istog retka. Budući da se iznio izričaj o slabima u vezi poštovanja svetkovina, a za jake se u tom pogledu preskočio prepisivači su dodali spomenuti tekst. Rukopisna tradicija pokazuje da većinom pripada bizantskoj grupi tekstova. Varijanta koja izostavlja ovaj tekst je *lectio brevior* te mu valja dati prednost. Njezinu snažnu posvjedočenost pronalazimo u zapadnim tekstovima D F G lat, aleksandrijskim tekstovima P⁴⁶ $\aleph$ A B C^{2vid} i rukopisima 048 6 218 424^c 630 1739 1881.

U 14,8 prvo pojavljivanje glagol ἀποθνήσκω („umrijeti“) dolazi u dva oblika. U konj. aor. akt. ἀποθάνομεν („da umremo“) kojeg čitamo u C F L 049 6 33 424 945 1175 1241 1448 1720 1874 1900 *pm* te u konj. prez. akt. ἀποθνήσκωμεν („da umiremo“) kojeg čitamo u P^{46vid} $\aleph$ B Ψ 1 35 69 76 131 209 218 489 927 999 1244 1245 1505 1573 1628 1739 1768 1876 1877

¹⁹ Usp. Bruce M. METZGER, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, 530-531

1881 1962 2495 MT čitaju. Glagol u konj. aor. odnosi se na krštenje i umiranje grijehu iz Rim 6,8-11 što nije u skladu s tekstom. U konj. prez. odnosi se na fizičku smrt. Budući da je 8. r. iskaz o kršćanskoj egzistenciji koja prema Pavlu pripada i ovisi o Gospodinu čitanje spomenutog glagola u konj. prez. smatramo izvornom varijantom. Uz to ἀποθνῆσκωμεν ima bolju posvjedočenost.

Drugo pojavljivanje glagola u istom retku dolazi u konj. prez. akt. ἀποθνῆσκωμεν u κ C L 049 1 33 81 365 489 927 999 1175 1243 1245 1319 1505 1506 1735 1876 1877 2495 *pm* i ind. prez. akt. ἀποθνῆσκομεν u P⁴⁶ A B D F G P Ψ 048 6 35 69 76 131 209 218 424 630 956 1241 1244 1315 1448 1573 1628 1646 1720 1739 1768 1881 1900 1962 2400 *pm* MT. Posljednje smatramo izvornim zbog bolje posvjedočenosti, svjedoka u prvoj (P⁴⁶ A B 1739) i drugoj (D 1881) kategoriji rukopisa i zbog toga što glagol u ind. prez. daje smisao tekstu. Zamjena slova (o u ω) mogla se dogoditi radi čestog ponavljanja glagola.

Već smo spomenuli na 6. stranici da bizantski tekstovi donose umetak ili izmjene u unutar 14. r. u vezi Kristova uskrsnuća. Sada ćemo iznijeti bizantske i ostale verzije ovoga retka. Evidentirali smo pet varijanti:

1. ἀπέθανεν καὶ ἔζησεν („umrije i oživje“) čitamo u κ^* A B C 0150 256 365 1319 1506 1573 1739 1852 2127 *vgst cop^{sa, bo} arm eth slav^{ms} Origen^{lat (1/2)} Hippolytus^{slav} Ps-Dionysius Cyril-Jerusalem Chrysostom^{1/2} Cyril^{1/2}*;
2. ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη καὶ ἔζησεν („umrije i uskrsnu i oživje“) čitamo u κ^2 D^c L P Ψ 049 0209 1 6 33 35 69 76 81 104 131 209 218 263 424 436 459 489 630 927 945 999 1175 1241 1243 1244 1245 1315 1448 1505 1628 1646 1720 1735 1768 1874 1876 1877 1900 1912 2200 2400 2495 MT *l 592 l 599 arm syr^(p) geo² slav^{ms} Asterius Diodore Chrysostom^{1/2} (Irenaeus^{lat})*;
3. ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη („umrije i uskrsnu“) čitamo u F G 629 *vg^{ww} it^(d2), f, g vg^{cl, (ww)} geo¹ Origen^{gr} Titus-Bostra Cyril^{1/10} (Niceta) (Pelagius) Augustine^{3/6}*;
4. ἔζησεν καὶ ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη („oživje i umrije i uskrsnu“) čitamo u D^{*};
5. ἀπέθανεν καὶ ἔζησεν καὶ ἀνέστη („umrije i oživje i uskrsnu“) čitamo u minuskulama 1881 1962.

Vidimo da najviše svjedoka ima druga varijanta, a potom prva koju čitamo u Nestle-Aland²⁸ i čije čitanje ima više svjedoka u prvoj i drugoj kategoriji rukopisa. Važni svjedok druge varijante je Sinajski kodeks (κ^2). Međutim, Nestle-Aland²⁸ naznačuje da je taj umetak dodala druga ruka. Isto je kod Klaromontanskog kodeksa (D^c). Vidimo da su različite tekstualne varijante rezultat preinačavanja riječi ἔζησεν („oživje“) koju su pisari željeli nadopuniti ili

zamijeniti riječju ἀνέστη („uskrсну“) kako ne bi došlo do pogrešnog poimanja Kristova uskrsnuća. Također, postoji mogućnost da je 1 Sol 4,14 Ἰησοῦς ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη utjecala na ovako kompleksnu tekstualnu tradiciju.²⁰

Na kraju 10. retka evidentirali smo tekstualne oblike τῷ βήματι τοῦ θεοῦ i τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ. Tekstualna varijanta s θεοῦ („Božje“) ili s *nomina sacra* θυ nalazimo u $\aleph^*$ A B C^{*} D F G 630 1506 1739 1852 2200 *l* 1178 it^{ar, b, d, f, g, o} vg^{ww, st} cop^{sa, bo} arm^{ms} slav^{ms} Origen^{lat5/6} Cyril Jerome^{1/3} Pelagius Augustine^{1/6} što ukazuje na bolju posvjedočenost u prvoj i drugoj kategoriji rukopisa. Varijanta s Χριστοῦ („Kristovo“) ili s *nomina sacra* χρ nalazimo u $\aleph^2$ C² L P Ψ 048 049 0209 1 6 33 35 69 76 81 104 131 209 218 256 263 365 424 436 459 489 927 945 999 1175 1241 1243 1244 1245 1315 1319 1448 1505 1573 1628 1646 1720 1735 1768 1874 1876 1877 1881 1900 1912 1962 2127 2400 2495 MT Lect it^{gue, r} vg^{cl} syr^{p, h} arm^{ms} eth geo slav^{ms} Polyc Mcion^{acc. to Tertulian} Origen^{lat1/6} Amphilochius^{vid} Didymus^{dub} Chrysostom Severin Cyprian Ambrosiaster Ambrose Jerome^{2/3} Augustine^{5/6}. U Metzgerovom komentaru čitanje s θεοῦ je karakterizirano slovom B koje označava vjerojatno čitanje uz objašnjenje da je čitanje s Χριστοῦ kod Marciona, Polikarpa, Tertulijana i Origena utjecao redak iz 2 Kor 5,10 τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ.²¹ Uz to vidimo da ponajviše bizantski tekstovi čitaju τοῦ Χριστοῦ, a aleksandrijski θεοῦ, zbog čega se uzimamo oblik θεοῦ kao izvorno čitanje.

U retku 14,11 nakon λέγει κύριος u D^{*vid} F i G čitamo εἰ μή, a u $\aleph$ A C D Ψ 019 1 33 35 69 76 131 209 218 424 489 927 945 999 1243 1244 1245 1315 1319 1448 1505 1573 1628 1646 1720 1735 1739 1768 1874 1876 1877 1881 1900 1962 2400 2495 MT čitamo ὅτι. Posljednji oblik uzimamo za izvorno čitanje zbog bolje posvjedočenosti.

Riječi ἄρα οὖν („tako dakle“) u 12. retku čitamo u $\aleph$ A C D¹ L P^c Ψ 0209 049 1 33 35 69 76 81 104 131 209 218 365 424* 489 927 945 999 1175 1241 1243 1244 1245 1315 1319 1448 1505 1506 1573 1628 1720 1735 1768 1874 1876 1877 1900 1962 2400 2495 MT syr^h. Rukopisi koji izostavljaju česticu οὖν su B D^{*} F G P^{*} 6 424^c 630 1739 1881 lat. Pitanje je li opravdano uključiti ili isključiti česticu οὖν iz teksta nije pitanje koje bi zadiralo u smisao teksta. Nestle-Aland²⁸ stavlja οὖν u uglate zagrade koje označavaju nedoumicu u određivanju izvornog tekstualnog oblika. Prva varijanta ima tri svjedoka u prvoj ($\aleph$ A 33) i dva svjedoka u drugoj kategoriji rukopisa (C D¹), druga varijanta dva svjedoka u prvoj (B 1739) i dva svjedoka u

²⁰ Usp. Bruce M. METZGER, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, 531.

²¹ Usp. *Isto*, 531.

drugoj kategoriji rukopisa (D* 1881). Vidimo da prvotni zapis Klaromontanskog kodeksa nije sadržavao česticu οὐν. Ta je čestica kasniji dodatak. Iz gramatičke perspektive čestica ἄρα se upotrebljava u zaključnim izjavama gdje označava vezu s prethodno izrečenim tekstom.²² Ispred nje može doći čestica οὐν koja u toj funkciji „osnažuje“ njezino značenje.²³ Pavao upotrebljava obje varijante. U njegovim autentičnim poslanicama ἄρα οὐν se pojavljuje devet puta od čega sedam puta u Rim (Rim 5,18; 7,3.25; 8,12; 9,16.18; 14,19; Gal 6,10; 1 Sol 5,6), a ἄρα (bez οὐν) šesnaest puta od čega tri puta u Rim (Rim 7,21; 8,1; 10,17; 1 Kor 5,10; 7,14; 15,14.15.18; 2 Kor 1,17; 5,14; 7,12; Gal 2,17.21; 3,7.29; 5,11). Čestica ἄρα kada dolazi s česticom οὐν uvijek se nalazi na prvom mjestu u rečenici i to u devet pojavnica (Rim 5,18; 7,3.25; 8,12; 9,16.18; 14,19; Gal 6,10; 1 Sol 5,6), za razliku od tri slučaja kada stoji sama na početku rečenice (Rim 10,17; 1 Kor 15,18; 2 Kor 7,12). Iz ovoga je očito da Pavao više upotrebljava izraz ἄρα οὐν u Rim nego li u drugim poslanicama te se izraz uvijek nalazi na početku rečenice što pokazuje da je varijanta bez čestice οὐν *lectio difficilior*. Iz svega prethodno navedenog smatramo da je čitanje bez čestice οὐν izvornije.

Jednostavni glagol u ind. futura akt. δώσει („dat će“) pojavljuje se u ⳨ A C D² L P Ψ 049 1 33 35 69 76 81 104 131 209 218 365 424 489 630 927 (u 945 čitamo δώσει λόγον) 999 1175 1241 1243 1241 1244 1245 (u 1315 čitamo λόγον δώσει) 1319 1448 1505 1506 1573 1628 1720 1735 1739 1768 1874 1876 1877 (u 1881 čitamo λόγον δώσει) 1900 1962 2400 2495 MT. Složeni glagol u ind. futura akt. ἀποδώσει („vratit će“) nalazimo u B D* F G 326 i u F* u kojem dolazi ἀπδώσει. Bolje posvjedočeni oblik je δώσει te ga uzimamo kao izvorni tekst.

Neki rukopisi na kraju retka stavljaju τῷ θεῷ („Bogu“), a neki ne. U Nestle-Aland²⁸ i UBS⁵ riječ je stavljena u ugate zagrade, a kod Metzgera je označena slovom B što znači da komisija nije u potpunosti sigurna oko njezine izvornosti.²⁴ Riječ se u cjelovitom fonetskom obliku ili kao *nomina sacra* τῷ θω pojavljuje u ⳨ A C D L P Ψ 049 0150 0209 1 33 35 69 76 81 104 131 209 218 256 263 365 424* 436 459 489 927 945 999 1175 1241 1243 1244 1245 1315 1319 1448 1505 1506 1573 1628 1720 1735 1768 1852 1874 1876 1877 1900 1912 1962 2127 2400 2495 MT *Lect* it^{ar, b, d, gue} vg syr^{p, h} cop^{sa, bo} arm^{ms} eth geo slav Origen^{lat} Basil Chrysostom Ps-Cyprian Pelagius Augustine^{2/8}. Riječ ispuštaju B F G 6 424^c 630 1646 1739 1881 2200 it^{f, g, o, r} arm^{ms} Polycarp Cyprian Ambrosiaster Augustine^{6/8} Salvian. Budući da se bez navođenja riječi τῷ θεῷ implicitno zaključuje o kojem se objektu u rečenici radi, a riječ je

²² Usp. Frederic William DANKER – Walter BAUER, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and the Other Early Christian Literature*, Chicago – London, ³2000., 127.

²³ F. BLASS – A. DEBRUNNER – Robert W. FUNK, *A Greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature*, 235.

²⁴ Usp. *Isto*, 531-532.

o davanju računa Bogu, njezino dodavanje ili ispuštanje ne mijenja smisao teksta. Uzevši u obzir gore navedene tvrdnje, statistički je više onih svjedoka koji čitaju riječ τῷ θεῷ, u prvoj (A 33 81 1175) i drugoj kategoriji (C D 1506) rukopisa te kod Origena, od onih koji tu riječ ne koriste. Iako važni autori kao što su Polikarp (156.) i Ciprijan (258.) te rukopisi prve (B 1739) i druge kategorije (1881) ne navode tu riječ, uzet ćemo τῷ θεῷ kao izvornije čitanje.

Iz ove analize razvidno je da perikopa 14,1-12 u svojim rukopisnim varijantama ne bilježi velike teološke razlike, a od kritičkog teksta Nestle-Aland²⁸ razlikuje se u izostavljanju čestice γάρ u 14,5 i čestice οὖν u 14,12.

1.3. Semantička analiza diskursa Rim 14,1-12

Semantička analiza diskursa, čiji je tvorac Johannes P. Louw, pretpostavlja da je svaka komunikacija načinjena od forme i značenja te je njezin cilj rekonstruirati autorovo formiranje misli u pisani tekst, odnosno postupak realizacije semantičkog sadržaja u sintaktičku formu.²⁵ Louw u analizi diskursa koristi transformacijsko-generativnu gramatiku Naoma Chomskog koja pretpostavlja površinsku i dubinsku strukturu rečenica,²⁶ a u analizi diskursa uvodi pojam *kolon* (κῶλον) kao najmanju izvedbeno-sintaktičku jedinicu. Pojam preuzima od antičkih gramatičara.²⁷ Njime se izražava misao u tekstu koja nije definirana velikim slovom na početku i točkom na njezinom kraju. Kao jedinica u površinskoj strukturi kolon pokazuje način na koji se upotrijebilo riječi kako bi se izrekla određena poruka. Na njega se primjenjuje derivacijsko pravilo koje glasi da se kolon sastoji od imenskog i glagolskog dijela te njihovih dopuna. Svaka dopuna je dio kolona pod uvjetom da je sintaktički povezana na njegov imenski ili glagolski

²⁵ Semantičku analizu diskursa Johannes P. Louw objašnjava i primjenjuje u Johannes P. LOUW, *A Semantic Discourse Analysis of Romans*, II. Pretoria, 1979., Johannes P. LOUW, *Discourse Analysis and the Greek New Testament*, u: *The Bible Translator*, 24 (1973.) 1, 101-118.

²⁶ Usp. Stanley E. PORTER – Hughson T. ONG, Eugene A. Nida and Johannes P. Louw and Their Linguistic Contribution, u: *Pillars in the History of Biblical Interpretation*, Stanley E. Porter – Sean A. Adams (ur.), II, Eugene, 2016., 309.

²⁷ Prema Demetriju članak ili κῶλον su jezične jedinice koje „presijecaju govor brojnim međama... Smisao je tih članaka (κῶλα), međutim, u tome da obilježavaju kraj misli. Katkad je to cjelovita misao, kao kad Hekatej kaže na početku svoje povijest: 'Hekatej Milećanin pripovijeda ovako'; cijelim je člankom obuhvaćena cijela misao i oboje završavaju istodobno. Kadšto se, međutim, članak ne okončava zajedno s cjelovitom mišlju, već s nekim cjelovitim dijelom njezine cjeline... Tako bi i neka cjelovita i opsežna misao mogla u sebi obuhvatiti i neke dijelove koji su i sami potpuni.“ DEMETRIJE, *ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ. O stilu*, Zagreb, 1999., 59-60. U Aristotelovoj retorici čitamo: „Periodom nazivam rečenicu koja ima svoj početak i kraj i lako uočljiv razmer.“ (Retorika, III, 9, 3) „Period se može sastojati iz nekoliko članova [κῶλα, rečenični deo, kraće rečenice] ili biti prost.“ (Retorika, III, 9, 5) ARISTOTEL, *Retorika*, Podgorica, 2008., 218-219. Budući da autor ne prevodi nego transkribira grčki pojam κῶλον na engleski (*colon*) mi ćemo učiniti isto te ćemo upotrebljavati pojam *kolon*. Iako Louw preuzima antički pojam u definiciji se djelomice razilazi s grčkim gramatičarima. Usp. Johannes P. LOUW, *A Semantic Discourse Analysis of Romans*, 15.

dio te pokazuje jednu strukturu. Dopune sužavaju značenje onom dijelu kolona na koji su vežu. Derivacijskom tehnikom prikazuje se površinska struktura kolona kako bi odnose izravnih sastavnica imenskog ili glagolskog dijela lakše uočili. Upravo ti odnosi ukazuju na dubinsku strukturu koju se želi otkriti primjenom ove tehnike. Koloni se grupiraju na tematske ulomke koje autor naziva grozdovima (*cluster*), a ovi na perikope. Koloni zajedno s grozdovima otkrivaju strukturu diskursa. Odnosi kolona unutar tematskih ulomaka i spram čitave perikope otkrivaju jezične jedinice koje nose središnju misao. Kompozicija kolona i njihovih značenja određuje temu i sadržaj diskursa.

Autor na kojega se oslanjamo u semantici koristi lingvističku, ali i osobnu terminologiju, a u postupku analize raščlanjuje tekst na sastavne jedinice prema taksonomskoj hijerarhiji kako bi se istakle bitne značajke sadržane u tekstu. Međutim, dio autorove metodologije koja se odnosi na njegovu vlastitu terminologiju (*kolon*, *grozd*) nećemo koristiti u radu kako ne bismo, obzirom na već poznatu terminologiju (redak, ulomak), stvorili nejasnoće u čitanju i razumijevanju. Također u radu nećemo prikazati taksonomsku izvedbu teksta zbog prostora koji bi zauzela i zbog toga što ju sam autor u svojoj knjizi ne iznosi. Usredotočit ćemo se na strukturu i značajke koje takva raščlamba teksta donosi.

Perikopu 14,1-12 podijelili smo u četiri tematska ulomka: a) 14,1-4, b) 14,5-6, c) 14,7-9 i d) 14,10-12.²⁸

Tema prvog ulomka je *međusobno se prigrbljujte kao što Bog prigrbljuje bez obzira na nečija uvjerenja*. Slijed misli se razvija na ovaj način: poticaj upućen jakim – uvjerenje jakih – uvjerenje slabih – specifikacija poticaja upućena jakim (ne prezirati) – specifikacija poticaja upućena slabima (ne suditi) – razlog poticaja – poticaj upućen slabima – razlog poticaja.

Perikopa se otvara pozivom i poticajem na prihvaćanje slabih u vjeri. Glagolske dopune τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει i μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν spadaju pod semantičku kategoriju događaja. Prva opisuje proces slabljenja u vjeri i ujedno je žarišna točka perikope, a druga proces odvajanja. U 2. r. iznosi se uvjerenja oko kojih se članovi zajednice razilaze. Razmirice su u vezi konzumacije hrane. Prvo se izriče uvjerenje jakih koji smatraju da smiju jesti sve, zatim slabih koji smatraju da se smije jesti samo povrće. U 3ab prokazuju se loša ponašanja jednih i drugih. Stoga je poticaj na međusobno prihvaćanje specificiran zahtjevom da jaki prestanu prezirati, a slabi osuđivati. Glagolska dopuna ὁ θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο odnosi se na slabe i jake. Ujedno je razlog zašto prihvatiti drugačijeg od sebe. Redak 4a upućen je

²⁸ Usp. Johannes P. LOUW, *A Semantic Discourse Analysis of Romans*, 1979., 126-130.

slabima. Oblikovan retoričkim pitanjem u drugom licu jednine potiče na prihvaćanje jakih. Identitet zamjenice $\sigma\acute{\upsilon}$ otkriva imenska dopuna $\acute{o}$ $\kappa\rho\acute{\iota}\nu\omega\nu$, a to je slabi. 4bc je drugi razlog zašto Bog prigrbljuje jakoga i slaboga. Tekst je sačinjeni od analoškog iskaza: Gospodin – vjernik = gospodar – rob kojim se iznosi razlog zašto prihvatiti jakoga. Razlog se pronalazi u Gospodinu, njemu je pridržano donošenje vrijednosnog suda, a ne slabima.

Tema drugog ulomka je *uvjerenje treba biti usmjereno prema Gospodinu*. Slijed misli se razvija ovako: uvjerenje slabih – uvjerenje jakih – razlog poticaja – tumačenje postupaka slabih – tumačenje postupaka jakih – tumačenje postupaka slabih. Redak 5ab izriče uvjerenja slabih i jakih. Slabi svetkuje određene dane, jaki ne svetkuju. Osim hrane, svetkovanje dana još je jedna razmirica oko kojih se članovi u zajednici razdvajaju. Uvjerenja o hrani iz prvog ulomka i obdržavanju dana iz ovoga poredani su hijastički:

14,2a	uvjerenje jakih (jedu sve)	A
14,2b	uvjerenje slabih (jedu povrće)	B
14,5a	uvjerenje slabih (svetkuju dane)	B
14,5b	uvjerenje jakih (ne svetkuju dane)	A

Princip po kojem bi se trebali voditi jedni i drugi dan je u r. 5c kojeg ubrajamo u treći po redu razlog za međusobno prihvaćanje te on nosi središnju misao ulomka: jaki i slabi svoja uvjerenja trebaju promišljeno donositi. Idući redci tumače da uvjerenje treba biti temeljeno na odnosu prema Gospodinu. Svetkovanje i ne svetkovanje dana povezano je s Gospodinom kao i konzumiranje hrane. Vidimo hijastički poredak 5. i 6. r.:

14,5a	slabi (svetkuju dane)	A
14,5b	jaki (ne svetkuju dane)	B
14,6b	jaki (jedu)	B
14,6cd	slabi (ne jedu)	A

Tema trećeg ulomka je *čitava egzistencija usmjerena je prema Gospodinu*. Slijed misli ima ovaj poredak: razlog poticaja – tumačenje razloga – opravdanje razloga. Čitav ulomak obraća se u prvom licu množine. Istaknut je pojam $\kappa\acute{\upsilon}\rho\iota\omicron\varsigma$ šesterostrukim ponavljanje. Glagoli $\zeta\acute{\alpha}\omega$ i $\acute{\alpha}\pi\omicron\theta\nu\eta\sigma\kappa\omega$ u 7. r. predočuju totalitet ljudskog života. Njima je iskazana maksima da je čovjekova egzistencija ovisna o Gospodinu, istodobno stoji kao četvrti razlog na poziv na međusobno prihvaćanje. Maksima se opravdava vjeroispovijednom formulom u 9a.

Tema četvrtog ulomka je *ne prosuđujete jedni druge zato jer je Bog sudac* te slijedi ovaj redoslijed: poticaj upućen slabima – poticaj upućen jakima – razlog poticaja – opravdanje razloga. Na međusobno prihvaćanje potiče se retoričkim pitanjima u drugom licu jednine. Time se misao afektivno predočava kako bi se potaknulo na promjenu ponašanja. Retorička pitanja tvore ovakav hijastički raspored s 4. i 5. r.:

14,3a	poticaj upućen jakima	A
14,3b	poticaj upućen slabima	B
14,10a	poticaj upućen slabima	B
14,10b	poticaj upućen jakima	A

Razlog zašto ne suditi i ne prezirati drugoga donesen je u 10c, a to je da će svi odgovarati za sebe pred Bogom što se opravdava citatom iz Svetoga pisma. 11. r. također je oblikovan hijazmom:

ἐμοὶ	A
κάμψει	B
πάν γόνυ	C
πᾶσα γλῶσσα	C
ἐξομολογήσεται	D
τῷ θεῷ	A

Prema svemu navedenom zaključujemo da se perikopa bavi međuljudskim odnosima unutar zajednice. Zbog različitih uvjerenja između slabih i jakih dolazi do sukoba mišljenja i narušenih odnosa. Pavao ih opominje i poziva na međusobno prihvaćanje. Donosi pet razloga zbog čega je potrebno prihvatiti drugoga. 1.) Prvi razlog vidi u činjenici koja govori da Bog prihvaća svakoga bez obzira kakvo uvjerenje drži. 2.) Potom navodi da je odnos kršćanina spram Boga vlasnički odnos u kojem je kršćanin sluga a ne gospodar. 3.) Njihovo uvjerenje treba biti utemeljeno u umu. 4.) Kršćanin ne živi sebi nego Bogu. 5.) Jedino je Bogu pridržan sud nad pojedincem.

Perikopa daje jednu uputu i donosi opomene jakima i slabima. Pavlu je bitno poručiti rimskim kršćanima da njihova uvjerenja trebaju proizlaziti iz odnosa prema Gospodinu jer je njihov cjelokupni život usmjeren prema njemu. Stoga prijeporna pitanja u pogledu konzumacije hrane i svetkovanja dana nisu krucijalna u pogledu vjere već su dio vlastitih preferencija.

Važno je uočiti prijelaze u broju unutar perikope s obzirom da stoje u službi pojačavanja nagovora. Njima Pavao dodaje izricanje u imperativu, osobnu zamjenicu i prolepsu. Uočavamo

da su redci u množini savjetodavni s pozitivnim predznakom, dok su redci u jednini izravni i oštri u smislu prokazivanja krivnje i stoga s negativnim predznakom. Mijenjanjem broja Pavao dinamizira diskurs i pokazuje važnost njegovog zahtjeva.

množina		jednina	
14,1	Prigrlite onoga koji slabi u vjeri	14,4	Ti, tko si ti da sudiš?
14,7-9	Ako živimo i ako umiremo – Gospodinovi smo!	14,10	Ti pak, zašto sudiš? Ti pak, zašto obezvrjeđuješ?

Česti prijelazi u obraćanju s jednih sugovornika na druge vodi nas na zaključak da Pavao u ovoj perikopi nema na umu isticati jake naspram slabih kako se iz prvog retka može zaključiti. Stoga poziv na prihvaćanje obuhvaća čitavu zajednicu. Analiza pokazuje da je perikopa hijastičke strukture gdje prvi i posljednji te drugi i treći ulomak dijele iste teme koje možemo hijastički prikazati:

- A međusobno se prigrljajte kao što Bog prigrljuje bez obzira na nečija uvjerenja
- B uvjerenje treba biti usmjereno prema Gospodinu
- B čitava egzistencija usmjerena je prema Gospodinu
- A ne sudite jedni druge zato jer je Bog sudac.

Shematski prikaz strukture Rim 14,1-12²⁹

poticaj upućen J (tema)	14,1a	τὸν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει προσλαμβάνεσθε μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν ↵	a
uvjerenje J	14,2a	ὃς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα	
uvjerenje S	14,2b	ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει	
specifikacija poticaja J	14,3a	ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενεῖτω	
specifikacija poticaja S	14,3b	ὁ δὲ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρίνέτω	
razlog 1		θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο ↵ ↵	
poticaj upućen S	14,4a	σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην	b
razlog 2	14,4b	τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἡ πίπτει	
	14,4c	σταθήσεται δέ	
		↳ δυνατεῖ γὰρ ὁ κύριος στήσαι αὐτόν	
uvjerenje S	14,5a	Ὅς μὲν κρίνει ἡμέραν παρ' ἡμέραν	
uvjerenje J	14,5b	ὃς δὲ κρίνει πᾶσαν ἡμέραν	
razlog 3	14,5c	ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ νοῖ πληροφορεῖσθω	c
tumačenje S	14,6a	ὁ φρονῶν τὴν ἡμέραν κυρίῳ φρονεῖ	
tumačenje J	14,6b	καὶ ὁ ἐσθίων κυρίῳ ἐσθίει	
		εὐχαριστεῖ γὰρ τῷ θεῷ ↵	
tumačenje S	14,6c	καὶ ὁ μὴ ἐσθίων κυρίῳ οὐκ ἐσθίει	
	14,6d	καὶ εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ	
razlog 4	14,7a	οὐδεὶς γὰρ ἑμῶν ἑαυτῷ ζῇ	d
	14,7b	καὶ οὐδεὶς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει	
tumačenje razloga 4	14,8a	ἐάν τε γὰρ ζῶμεν	
		↳ τῷ κυρίῳ ζῶμεν	
	14,8b	ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν	
		↳ τῷ κυρίῳ ἀποθνήσκομεν	
	14,8c	ἐάν τε οὖν ζῶμεν	e
		τοῦ κυρίου ἐσμέν	
	14,8d	ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν	
opravdanje razloga 4	14,9a	εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς ἀπέθανεν καὶ ἔζησεν	
		↳ ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ	
poticaj upućen S	14,10a	σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου	f
poticaj upućen J	14,10b	ἢ καὶ σὺ τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου	
razlog 5	14,10c	πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ θεοῦ	
opravdanje razloga 5	14,11	γέγραπται γάρ	
		↳ ζῶ ἐγώ	
		↳ λέγει κύριος	
		↳ ὅτι	g
		↳ ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ	
		↳ καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ θεῷ	
	14,12	ἄρα ἕκαστος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ θεῷ	

²⁹ Shematski prikaz se temelji na strukturalnom prikazu grupiranja kolona koju smo preuzeli od Johannes P. Louwa. Svaka podjela retka (npr. 1a, 1b) na manje cjeline označava kolon. Strelice pokazuju kojem dijelu kolona (glagolskom ili imenskom) pripadaju dopune. Usp. Johannes P. LOUW, *A Semantic Discourse Analysis of Romans*, I, Pretoria, 1979., 35.

1.4. Lingvističko – sintaktička analiza Rim 14,1-12³⁰

¹Τὸν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει προσλαμβάνεσθε, μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν.

Željna rečenica → čestica (δὲ)

↳ objektni skup (τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει)

↳ predikat (προσλαμβάνεσθε)

↳ priložna oznaka načina → čestica (μὴ)

↳ prijedlog s akuzativom (εἰς)

↳ objektni skup (διακρίσεις διαλογισμῶν)

Prvi redak perikope je jednostavna željna rečenica s priložnom oznakom načina. Objektni skup τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει sačinjen je od supstantiviranog atributivnog part. prez. akt. ak. m. r. jd. ἀσθενοῦντα s generičkim članom τὸν čiji doslovni smisao glasi „svakoga koji slabi“ i dativa obzira (*dativus respectus*) ž. r. jd. τῇ πίστει – „u vjeri“ kojim se želi izraziti da onaj koji slabi, slabi u pogledu vjere. Značenje predikata je u zapovjednom obliku 2. l. mn. imp. prez. mp. προσλαμβάνεσθε („primite“).

Priložna oznaka sugerira način na koji se treba vršiti radnja predikata. Sastoji se od prijedloga s ak. εἰς i objektnog skupa kojeg smo ovako razriješili: imenica ž. r. mn. διακρίσεις je adverbijalni ak. obzira (ili grčki akuzativ)³¹ koji steže predikat προσλαμβάνεσθε u smislu „prigr-lite, ali ne da se odvajate“, a imenica u g. m. r. mn. διαλογισμῶν stoji kao imenički nesročni atribut koji pobliže određuje značenje imenice διακρίσεις.³²

Prijevod: Prigr-lite onoga koji slabi u vjeri, ali ne da se razdvajate jedni od drugih zbog različitih mišljenja.

Teološki motivi su τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει, προσλαμβάνω i διακρίσεις διαλογισμῶν.

Glagol ἀσθενέω (4/15)³³ – „biti slab“³⁴ u Pavlovim autentičnim poslanicama je upotrijebljen tri puta u opisu pojma πίστις. Prvo pojavljivanje je u Rim 4,19 gdje se sintagmom μὴ ἀσθενήσας τῇ πίστει – „ne oslabivši u vjeri“ iskazuje osobina Abrahamove vjere u Božji naum „da postane ocem naroda“ (Rim 4,18). Abrahamova vjera je lišena sumnje. Naredno

³⁰ Za prijevod riječi koji nisu teološki motivi koristili smo Grčko-hrvatski rječnik koji je priredio Stjepan Senc.

³¹ Usp. Zdeslav DUKAT, *Gramatika grčkoga jezika*, Zagreb, 1983., 212.

³² „Genitivi *qualitatis*, *pretii*, *materiae* i *copiae* stoje bez člana, a tako i njihova glavna riječ.“ Zdeslav DUKAT, *Gramatika grčkoga jezika*, 353. Posrijedi je objektni genitiv. Sličan primjer nalazimo u hrvatskom jeziku: Primi čašu vode.

³³ Prvi broj označava koliko se puta pojedinačna riječ pojavljuje u poslanici Rimljanima. Drugi broj označava koliko se puta pojedinačna riječ pojavljuje u Pavlovim autentičnim poslanicama (1 Sol, Gal, 1 Kor, Fil, Flm, 2 Kor, Rim).

³⁴ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, Oxford, ⁹1996., 256.

pojavljivanje je u Rim 14,1-2. Obadva puta u obliku supstantiviranog part. prez. s generičkim članom referirajući na sve one koji slabe u vjeri. Ἀσθενέω je značajka Zakona (νόμος) u Rim 8,3. Prema tome, Zakon je slab jer ne nudi čovjeku život. Glagol je, također, određen pojmom συνείδησις – „savjest“ u 1 Kor 8,11.12. Govor o slaboj savjesti smješten je u kontekst blagovanja mesa žrtvovana idolima. Oni koji zaziru od jedenja takva mesa okarakterizirani su slabom savjesti. Iduće pojavljivanje glagola je na dva mjesta u Pavlovoj samoobrani pred Korinćanima: „bili smo slabi“ i „Tko je slab, a ja da ne budem slab?“ (2 Kor 11,21.29). Zatim četiri puta u 2 Kor u svezi s pojmom Χριστός: „uživam u slabostima... poradi Krista“ (12,10), „u meni govori Krist koji prema vama nije nemoćan“ (13,3), Kristova slabost na križu pokazatelj je Božje snage: „i raspet bi po slabosti“ (13,4) i „radujemo se kad smo slabi“ (13,9). U Fil 2,26.27 značenje glagola ἀσθενέω je bolest.

Imenica πίστις, εως, ἡ (40/91) – „vjera“³⁵ podrazumijeva u prvom redu vjeru u Boga (1 Sol 1,8) i prihvatanje kerigme (Rim 10,17; 1 Kor 15,14.17). Oprečna je Zakonu jer Zakon ne opravdava nego vjera (Rim 3,22.26-28; 4,9.11.13.16.19.20; 5,1; 9,30; 10,6; Gal 2,16; 3,5.7.8.11.12; Fil 3,9). Krist je postao Pomirilište po vjeri (Rim 3,25). Kod Pavla vjera je statična stvarnost jer se ogleda u ispovijedanju kerigme i dinamična stvarnosti jer se od vjere živi (Rim 1,17), vjera se temelji na snazi Božjoj (1 Kor 2,5), u vjeri se stoji (1 Kor 16,13), hodi (2 Kor 5,7), izrasta u izobilje (usp. 2 Kor 10,15), u vjeri se biva (2 Kor 13,5), vjera je djelotvorna u ljubavi (1 Sol 1,3; Gal 5,6; Flm 1,6), navješćuje se (1 Sol 1,8; Gal 1,23), u vjeri se učvršćuje i ohrabruje (1 Sol 3,2), za vjeru se bori (Fil 1,27), ona je plod Duha (Gal 5,22).

Glagol προσλαμβάνω (4/5) znači „primiti, prigrliti“.³⁶ Tri puta se upotrebljava u imperativnim oblicima u obliku zahtjeva. Zahtjev se sastoji u prihvatanju „onoga koji slabi u vjeri“ (τὸν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει u Rim 14,1), „jedni drugih“ (ἀλλήλους u Rim 15,7) i Onezima kojeg Filemon treba prihvatiti poput prijatelja (Flm 1,17). U ostala dva slučaja pojavljuje se u ind. aor. προσελάβετο (Rim 14,3; 15,7) sa subjektima θεός i Χριστός. Značenje glagola προσλαμβάνω prema ovome je primiti drugoga poput prijatelja kao što su ga Bog i Krist primili. U Septuaginti προσλαμβάνω ne pronalazimo u imperativnom obliku, ali je dobro istaknuti da se od osam pojava pet puta koristi pri spominjanju Boga u 1 Sam 12,22: „Jahve se udostojao da vas učini svojim narodom“, Ps 18,17: „iz silnih voda on me izbavi“; 27,10, 65,5: „Blažen kog izabra i sebi uze“ i 73,24: „vodit ćeš me po naumu svojemu da me zatim uzmeš u slavu svoju.“

³⁵ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 1408.

³⁶ *Isto*, 1518.

Imenica διάκρισις, εως, ή (1/2) nosi značenje „odvajanje, dioba; odluka, određenje, tumačenje; opr. σύγκρισις (sjedinenje)“.³⁷ Drugo pojavljivanje ove riječi nakon Rim 14,1 nalazimo u 1 Kor 12,10. Redak je dio perikope (12,1-11) u kojoj se spominje popis darova Duha i gdje je sedmi po redu dar opisan sintagmom διακρίσεις πνευμάτων – „razlučivanja duhova“. Budući da perikopa pripada cjelini 12,1 – 14,40 sintagma postaje jasnija ako ju iščitavamo u njenom neposrednom kontekstu. Stoga, uočavamo da u istom retku sedmom daru prethodi dar proroštva. Isto se ponavlja u 1 Kor 14,29 premda ovdje nije upotrijebljena sintagma διακρίσεις πνευμάτων nego οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν. U prvom slučaju imamo imenicu διάκρισις, u drugom glagol διακρίνω. Ovi pojmovi su korelativni jer su složenice korijena κριω i prethodi im spominjanje proroštva i proroka.³⁸ Značajno je spomenuti da je διακρίνω grčki *terminus technicus* za tumačenja proročanstva i snova.³⁹ U skladu s time 1 Kor 14,29 govori o tumačenju onoga što proroci govore. Recipročnom zamjenicom οἱ ἄλλοι Pavao poziva sve ostale članove zajednice da razlučuju pravo proroštvo od krivog.⁴⁰ Sukladno tome sintagma διακρίσεις πνευμάτων nosi isto značenje. Funkcija je onih koji posjeduju dar razlučivanja duhova zapravo razlučivanja proroštva. Dok se značenje imenice διάκρισις u 1 Kor odnosi na sposobnost uočavanja razlika u Rim 14,1 nosi negativni predznak odnoseći se na razlučivanje, odnosno odvajanje, jakih od slabih.⁴¹ Negativan predznak nosi glagol διακρίνω unutar iste cjeline u Rim 14,23 jer kaže „jede li tko dvoumeći, osudio se jer ne radi iz uvjerenja“.

Imenica διαλογισμός, ου, ό (2/4) znači „proračunatost; diskusija, misao, razmišljanje“⁴² i u svim pojavljivanjima smještena je u kontekstu s negativnim konotacijama, npr.: „ishlapiti u mozganjima“ (Rim 1,21), „namisli mudrih su prazne“ (1 Kor 3,20) i „sve činite bez mrmljanja“ (Fil 2,14). Budući da se u priložnoj oznaci 14,1b traži suprotno ponašanje od iznesenog, διαλογισμός poprma negativnu konotaciju.

³⁷ Isto, 399, 1667.

³⁸ Usp. Marinko VIDOVIĆ, Pavlovo korigiranje korintskog shvaćanja karizmi (1 Kor 12-14), u: *Crkva u svijetu*, 35 (2000.) 3, 269.

³⁹ Usp. Gerhard DAUTZENBERG, Διάκρισις, u: *The Exegetical Dictionary of the New Testament*, I, Edinburgh, 1990., 306.

⁴⁰ Usp. Raymond F. COLLINS, *First Corinthians*, Collegville, 1999., 455, 519.

⁴¹ Prema tome, ne slažemo se s Nababanovom tvrdnjom da διακρίσεις označava spor koji se izravno vodi riječima ni Oosterhuisovom tvrdnjom da označava mišljenja i argumente. Usp. Albert Ernst Soritua NABABAN, *Bekennnis und Mission in Römer 14 und 15*, Heidelberg, 1963., 36. Thomas J. OOSTERHUIS, *The 'Weak' and the 'Strong' in Paul's Epistle to the Romans*, Edmonton, 1992., 154.

⁴² Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 402.

²ὅς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει.

Nezavisnosložena rečenica → izjavna → subjekt (ὅς)

↳ čestica (μὲν)

↳ predikat (πιστεύει)

↳ objektni skup (φαγεῖν πάντα)

↳ izjavna → čestica (δὲ)

↳ subjekt (ὁ ἀσθενῶν)

↳ direktni objekt (λάχανα)

↳ predikat (ἐσθίει)

Drugi redak je nezavisno složena rečenica povezana suprotnim veznicima μὲν – δέ.⁴³ Subjekt prve surečenice je odnosna zamjenica ὅς – „koji“ koja je u opreci sa subjektom u drugoj surečenici zbog μὲν – δέ veznika. Predikat 3. l. jd. ind. prez. akt. πιστεύει – „vjeruje“ otvara mjesto direktnom objektnom skupu u ak. φαγεῖν πάντα kojeg sačinjava konstrukcija infinitiv s akuzativom. Infinitiv aor. akt. φαγεῖν i imenica u ak. jd. πάντα označuju tvrdnju iskazanu kao subjektivno gledište u smislu „da jede sve“.

Subjekt druge rečenice je supstantivirani part. prez. akt. n. mn. ἀσθενῶν kraj kojeg stoji generički član ὁ koji ima funkciju izdvajanja. Iz cjeline se izdvaja jedan koji pripada istoj vrsti. Značenje ὁ ἀσθενῶν prema tome shvaćamo „svaki drugi koji slabi“. Suprotne veznike i subjekte prevest ćemo s „jedan – drugi“. Direktni objekt je u ak. jd. λάχανα – „povrće“, predikat je 3. l. jd. ind. prez. akt. ἐσθίει – „jede“).

Prijevod: Jedan vjeruje da smije sve jesti. Drugi koji slabi jede povrće.

Teološki motivi su ἐσθίω, λάχανον i πιστεύω.

Glagol ἐσθίω (13/40) – „jesti“⁴⁴ pojavljuje se u 14. poglavlju Poslanice Rimljanima u 1 Kor 8 – 11 te 1 Kor 15,32. U Rim 14 glagol se spominje u sklopu Pavlovih savjeta da ne treba prezirati one koji jedu drugačiju hranu i posvećuju neke dane (Rim 14,2.3.6). Također, ne treba jesti meso ako ono izaziva sablazan za brata (Rim 14,20-21), u suprotnom sve se smije jesti ako proizlazi iz uvjerenja (Rim 14,23). U 1 Kor Pavao poručuje da se smije jesti sve što se prodaje na tržnici kao i ono što se ponudi ne ispitujući vlastitu savjest, ali poručuje da u prisustvu onih

⁴³ Dukat smješta μὲν – δέ pod suprotne veznike prevodeći ih „doduše – ali; s jedne strane –, s druge strane –. Μὲν se najčešće ne prevodi; njime se najčešće ističe prethodna riječ, kojoj u opoziciji stoji riječ ispred δέ.“ Zdeslav DUKAT, *Gramatika grčkoga jezika*, 360. Musić pod partikule smješta priredne i podredne veznike. Μὲν – δέ spada pod priredne suprotne veznike i uznosne partikule. Usp. August MUSIĆ – Niko MAJNARIĆ, *Gramatika grčkog jezika*, Zagreb, 1961., 246-246.

⁴⁴ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 696.

koji imaju savjest koja slabi ne treba jesti hranu koja ih sablažnjava (1 Kor 8,7.10.13; 10, 25.27.28). Glagol *jesti* pojavljuje se kod govora o Gospodnjoj večeri. Jede se Gospodnja večera (1 Kor 11,20.33) i kruh Gospodnji (1 Kor 11,26.27.28.29). U opoziciji s Gospodnjom večerom je vlastita večera (τὸ ἴδιον δεῖπνον u 1 Kor 11,21). Na sastancima su se korintski kršćani međusobno odjeljivali jedni od drugih na temelju socijalnih razlika (1 Kor 11,21.22.26.34). Glagol ἐσθίω se odnosi na jedenje fizičke (1 Kor 8,8; 9,4.7; 10,7.31; 15,32), obredne (1 Kor 9,13; 10,18) i duhovne stvarnosti (1 Kor 10,3) te je često upotrijebljen u paralelizmu s πίνω („piti“; Rim 14,21; 1 Kor 9,4; 10,7; 11,22.26.27.28.29.32).

Imenica λάχανον, οὐ, τό (1/1) – „povrće“⁴⁵ je *hapax legomenon*.

Glagol πιστεύω (21/42) – „vjerovati“⁴⁶ pojavljuje se najviše u religijskoj domeni. Dovodi se u svezu s konceptom opravdanja. Vjerovati u Isusa Krista ili Onoga koji Isusa uskrisi od mrtvih je čin opravdanja (Rim 3,22; 4,5.24; 10,4.10; Gal 2,16; 3,22). Glagol se pojavljuje u starozavjetnom citatu Iz 28,16 „Evo postavljam na Sionu kamen spoticanja i stijenu posrtanja. Ali tko u nj vjeruje, neće se postidjeti.“ (Rim 9,33) unutar konteksta o opravdanju. Redci o Abrahamu govore o načinu opravdanja putem vjere (Rim 4,3.5.11.17.18; Gal 3,6). S druge strane, vjerovati u evanđelje ili da je Bog uskrisio Isusa od mrtvih donosi spasenje (Rim 1,16; 10,9.10.11.14.16; 1 Kor 1,21; 15,2; 1 Sol 4,14). Vjerovati i spasenje povezuju se u retku „Spasenje je sada bliže nego kad povjerovasmo“ (Rim 13,11). Nadalje, glagol πιστεύω dovodi se u svezu s vjerom u uskrsnuće mrtvih (Rim 6,8; 1 Kor 15,11; 2 Kor 4,13; 1 Sol 4,14). Kada se glagol pojavljuje u supstantiviranom par. prez. misli se i prevodi se s vjernik/vjernici (1 Kor 14,22; 1 Sol 1,7; 2,10.13). Nalazimo na iskaze da su Apolon i Pavao poslužitelji po kojima su Korinćani povjerovali u evanđelje (1 Kor 3,5), vjerovati u Krista je milost (1 Sol 1,29), ljubav sve vjeruje (1 Kor 13,7) te „Bog nade napunio vas svakom radošću i mirom u vjeri“ (Rim 15,13). Značenje koje se ne odnosi na vjerski ili religijski sadržaj nalazimo pet puta. Od toga glagol πιστεύω nosi značenje *povjeriti*: Židovima su „povjerena Božja obećanja“ (Rim 3,2), Pavlu je povjerena služba evanđelja (1 Kor 9,17) i „evanđelje za neobrezane“ (Gal 2,7), potom je Pavlu, Silvanu i Timoteju Bog povjerio evanđelje (1 Sol 2,4). Jednom se glagol pojavljuje u značenju *povjerovati ili nečiju poruku prihvatiti* u konstrukciji s infinitivom: „ponajprije čujem, djelomično i vjerujem“ (1 Kor 11,18).

⁴⁵ Isto, 1032.

⁴⁶ Isto, 1407.

³ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενεῖτω, ὁ δὲ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω, ὁ θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο.

Nezavisnosložena rečenica → željna → subjekt (ὁ ἐσθίων)

↳ direktni objekt (τὸν μὴ ἐσθίοντα)

↳ predikat (μὴ ἐξουθενεῖτω)

↳ željna → čestica (δέ)

↳ subjekt (ὁ μὴ ἐσθίων)

↳ direktni objekt (τὸν ἐσθίοντα)

↳ predikat (μὴ κρινέτω)

↳ uzročna → subjekt (ὁ θεός)

↳ veznik (γάρ)

↳ direktni objekt (αὐτόν)

↳ predikat (προσελάβετο)

Nezavisno složena rečenica u kojoj su prve dvije željne surečenice u jukstapoziciji, a treća je uzročna surečenica povezana s veznikom γάρ.⁴⁷ Subjekt prve surečenice je supstantivirani part. prez. akt. n. m. r. jd. ἐσθίων s generičkim članom ὁ koji doslovno glasi „svaki onaj koji jede“. Predikatom 3. l. jd. imp. prez. akt. ἐξουθενεῖτω se izriče željena radnja koja je negirana s česticom μὴ – „neka ne podcjenjuje“. Direktni objekt u akuzativu je supstantivirani part. prez. akt. ak. m. r. jd. ἐσθίοντα s generičkim članom τὸν koji se negira s μὴ. Objekt shvaćamo u smislu „svakog onog koji ne jede“.

Druga surečenica ima istu konstrukciju. Subjekt je supstantivirani part. prez. akt. n. m. r. jd. ἐσθίων kraj kojeg stoji generički član ὁ koji se negira s μὴ a ima značaj „svaki onaj koji ne jede“. Predikat je 3. l. jd. imp. prez. akt. κρινέτω s negacijom μὴ kojim se želi reći „neka ne sudi“. Direktni objekt u ak. je supstantivirani part. prez. akt. ak. m. r. jd. ἐσθίοντα s generičkim članom τόν – „svakog onog koji jede“.

U uzročnoj surečenici subjekt je n. jd. ὁ θεός „Bog“, a predikat je 3. l. jd. kompleksivni aor. medij. προσελάβετο.⁴⁸ Indirektni povratni medij προσελάβετο označava da subjekt vrši

⁴⁷ Musić stavlja γὰρ pod uzročne veznike i prevodi ga s „jer (enim), tä“. August MUSIĆ – Niko MAJNARIĆ, *Gramatika grčkog jezika*, 245; Također kod Dukata: „γὰρ se može prevoditi s 'jer' (= 'naime'), ali takvo 'jer' ne valja miješati sa zavisnouzročnim 'jer' (= 'budući da') i njime ne mogu započinjati zavisnouzročne rečenice.“ Zdeslav DUKAT, *Gramatika grčkog jezika*, 361.

⁴⁸ „Konstativnim ili kompleksivnim aoristom pojam je shvaćen kao cjelina bez povezivanja s početkom, napretkom ili završetkom njegove radnje... Radnja se prikazuje završenom kako sugerira njezin kontekst koji ukazuje da se takva radnja više ne razvija.“ Nigel TURNER, *A Grammar of New Testament: Syntax*, III, Edinburgh, 1963. 72.

radnju s nečim što mu pripada.⁴⁹ Direktni objekt u akuzativu je osobna zamjenica αὐτὸν („njega“).

Prijevod: Onaj koji jede neka ne obezvrijeđuje onoga koji ne jede, a onaj koji ne jede neka ne osuđuje onoga koji jede, jer Bog ga je prigrlio.

Teološki pojmovi su ἐξουθενέω i κρίνω.

Glagol ἐξουθενέω (2/8) nosi značenje „obezvrijediti“.⁵⁰ Pronalazimo ga na mjestima gdje Pavao traži da se ne prezire onoga koji jede sve (Rim 14,3.10) i Timoteja (1 Kor 16,11). Za sebe kaže da nije prezren od Galaćana (Gal 4,14). Glagol pronalazimo u citatu „prezrene izabra Bog“ (1 Kor 1,28) i „one koje Crkva prezire“ (1 Kor 6,4). Glagol se odnosi na to da ne treba prezirati proroštava (1 Sol 5,20) i da je riječ bezvrijedna (2 Kor 10,10).

Glagol κρίνω (18/37) poprima dva značenja. Prvo značenje je „suditi“⁵¹ i upotrebljava se trideset puta, a drugo „razlikovati/odlučiti“⁵² i upotrebljava se osam puta. Prvo značenje odnosi se na osobu koja sudi, osuđenika i način osude. Sudi čovjek (Rim 2,1.3; 3,6; 14,13), Bog (Rim 2,16; 1 Kor 5,13), Gospodin (1 Kor 11,32), neobrezani obrezanom (Rim 2,27) i savjest (1 Kor 10,29). Sveti će suditi svijet (1 Kor 6,2), može se sam sebe osuditi (Rim 14,22; 1 Kor 11,31). Parničiti se s nepravедnima (1 Kor 6,1). Osuditi po Zakonu (Rim 2,12), grešniku (Rim 3,7), bratu (Rim 14,4.10; 1 Kor 6,6), zbog bludnosti (1 Kor 5,3), anđele i ono svagdanje (1 Kor 6,3). Pavao traži da se korintski kršćani međusobno ne osuđuju (1 Kor 4,5) i ne sude nekršćane (1 Kor 5,12). Pojavljuje se u starozavjetnom citatu Iz Ps 51,6: „Da pravedan budeš po obećanjima svojim i pobijediš kada te sudili budu.“ (Rim 3,4). Drugo značenje odnosi se na „razlikovanje dana“ (Rim 14,5), odluku (1 Kor 2,2; 7,37; 2 Kor 2,1), prosudbu u ono što Pavao govori (1 Kor 10,15), prosudbu treba li se žena gologlava Bogu moliti (1 Kor 11,13) i u prosudbi da ako jedan (Krist) za sve umrije, svi umriješe (2 Kor 5,14).

⁴⁹ Usp. Zdeslav DUKAT, *Gramatika grčkog jezika*, 286.

⁵⁰ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 598.

⁵¹ *Isto*, 996.

⁵² *Isto*, 996.

⁴σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην; τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει· σταθήσεται δέ, δυνατεῖ γὰρ ὁ κύριος στήσαι αὐτόν.

Upitna rečenica → subjekt (σύ)

↳ imenski predikat (τίς εἶ)

↳ apozicija (ὁ κρίνων)

↳ objektni skup (ἀλλότριον οἰκέτην)

Izjavna rečenica → objektni skup (τῷ ἰδίῳ κυρίῳ)

↳ predikat (στήκει)

↳ čestica (ἢ)

↳ predikat (πίπτει)

Nezavisnosložena rečenica → izjavna → predikat (σταθήσεται)

↳ čestica (δέ)

↳ uzročna → predikat (δυνατεῖ)

↳ veznik (γάρ)

↳ subjekt (ὁ κύριος)

↳ objektni skup (στήσαι αὐτόν)

U prvoj upitnoj rečenici uočavamo prolepsu u konstrukciji σὺ τίς εἶ. Subjekt σύ, koji bi trebao doći nakon τίς εἶ, stavljen je na početak rečenice kako bi fokus ostao na njemu.⁵³ Imenski predikat dolazi s upitnom zamjenicom τίς. Apozicijom u n. m. r. jd. part. prez. akt. κρίνων s individualnim članom ὁ u atributivnom položaju izriče se retoričnost pitanja – „onaj koji sudi“. Direktni objekt u ak. m. r. jd. je οἰκέτην kojeg dopunja posesivni pridjev u funkciji atributa ak. m. r. jd. ἀλλότριον. Značenje objektnog skupa je „tuđeg slugu“.

Druga izjavna rečenica sastoji se od predikata intransitivnih glagola 3. l. jd. ind. prez. akt. στήκει – „stoji“ i πίπτει – „pada“ koji otvaraju mjesto indirektnom objektnom skupu τῷ ἰδίῳ κυρίῳ. Dativ koristi ili štete (*dativus commodi vel incommodi*) m. r. jd. κυρίῳ dopunja posesivni pridjev u funkciji atributa u d. m. r. jd. ἰδίῳ „svojemu Gospodinu“.⁵⁴

Nezavisno složena rečenica povezana uzročnim veznikom γάρ započinje izjavom u kojoj je predikat u 3. l. jd. ind. f. p. σταθήσεται, u doslovnom smislu znači „bit će podržan“.

⁵³ Usp. C. E. B. CRANFIELD, *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*, II, Edinburgh, 1983., 491, 702.

⁵⁴ Usp. F. BLASS – A. DEBRUNNER – Robert W. FUNK, *A Greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Cambridge, 1961., 101.

Uzročna surečenica u kojoj je predikat deskriptivni prez. akt. 3. l. jd. δυνατεῖ izriče radnju subjekta ὁ κύριος što znači „gospodin je moćan“. Direktni objektni skup je u konstrukciji infinitiva s akuzativom. Inf. aor. akt. στήσαι i ak. osobne zamjenice m. r. jd. αὐτόν doslovno glasi „da ga podrži“.

Prijevod: Ti, tko si ti da sudiš tuđega slugu? U volji je njegova gospodara hoće li ga spasiti ili pustiti propasti. Ipak, bit će spašen jer moćan je gospodar spasiti ga.

Teološki motivi su οἰκέτης, στήκει ἢ πίπτει, δυνατέω i κύριος.

Imenica οἰκέτης, ου, ὁ (1/1) označava onog koji živi u zajedničkom domaćinstvu, odnosno onoga koji sluša domaćina što uključuje robove i one koji nisu robovi u pravom smislu riječi tj. žene, djecu i slugе. Kućni sluga, ukućanin, poslužnik.⁵⁵ Pojam je *hapax legomenon*.

Glagol στήκω (1/6) je kasnija prezentska formulacija dobivena od ἔστηκα koji je ind. perfekta glagola ἵστημι te znači „stajati“⁵⁶. Dvije su morfološke pojavnice ovog glagola. Prvi oblik στήκει pojavljuje se samo u Rim 14,4, drugi oblik στήκετε u svim ostalim pojavnicama gdje stoji dva puta u indikativu prez. akt. 2. l. jd. i tri puta u imperativu prez. akt. 2. l. jd. Imperativom i prezentom Pavao potiče da se ostane u vjeri (1 Kor 16,13), slobodi (Gal 5,1), u Gospodinu (Fil 4,1), jednom duhu (Fil 1,27) te izriče da Solunjani stoje „u Gospodinu“ (1 Sol 3,8). Glagol στήκω još se pojavljuje u Aleksandrijskom kodeksu Knjige Izlaska 14,13 te Vatikanskom kodeksu Knjige Sudaca 16,26 i Prve Knjige kraljevima 8,11.⁵⁷

Glagol πίπτω (3/7) – „padati“⁵⁸ koristi se za metaforički opis stanja onoga ili onih koji su učinili nešto pogrešno te su iz perspektive pravednosti pod krivnjom.⁵⁹ U takvom kontekstu „Izrael je posrnuo da propadne“ (Rim 11,11), na palima je strogost Božja (Rim 11,22), pada se zbog bluda (1 Kor 10,8), treba paziti da se ne padne (1 Kor 10,12). Glagol se jednom odnosi na proskinezu „pasti ničice pred Bogom“ (1 Kor 14,25) i jednom u opisu ljubavi (1 Kor 13,8) gdje mu je značenje slično glagolu καταργέω (uminuti).⁶⁰

Glagol δυνατέω (1/3) – „biti moćan“.⁶¹ Upotrebljava se kod opisa: Krist je jak (2 Kor 13,3) i „Bog vas obilato može obdariti svakovrsnim darom“ (2 Kor 9,8).

⁵⁵ Usp. Frederic William DANKER – Walter BAUER, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and the Other Early Christian Literature*, Chicago – London, 2000., 694, Stjepan SENC, *Grčko – hrvatski rječnik*, 648.

⁵⁶ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 1643.

⁵⁷ Usp. Walter GRUNDMANN, Στήκω, u: *Theological Dictionary of the New Testament*, VII, Grand Rapids, 1964., 636-637.

⁵⁸ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 1406.

⁵⁹ Usp. Elisabeth PALZKILL, πίπτω, u: *The Exegetical Dictionary of the New Testament*, III, Edinburgh, 1990., 90-91.

⁶⁰ Usp. David E. GARLAND, *1 Corinthians*, Grand Rapids, 2003., 620-621.

⁶¹ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 453.

Imenica κύριος, ου, ό (43/188) – „Gospodin“ u Poslanici Rimljanima određena je iskazima: Isus Krist je Gospodin (1,4.7; 4,24; 5,1.11.21; 6,23; 7,25; 8,39; 10,9; 13,14; 15,6.30; 16,18.20), starozavjetnim citatima: Ps: „Blago čovjeku komu Gospodin ne ubraja krivnju.“ (4,8) „Hvalite, svi puci, Gospodina, slavili ga svi narodi!“ (15,11); Iz: „Jer riječ će ispuniti i uskoro izvršiti Gospodin na zemlji.“ (9,28) „Gospodin nad Vojskama.“ (9,29) „Gospodine, tko povjerova našoj poruci?“ (10,16) „Doista, tko spozna misao Gospodnju, tko li mu bi savjetnikom?“ (11,34) „Života mi moga, govori Gospodin, prignut će se preda mnom svako koljeno i svaki će jezik priznati Boga“ (14,11); JI i 1 Kr 1,2: „Tko god prizove ime Gospodnje, bit će spašen.“ (Rim 10,13); 1 Kr: „Gospode, proroke tvoje pobiše, žrtvenike tvoje porušiše; ja ostadoh sam i još mi o glavi rade.“ (Rim 11,3); Pnz: „Moja je odmazda, ja ću je vratiti, veli Gospodin.“ (Rim 12,19), potom iskazima koji izriču da se Gospodinu služi (12,11), živi i umire (14,8), obdržavaju danu, jede i ne jede (14,6). Također Pavao je uvjeren u Gospodinu Isusu da ništa nije nečisto (14,14), „nema razlike između Židova i Grka jer jedan je Gospodin svijui“ (10,12) te u iskazima u kojima se nekoga pozdravlja i prima u Gospodinu (16,2.8.11.12.13.22).

⁵Ὁς μὲν κρίνει ἡμέραν παρ' ἡμέραν, ὃς δὲ κρίνει πᾶσαν ἡμέραν· ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ νοί πληροφορείσθω.

Nezavisnosložena rečenica → izjavna → subjekt (ὃς)

↳ čestica (μὲν)

↳ predikat (κρίνει)

↳ direktni objekt (ἡμέραν παρ' ἡμέραν)

↳ izjavna → subjekt (ὃς)

↳ čestica (δέ)

↳ predikat (κρίνει)

↳ objektni skup (πᾶσαν ἡμέραν)

↳ željna → subjekt (ἕκαστος)

↳ priložna oznaka načina (ἐν τῷ ἰδίῳ νοί)

↳ predikat (πληροφορείσθω)

Peti redak je nezavisno složena rečenica. Prve dvije surečenice povezane su suprotnim veznicima μὲν – δέ, posljednja je u jukstapoziciji. U prvoj surečenici subjekt je odnosna zamjenica n. jd. m. r. ὃς, a predikat je 3. l. jd. ind. prez. akt. κρίνει – „razlikuje“. U ovome iskazu pronalazimo dva akuzativa od kojih je jedan direktni objekt u ž. r. jd. ἡμέραν – „dan“

kraj kojega stoji adverbijalni ak. jd. ž. r. ἡμέραν⁶² s prijedlogom παρά u komparativnom značenju „naspram, prema“.⁶³

U drugoj je surečenici, također, subjekt odnosna zamjenica n. jd. m. r. ὅς koja je u opreci s prvim subjektom te ćemo ih prevoditi s „jedan – drugi“ zbog suprotnih veznika μὲν – δὲ. Predikat je 3. l. jd. ind. prez. akt. κρίνει – „razlikuje“, a objektni skup u dvostrukom akuzativu, u direktnom objektu ak. jd. ž. r. ἡμέραν s pridjevskim atributom u ak. jd. ž. r. πᾶσαν. Smisao objektnog skupa je „svaki dan“.

Željna surečenica ima subjekt u neodređenoj zamjenici n. jd. m. r. ἕκαστος – „svaki“. Predikat je u 3. l. jd. imp. prez. pas. πληροφορεῖσθω – „neka se uvjeri“ čime se iskazuje želja koja se izriče priložna oznaka načina ἐν τῷ ἰδίῳ νοῖ. Oznaka stoji u lokativnom dativu (*dativus loci*)⁶⁴ jd. m. r. νοῖ i pridjevskom atributu d. jd. m. r. ἰδίῳ s prijedlogom ἐν. Značenje joj je „u vlastitom umu“.

Prijevod: Jedan prosuđuje da su samo neki dani posvećeni dok drugi sudi sve dane jednako pridržanima za Boga, svaki neka bude uvjeren u svojem umu.

Teološki pojmovi su ἡμέρα, νοῦς i πληροφορέω.

Imenica ἡμέρα, ας, ἡ (11/37) – „dan“⁶⁵ pojavljuje se u kontekstu:

- 1.) eshatologije, njome se imenuje eshatološki događaj sintagmama τῇ ἡμέρᾳ/ἡμέραν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (1 Kor 1,8; 2 Kor 1,14; Fil 1,6.10; 2,16), ἡ ἡμέρα (Rim 2,16; 1 Kor 3,13), τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου/ἡμέρα κυρίου (1 Kor 5,5; 1 Sol 5,2), ἡμέρα ὀργῆς (Rim 2,5);
- 2.) ljudskog suda: ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας (1 Kor 4,3);
- 3.) gdje označava vrijeme od izlaska do zalaska sunca (Rim 8,36; 10,21; 1 Kor 10,8; 15,31; 2 Kor 4,16 (bis); Gal 1,18);
- 4.) gdje označava početak ili kraj vremenskog perioda (Fil 1,5; Rim 11,8; 2 Kor 3,14) ili sadašnji trenutak (2 Kor 11,28);
- 5.) gdje označava vremenski period od Kristovog uskrsnuća do ponovnog povratka koji je okarakteriziran obraćenjem Židova i pogana te taj period naziva ἡμέρα σωτηρίας (2 Kor 6,2 bis);
- 6.) u kojem predstavlja svjetlost kao suprotnost tami odnosno noći (Rim 13,12.13; 1 Sol 5,4.5.8);

⁶² Usp. Zdeslav DUKAT, *Gramatika grčkoga jezika*, 211-212.

⁶³ Stjepan SENC, *Grčko – hrvatski jezik*, Zagreb, 1988., 698.

⁶⁴ Rekacija glagola πληροφορέω je u akuzativu. Usp. Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 1419.

⁶⁵ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 770.

- 7.) u kojem se izriče da je Krist uskrišen treći dan po Pismima (1 Kor 15,4);
- 8.) gdje stoji kao frazem νυκτὸς καὶ ἡμέρας označavajući da se neprestano radilo ili molilo (1 Sol 2,9; 3,10);
- 9.) gdje označava dan posvećen vjerskom činu (Rim 14,5.6; Gal 4,10).

Imenica νοῦς, νοός, ὁ (6/14) može značiti „um, misao, pamet“⁶⁶ Um ako se ne drži spoznaje Boga je nevaljani (Rim 1,28), treba ga preobražavati (Rim 12,2), neplodan je i u suprotnosti s duhom (πνεῦμα, Kor 14,14). Pavao govori, moli i pjeva umom (1 Kor 14,15.19). Treba biti uvjeren u svoje mišljenje (Rim 14,5). Dva puta dolazi u sintagmama s νόμος – „zakon uma“ i „umom služim zakonu“ (Rim 7,23.25), tri puta u sintagmama νοῦν κυρίου/νοῦν Χριστοῦ – („misao Gospodnja“/„misao Kristova“ u Rim 11,34 i 1 Kor 2,16). Pavao nalaže Korinćanima da svi budu istog mišljenja (1 Kor 1,10). Mir Božji je iznad svakog razuma (Fil 4,7).

Glagol πληροφορέω (2/2) u pasivu znači „biti uvjeren“.⁶⁷ Pojavljuje se na mjestu u kojem se govori o Abrahamovom potpunom uvjerenju u Božje obećanje (Rim 4,21).

ὁ φρονῶν τὴν ἡμέραν κυρίῳ φρονεῖ· καὶ ὁ ἐσθίων κυρίῳ ἐσθίει, εὐχαριστεῖ γὰρ τῷ θεῷ· καὶ ὁ μὴ ἐσθίων κυρίῳ οὐκ ἐσθίει καὶ εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ.

Nezavisnosložena rečenica → izjavna → subjekt (ὁ φρονῶν)

↳ direktni objekt (τὴν ἡμέραν)

↳ indirektni objekt (κυρίῳ)

↳ predikat (φρονεῖ)

↳ izjavna → veznik (καὶ)

↳ subjekt (ὁ ἐσθίων)

↳ indirektni objekt (κυρίῳ)

↳ predikat (ἐσθίει)

↳ uzročna → predikat (εὐχαριστεῖ)

↳ veznik (γὰρ)

↳ indirektni objekt (τῷ θεῷ)

↳ izjavna → veznik (καὶ)

↳ subjekt (ὁ μὴ ἐσθίων)

⁶⁶ Isto, 1183, 1180.

⁶⁷ Anto POPOVIĆ, *Grčko-hrvatski rječnik Novoga zavjeta sa statistikom grčkih riječi*, Zagreb, 2016., 144.

↳ indirektni objekt (κυρίῳ)

↳ predikat (οὐκ ἐσθίει)

↳ izjavna → veznik (καὶ)

↳ predikat (εὐχαριστεῖ)

↳ indirektni objekt (τῷ θεῷ)

Nezavisno složena rečenica koja je kopulativno i uzročno povezana. Prva surečenica ima subjekt u supstantiviranom part. prez. akt. n. jd. m. r. φρονῶν s generičkim članom ὅ čiji je doslovni smisao „svaki koji misli“. Predikat je u 3. l. jd. ind. prez. akt. φροεῖ – „misli“, direktni objekt u ak. jd. ž. r. τὴν ἡμέραν, a indirektni objekt je u dativu koristi m. r. jd. κυρίῳ – „gospodinu“.⁶⁸ Surečenica znači „svaki koji na dan misli Gospodinu misli“.

Druga surečenica, također slijedi istu konstrukciju. Subjekt je supstantivirani part. prez. akt. n. jd. m. r. ἐσθίων s generičkim članom ὅ – „svaki koji jede“. Predikat je u 3. l. jd. ind. prez. akt. ἐσθίει – „jede“, indirektni objekt u dativu koristi m. r. jd. κυρίῳ. Surečenica znači „svaki koji jede gospodinu jede“.

Uzročna surečenica ima predikat u 3. l. jd. prez. akt. εὐχαριστεῖ⁶⁹ – „zahvaljuje“ i indirektni objekt u dativ m. r. jd. τῷ θεῷ. Surečenica znači „jer zahvaljuje Bogu“.

Iduće kopulativno povezana surečenica uvrštava negaciju μή kraj subjekta u supstantiviranom part. prez. akt. n. jd. m. r. ἐσθίων s generičkim članom ὅ – „svaki koji ne jede“ i negaciju οὐκ pored predikata u 3. l. jd. ind. prez. akt. ἐσθίει – „ne jede“. Indirektni objekt je dativ obzira m. r. jd. κυρίῳ – „gospodinu“. Surečenica znači „svaki koji ne jede Gospodinu ne jede“.

Posljednja surečenica izriče predikatom 3. l. jd. ind. prez. akt. radnju subjekta iz prethodne surečenice a to je εὐχαριστεῖ – „zahvaljuje“ i predmet radnje dativom m. r. jd. τῷ θεῷ. Surečenica glasi „zahvaljuje Bogu“.

Prijevod: Onaj koji obdržava pojedine dane, Gospodinu ih obdržava, i onaj koji jede, Gospodinu jede jer zahvaljuje Bogu, onaj koji ne jede, Gospodinu ne jede i zahvaljuje Bogu.

Teološki pojam je glagol εὐχαριστεῖν (5/17) – „zahvaliti“.⁷⁰ Pojavljuje se u:

- 1) konstrukcijama s objektom τῷ θεῷ na mjestima gdje se iskazuje zahvala Bogu (Rim 1,8; 1 Kor 1,4.14; 14,18; Fil 1,3; 1 Sol 1,2; 2,13; Phil 1,4);

⁶⁸ Usp. F. BLASS – A. DEBRUNNER – Robert W. FUNK, *A Greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature*, 101.

⁶⁹ Rekcija glagola εὐχαριστεῖν je u genitivu (τινός) i dativu (τινί). Usp. Henry George LIDDLE – Robert SCOTT, *A Greek – English Lexicon*, 738.

⁷⁰ Isto, 738

- 2) konstrukciji s objektom θεὸν gdje Pavao izjavljuje da pogani nisu iskazali zahvalnost Bogu (Rim 1,21);
- 3) iskazu zahvale Priski i Akvili (Rim 16,4);
- 4) u kontekstu zahvale za jedenje ili ne jedenje (Rim 14,6; 1 Kor 10,30);
- 5) u kontekstu Gospodnje večere – „zahvalivši razlomi“ (1 Kor 11,24);
- 6) u kontekstu govora u drugim jezicima gdje onaj koji govori u drugim jezicima zahvaljuje Bogu (1 Kor 14,17);
- 7) u poticajima na zahvaljivanje (2 Kor 1,11; 1 Sol 5,18).

⁷οὐδείς γὰρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῆ καὶ οὐδείς ἑαυτῷ ἀποθνῆσκει·

Nezavisnosložena → izjavna → subjekt (οὐδείς)

↳ veznik obrazlaganja (γάρ)

↳ imenički atribut u g. (ἡμῶν)

↳ indirektni objekt (ἑαυτῷ)

↳ predikat (ζῆ)

↳ izjavna → veznik (καὶ)

↳ subjekt (οὐδείς)

↳ indirektni objekt (ἑαυτῷ)

↳ predikat (ἀποθνῆσκει)

Posrijedi je nezavisno složena rečenica povezana kopulativnim veznikom καὶ. Prvoj surečenici subjekt je niječna zamjenica n. jd. m. r. οὐδείς – „nijedan“ označen partitivnim genitivom (*genitivus partitivus*) mn. ἡμῶν koji stoji uz subjekt kao atribut, značenje mu je „nijedan od nas“. Indirektni objekt je dativ obzira povratne zamjenice m. r. jd. ἑαυτῷ – „sebi“, a predikat 3. l. jd. ind. prez. akt. ζῆ – „živi“.

Druga surečenica ima subjekt u niječnoj zamjenici n. jd. m. r. οὐδείς. Indirektni objekt također je dativ obzira povratne zamjenice m. r. jd. ἑαυτῷ – „sebi“, a predikat 3. l. jd. ind. prez. akt. ἀποθνῆσκει – „umire“.

Redak glasi Nijedan od nas sebi ne živi i nijedan sebi ne umire.

Teološki pojmovi su ζάω i ἀποθνῆσκω.

Glagol ζάω (23/51) – „živjeti“⁷¹ pojavljuje se:

⁷¹ Isto, 753.

- 1) u starozavjetnim citatima Hab 2,4 u Rim 1,17 i Gal 3,11, Hoš 2,1 u Rim 9,26, Lev 18,5 u Rim 10,5 i Gal 3,12 gdje se govori o stjecanju pravednosti. U starozavjetnoj formulaciji zakletve: ζῶ ἐγώ (Iz 45,23) u Rim 14,11;
- 2) u kontrastu s glagolom *umirati* – ἀποθνήσκω. Umire se grijehu – živi se Bogu (Rim 6,2.10.11.13; 14,7-9). U citatima: „Krist zato umrije i oživje da gospodar bude i mrtvima i živima“ (Rim 14,9), „mi se živi na smrt predajemo“ (2 Kor 4,11), Krist „za sve umrije da oni koji žive ne žive više sebi“ (2 Kor 5,15), „umirući a evo živimo“ (2 Kor 6,9), „Ta meni je živjeti Krist, a umrijeti dobitak!“ (Fil 1,21). U kontekstu života po Duhu gdje živjeti po tijelu znači umrijeti, a živjeti po Duhu živjeti (Rim 8,12.13; Gal 5,25).
- 3) U kontekstu sa zakonom gdje „Zakon gospodari čovjekom samo za vrijeme njegova života“ (Rim 7,1). Udana žena je vezana sve dok joj muž živi, a slobodna nakon njegove smrti (Rim 7,2.3, 1 Kor 7,39). U Pavlovoj izjavi „živio sam bez zakona. Ali kad je došla zapovijed, grijeh oživje“ (Rim 7,9). Zakonu je umro da bi Bogu živio (Gal 2,19-20).
- 4) U slikama da su kršćani živa žrtva i hram Boga živoga (Rim 12,1; 2 Kor 6,16).
- 5) Gospodin je odredio da se treba živjeti od evanđelja (1 Kor 9,14), ali se može živjeti po tijelu (Fil 1,22). Kefa živi poganski (Gal 2,14), Krist i Korinćani žive po snazi Božjoj (2 Kor 13,4). „Sada živimo kada ste vi postojani u Gospodinu“ (U 1 Sol 3,8).
- 6) Bogu se pridjeva oznaka života: „Duh Boga živoga“ (2 Kor 3,3), „služili Bogu živomu“ (1 Sol 1,9). Također Adam je „živa duša“ (1 Kor 15,45).
- 7) U eshatološkoj pobudnici gdje sebe i Solunjane naziva „živima“ koji će živjeti s Kristom (1 Sol 4,15.17; 5,10).
- 8) Pavao strepi za život (2 Kor 1,8).
- 9) U 2 Kor 4,11 gdje Pavao pravi razliku između fizičkog trpljenja i stanja u Kristu.

Glagol ἀποθνήσκω (23/40) znači „umrijeti“.⁷² Dvadeset tri puta se pojavljuje glagol ἀποθνήσκω u Poslanici Rimljanima kao i glagol ζάω.

- 1) Ovaj glagol je predikat Pavlove formulacije o Kristovoj proegzistenciji „Krist je umro za nas“ (Rim 5,6.7.8; 8,34; 14,15; 1 Kor 8,11; 15,3; 2 Kor 5,14.15; 1 Sol 5,10). U eshatološkoj pobudnici da je Isus umro i uskrsnuo čin je vjere (1 Sol 4,14).
- 2) U kontrastu s imenicom *život* – ζωή. Preko Adama u svijet je ušao grijeh i po grijehu smrt odnosno umiranje, a po Kristu pravednost – život (Rim 5,15).
- 3) U kontrastu s glagolom *živjeti* – ζάω. Umire se grijehu – živi se Bogu (Rim 6,2.7.8.10; 14,7-9). U citatima: „Krist zato umrije i oživje da gospodar bude i

⁷² Isto, 199.

mrtvima i živima“ (Rim 14,7), „umirući a evo živimo“ (2 Kor 6,9), „Ta meni je živjeti Krist, a umrijeti dobitak!“ (Fil 1,21) i „Što siješ ne oživljuje ako ne umre“ (1 Kor 15,36 umjesto ζάω dolazi ζωοποιέω). Po Adamu svi umiru, po Kristu oživljuju (1 Kor 15,22, dolazi ζωοποιέω). U kontekstu života po Duhu gdje živjeti po tijelu znači umrijeti, a živjeti po Duhu živjeti (Rim 8,13).

- 4) U kontekstu sa zakonom. Udana žena je vezana sve dok joj muž živi, a slobodna nakon njegove smrti (Rim 7,2.3). Pavao govori da se po Zakonu ne opravdava, Zakon donosi smrt. (Rim 7,6.10; Gal 2,19.21).
- 5) Na mjestu gdje Pavao brani svoja prava te izjavljuje “radije umrijet nego...” (1 Kor 9,15), na mjestu gdje objašnjava svoju spremnost na trpljenje (1 Kor 15,31.32).

⁸ἐάν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ κυρίῳ ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ κυρίῳ ἀποθνήσκομεν. ἐάν τε οὖν ζῶμεν ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ κυρίου ἐσμέν.

Niz → pogodbeni rečenica → pròtaza → veznik (ἐάν + čestica τε)

↳ veznik obrazlaganja (γάρ)

↳ predikat (ζῶμεν)

↳ apòdoza → indirektni objekt (τῷ κυρίῳ)

↳ predikat (ζῶμεν)

↳ pogodbeni rečenica → pròtaza → veznik (ἐάν + čestica τε)

↳ čestica (γάρ)

↳ predikat (ἀποθνήσκωμεν)

↳ apòdoza → indirektni objekt (τῷ κυρίῳ)

↳ predikat (ἀποθνήσκωμεν)

↳ pogodbeni rečenica → pròtaza → veznik (ἐάν + čestica τε)

↳ čestica (οὖν)

↳ predikat (ζῶμεν)

↳ pròtaza → veznik (ἐάν + čestica τε)

↳ predikat (ἀποθνήσκωμεν)

↳ apòdoza → indirektni objekt (τοῦ κυρίου)

↳ imenski predikat (ἐσμέν)

Osmi redak je nezavisno složeni niz koji se sastoji od tri eventualne iterativne pogodbene surečenice. Sve pròtaze izražavaju pretpostavku veznikom ἐάν te konj. prez. akt. 1. l. mn. ζῶμεν – „živimo“ i ἀποθνήσκωμεν – „umiremo“. Apòdoze su sačinjene u prva dva slučaja od indirektnih objekta u dativu koristi m. r. jd. τῷ κυρίῳ, a u posljednjem od posvojnog genitiva m. r. jd. τοῦ κυρίου. Predikati su u 1. l. mn. ind. prez. akt. ζῶμεν – „živimo“, ἀποθνήσκωμεν – „umiremo“ i ἐσμέν – „jesmo“. Po položaju u rečenici ἐσμέν je emfatičan. Subjekt je neizrečen. Četiri puta dolazi čestica τέ nakon ἐάν koja se često ne prevodi.⁷³ Posljednja surečenica sadrži potvrdnu česticu οὖν – „doista, uistinu“.

Prijevod: Doista, ako živimo, Gospodinu živimo, ako li umiremo Gospodinu umiremo, dakle, ako živimo i ako umiremo Gospodinovi smo.

⁹εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς ἀπέθανεν καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ.

Zavisnosložena → glavna → prijedložni skup (εἰς τοῦτο)

↳ veznik obrazlaganja (γὰρ)

↳ subjekt (Χριστός)

↳ predikat (ἀπέθανεν)

↳ veznik (καὶ)

↳ predikat (ἔζησεν)

↳ namjerna → veznik (ἵνα)

↳ indirektni objekt (καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων)

↳ predikat (κυριεύσῃ)

Posrijedi je zavisno složena rečenica povezana veznikom ἵνα. Glavna surečenica sastoji se od prijedložnog skupa εἰς τοῦτο – „zbog ovoga“, dva predikata u ingresivnom ind. aor. akt. 3. l. jd. ἀπέθανεν – „umrije“ i ἔζησεν – „oživje“. ⁷⁴ Okolnost predikata se izriče s prijedložnim skupom εἰς τοῦτο – „u tome“, a subjekt je n. jd. m. r. Χριστός. Namjerna rečenica sastoji se od predikata ingresivnog konj. aor. akt. 3. l. jd. κυριεύσῃ – „da zavlada“ i objektnog skupa u g. mn. m. r. pridjeva νεκρῶν i part. prez. akt. ζώντων – „i živima i mrtvima“.

Prijevod: Zbog ovoga Krist umrije i oživje: da zavlada nad mrtvima i živima.

Teološki motivi su νεκρός i κυριεύω.

⁷³ „epski indefinit. (τίς), iza svih relativa... gdje se ne može prevesti i gdje neznatno mijenja smisao.“ Stjepan SENC, *Grčko – hrvatski rječnik*, 916.

⁷⁴ Usp. Nigel TURNER, *A Grammar of New Testament Greek: Syntax*, III, Edinburgh, 1963., 71.

Pridjev νεκρός, ὁ, ὅν (16/34) – „mrtvo; neživo“⁷⁵ pojavljuje se u formulacijama o uskrsnuću Isusa Krista od mrtvih (Rim 1,4; 4,24; 6,4.9; 7,4; 8,11; 10,7.9; Gal 1,1; 1 Sol 1,10) i Bogu koji uskrisuje mrtve (Rim 4,17; 2 Kor 1,9). Kod spominjanja i raspravi o uskrsnuću mrtvih (Rim 11,15; 1 Kor 15,12.13.15.16.20.21.29.32.35.42.52; 1 Sol 4,16; Fil 3,11) gdje Pavao iznosi da uskrsnuće mrtvih postoji jer je Krist uskrisen. U retku „smatrajte sebe mrtvima grijehu a živima Isusu Kristu“ (Rim 6,11.13) i „tijelo je mrtvo zbog grijeha“ (Rim 8,10). Na mjestu gdje govori da je grijeh mrtav bez Zakona (Rim 7,8).

Glagolom κυριεύω (4/5) – „vladati, gospodariti“⁷⁶ izriče se da smrt ne vlada nad Kristom koji je uskrisen od mrtvih (Rim 6,9), on je gospodar mrtvima i živima (Rim 14,9). Zakon i grijeh mogu vladati nad čovjekom (Rim 6,14; 7,1). Pavao kaže da on, Silvan i Timotej nisu gospodari vjere nego suradnici (2 Kor 1,24).

¹⁰Σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; ἢ καὶ σὺ τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου; πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ θεοῦ,

Upitna rečenica → subjekt (σύ)

↳ čestica (δέ)

↳ zamjenica (τί)

↳ predikat (κρίνεις)

↳ objektni skup (τὸν ἀδελφόν σου)

Upitna rečenica → čestica (ἢ)

↳ veznik (καί)

↳ subjekt (σύ)

↳ zamjenica (τί)

↳ predikat (ἐξουθενεῖς)

↳ objektni skup (τὸν ἀδελφόν σου)

Izjavna rečenica → subjekt (πάντες)

↳ veznik obrazlaganja (γάρ)

↳ predikat (παραστησόμεθα)

↳ priložna oznaka mjesta (τῷ βήματι τοῦ θεοῦ)

⁷⁵ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 1165.

⁷⁶ *Isto*, 1013.

Ovaj redak sastoji se od tri jednostavne proširene rečenice od kojih su prve dvije upitne, a treća izjavna rečenica. Prva upitna rečenica započinje prolepsom $\sigma\upsilon\delta\epsilon\ \tau\acute{\iota}\ \kappa\alpha\kappa\omicron\ \beta\iota\ \sigma\epsilon$ intenziviralo retoričko pitanje koje se postavlja određenom upitnom zamjenicom $\tau\acute{\iota}$ – „što“. Subjekt je emfatična osobna zamjenica n. jd. $\sigma\upsilon$ – „ti“, predikat je u 2. l. jd. ind. prez. akt. $\kappa\rho\acute{\iota}\nu\epsilon\iota\varsigma$ – „sudiš“, a predmet radnje je u direktnom objektu u ak. jd. m. r. $\tau\omicron\nu\ \alpha\delta\epsilon\lambda\phi\omicron\nu$ – „brata“ sa zamjenicom u posvojnem genitivu $\sigma\omicron\upsilon$.

Druga upitna rečenica započinje disjunktivnom česticom η ⁷⁷ i veznikom $\kappa\alpha\iota$. Prolepsa je također prisutna s emfatičnom osobnom zamjenicom $\sigma\upsilon\delta\epsilon\ \tau\acute{\iota}$ – „ti što“. Predikat je u 2. l. mn. ind. prez. akt. $\acute{\epsilon}\xi\sigma\upsilon\theta\epsilon\nu\epsilon\acute{\iota}\varsigma$ – „obezvrjeđuješ“, a direktni objekt u ak. jd. m. r. $\tau\omicron\nu\ \alpha\delta\epsilon\lambda\phi\omicron\nu$ – „brata“ sa zamjenicom u posvojnem genitivu $\sigma\omicron\upsilon$.

Izjavna rečenica izriče subjekt u pridjevu n. mn. m. r. $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\epsilon\varsigma$ – „svi“ kojemu je radnja u 1. l. mn. ind. fut. medij. $\pi\alpha\rho\alpha\sigma\tau\eta\sigma\acute{\omicron}\mu\epsilon\theta\alpha$ u intransitivnom i refleksivno medijalnom značenju – „stati uz“.⁷⁸ Predmet radnje izrečen je priložna oznaka mjesta u lokativnom dativu⁷⁹ jd. sr. r. $\tau\omicron\tilde{\omega}\ \beta\grave{\eta}\mu\alpha\tau\iota$ i posvojnim genitivom jd. m. r. $\tau\omicron\tilde{\omega}\ \theta\epsilon\omicron\upsilon$.

Prijevod: Ti pak, zašto sudiš brata svojega? Ili ti, zašto obezvrjeđuješ brata svojega? Svi ćemo, naime, stati pred sudištem Božjim.

Teološki pojam je imenica $\beta\grave{\eta}\mu\alpha$, $\alpha\tau\omicron\varsigma$, $\tau\acute{o}$ (1/2) koja znači „korak; stepen, sudište; stolica“.⁸⁰ Pojavljuje se u 2 Kor 5,10 u sintagmi $\tau\omicron\tilde{\omega}\ \beta\grave{\eta}\mu\alpha\tau\omicron\varsigma\ \tau\omicron\tilde{\omega}\ \chi\rho\iota\sigma\tau\omicron\upsilon$ – „sudište Kristovo“ na kojem će se svi pojaviti „da svaki dobije što je kroz tijelo zaradio, bilo dobro, bilo zlo.“

¹¹ $\gamma\acute{\epsilon}\gamma\rho\alpha\pi\tau\alpha\iota\ \gamma\acute{\alpha}\rho\ \zeta\tilde{\omega}\ \acute{\epsilon}\gamma\acute{\omega},\ \lambda\acute{\epsilon}\gamma\epsilon\iota\ \kappa\acute{\upsilon}\rho\iota\omicron\varsigma,\ \acute{\omicron}\tau\iota\ \acute{\epsilon}\mu\omicron\iota\ \kappa\acute{\alpha}\mu\upsilon\sigma\epsilon\iota\ \pi\acute{\alpha}\nu\ \gamma\acute{\omicron}\nu\upsilon\ \kappa\alpha\iota\ \pi\acute{\alpha}\sigma\alpha\ \gamma\lambda\tilde{\omega}\sigma\sigma\alpha\ \acute{\epsilon}\xi\omicron\mu\omicron\lambda\omicron\gamma\acute{\omicron}\sigma\epsilon\tau\alpha\iota\ \tau\omicron\tilde{\omega}\ \theta\epsilon\omicron\tilde{\omega}.$

Nezavisnosložena rečenica → izjavna → predikat ($\gamma\acute{\epsilon}\gamma\rho\alpha\pi\tau\alpha\iota$)

↳ veznik ($\gamma\acute{\alpha}\rho$)

↳ izjavna → predikat ($\zeta\tilde{\omega}$)

↳ subjekt ($\acute{\epsilon}\gamma\acute{\omega}$)

↳ izjavna → predikat ($\lambda\acute{\epsilon}\gamma\epsilon\iota$)

↳ subjekt ($\kappa\acute{\upsilon}\rho\iota\omicron\varsigma$)

⁷⁷ „U upitnim rečenicama stoji za uvod kakvoga pitanja, kojim se prije izrečeno točnije određuje, ili kao naslućujući izriče odgovor na predašnje, gdje mi u hrvatskom obadva pitanja bez odnosne čestice uporedno mećemo i sumnju, koja leži i drugom pitanju, izražujemo s možda. Tumačiti ga treba eliptično.“ Stjepan SENC, *Grčko - hrvatski rječnik*, 394.

⁷⁸ Usp. *Isto*, 715.

⁷⁹ Usp. August MUSIC – Niko MAJNARIĆ, *Gramatika grčkog jezika*, 197.

⁸⁰ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 314.

- ↳ izjavna → veznik (ὅτι)
 - ↳ indirektni objekt (ἐμοί)
 - ↳ predikat (κάμψει)
 - ↳ subjekt (πᾶν γόνυ)
- ↳ sastavna → veznik (καί)
 - ↳ subjekt (πᾶσα γλῶσσα)
 - ↳ predikat (ἐξομολογήσεται)
 - ↳ indirektni objekt (τῷ θεῷ)

Jedanaesti redak je nezavisnosložena rečenica koja se sastoji od četiri izjavne rečenice u jukstapozicijski, a peta rečenica je povezana kopulativnim καί. Prva rečenica je nezavisna rečenica koja ima uzročni smisao zbog čestice γάρ i rezultativni ind. perf. pas. 3. l. jd. γέγραπται – „zapisano je“. Uvodi u upravi govor. Iduće dvije nezavisne rečenice sastoje se od predikata 1. l. jd. ind. prez. akt. ζῶ i 3. l. jd. λέγει sa subjektima: osobnom zamjenicom n. jd. ἐγώ i n. jd. κύριος. Glase „Života mi moga, govori Gospodin“.

Četvrta po redu rečenica ὅτι ἐμοί κάμψει πᾶν γόνυ ima predikat u prijelaznom glagolu 3. l. jd. ind. fut. akt. κάμψει – „prignut će“, subjekt u n. jd. sr. r. γόνυ – „koljeno“ s atributom πᾶν u smislu „prignut će se svako koljeno“. Indirektni objekt u dativu koristi je osobna zamjenica ἐμοί – „meni“.

Sastavna rečenica ima predikat u 3. l. jd. ind. fut. med. ἐξομολογήσεται – „priznati će“, subjekt n. jd. ž. r. γλῶσσα s atributom πᾶν i indirektni objekt u dativu koristi jd. m. r. τῷ θεῷ sa značenjem „i svaki će jezik priznati Boga“.

Redak glasi „Zapisano je: Života mi moga, govori Gospodin, preda mnom će se prignuti svako koljeno i svaki će jezik priznati Boga“.

Teološki pojam je γέγραπται. Kod upotrebe ovog pojma Pavao citira ove SZ tekstove:

- 1) Habakuk: Rim 1,17 „Pravednik će od vjere živjeti.“ (Hab 2,5)
- 2) Izaija: Rim 2,24 „Ime se Božje zbog vas huli među narodima.“ (Iz 52,2)

Rim 9,33 „Evo postavljam na Sionu kamen spoticanja i stijenu posrtanja. Ali tko u nj vjeruje, neće se postidjeti.“ (Iz 28,16)

Rim 10,15 „Kako li su ljupke noge onih koji donose blagovijest dobra.“ (Iz 52,7; Na 1,15)

Rim 11,26 „Doći će sa Siona Otkupitelj, odvratit će bezbožnost od Jakova.“ (Iz 59,20-21)

Rim 15,21 „Vidjet će ga oni kojima nije naviješten, shvatiti oni koji za nj nisu čuli.“ (Iz 52,15)

1 Kor 1,19 „Upropastit ću mudrost mudrih i odbacit ću umnost umnih.“ (Iz 29,14)

1 Kor 2,9 „Što oko ne vidje, i uho ne ču, i u srce čovječje ne uđe, to pripravi Bog onima koji ga ljube.“ (Iz 64,4; 52,15; Sir 1,10)

1 Kor 14,21 „Drugim jezicima i drugim usnama govorit ću ovomu narodu pa me ni tako neće poslušati, govori Gospodin.“ (Iz 28,11-12; Dt 28,29)

2 Kor 8:15 Nije ništa preteklo onome koji bijaše nakupio mnogo, a niti je nedostajalo onome koji bijaše nakupio manje. (Izl 16,18)

Gal 4,27 „Kliči, nerotkinjo, koja ne rađaš, podvikuj od radosti, ti što ne znaš za trudove! Jer osamljena više djece ima negoli udana.“ (Iz 54,1)

- 3) Psalmi: Rim 3,4 „Da pravedan budeš po obećanjima svojim i pobijediš kada te sudili budu.“ (Ps 16,11)

Rim 3,10 „Nema pravedna ni jednoga“ (Ps 14,1-3)

Rim 8,36 „Poradi tebe ubijaju nas dan za danom i mi smo im ko ovce za klanje.“ (Ps 44,22)

Rim 15,3 „Poruge onih koji se rugaju tebi padoše na me.“ (Ps 69,9)

Rim 15,9 „Zato ću te slaviti među pucima i psalam pjevati tvome imenu.“ (Ps 18,49 (2 Sam 22,50))

2 Kor 9,9 „Rasipno dijeli, daje sirotinji, pravednost njegova ostaje dovijeka.“ (Ps 112,9)

- 4) Modifikacija dvaju starozavjetna izvora:

Rim 4,17 „Ocem mnoštva narodâ ja te postavljam – pred Onim komu povjerova, pred Bogom koji oživljuje mrtve i zove da bude ono što nije.“ (Post 17,5 i Iz 48,13)

Rim 11,8 „Dade im Bog duh obamrlosti, oči da ne vide, uši da ne čuju sve do dana današnjega.“ (Pnz 29,4; Iz 29,10)

Rim 12,19 „Moja je odmazda, ja ću je vratiti, veli Gospodin.“ (Lev 19,18; Pnz 32,35)

- 5) Malahija: Rim 9,13 „Jakova sam zavolio, a Ezav mi omrznu.“ (Mal 1,2-3)

- 6) Levitski zakonik: Rim 10,5 „Tko je vrši, naći će život u njoj.“ (Lev 18,5)

- 7) Jeremija: 1 Kor 1,31 „Tko se hvali, u Gospodu neka se hvali.“ (Jer 9,24)

- 8) Job: 1 Kor 3,19 „On hvata mudre u njihovu lukavstvu.“ (Job 5,13)

- 9) Ponovljeni zakon: 1 Kor 9,9 „Ne zavezuj usta volu koji vrši!“ (Pnz 25,4)

Gal 3,10 „Proklet tko se god ne drži i tko ne vrši svega što je napisano u Knjizi Zakona.“ (Pnz 27,26)

Gal 3,13 „Proklet je tko god visi na drvetu“ (Pnz 21,23)

10) Izlazak: 1 Kor 10,7 „Posjeda narod da jede i pije pa ustadoše da igraju.“ (Izl 32,6)

11) Postanak: Gal 4,22 „Ta pisano je da je Abraham imao dva sina, jednoga od ropkinje i jednoga od slobodne.“ (Post 16,15; 21,2)

1 Kor 15,45 „Prvi čovjek, Adam, postade živa duša, posljednji Adam – duh životvorni.“ (Post 2,7)

Čitav 11. redak modifikacija je dvaju redaka iz Iz 49,18c $\zeta\omega\epsilon\gamma\omega, \lambda\acute{\epsilon}\gamma\epsilon\iota\ \kappa\acute{\upsilon}\rho\iota\omicron\varsigma, \omicron\tau\iota\ \pi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha\varsigma\ \alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon\varsigma\ \acute{\epsilon}\nu\delta\acute{\upsilon}\sigma\eta\ \kappa\alpha\iota\ \pi\epsilon\pi\eta\theta\acute{\eta}\sigma\eta\ \alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon\varsigma\ \omega\varsigma\ \kappa\omicron\varsigma\mu\omicron\nu\ \nu\acute{\upsilon}\mu\omicron\phi\eta\varsigma.$ („Života mi moga 'riječ je Jahvina' svima ćeš se njima zaodjenuti ko nakitom, i njima ćeš se ko nevjesta ukrasiti!“)

$\text{חִי־אֲנִי נְאֻם־יְהוָה כִּי כָל־עַדִּי תִלְבָּשִׁי וְתִקְשְׁרִים כְּכֹהֵן:$

i Iz 45,23c $\omicron\tau\iota\ \acute{\epsilon}\mu\omicron\iota\ \kappa\acute{\alpha}\mu\upsilon\sigma\epsilon\iota\ \pi\acute{\alpha}\nu\ \gamma\omicron\nu\ \kappa\alpha\iota\ \acute{\epsilon}\xi\omicron\mu\omicron\lambda\omicron\gamma\acute{\eta}\sigma\epsilon\tau\alpha\iota\ \pi\acute{\alpha}\sigma\alpha\ \gamma\lambda\omega\sigma\sigma\alpha\ \tau\tilde{\omega}\ \theta\epsilon\tilde{\omega}$ („da će se preda mnom prignuti svako koljeno, mnome će se svaki jezik zaklinjati“).

$\text{כִּי־לִי תִכְרַע כָּל־בְּרֵךְ תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן:$

¹²ἄρα ἕκαστος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ θεῷ.

Izjavna rečenica → čestica (ἄρα)

↳ subjektni skup (ἕκαστος ἡμῶν)

↳ priložna oznaka načina (περὶ ἑαυτοῦ)

↳ direktni objekt (λόγον)

↳ predikat (δώσει)

↳ indirektni objekt (τῷ θεῷ)

Jednostavna proširena izjavna rečenica započinje s česticom ἄρα koju prevodimo s „dakle“. Subjektni skup se sastoji od neodređene zamjenice n. jd. m. r. ἕκαστος i partitivnog genitiva mn. ἡμῶν, kojeg prevodimo „svatko od nas“. Priložna oznaka načina je περὶ ἑαυτοῦ – „za sebe“ kojom se izriče okolnost predikata koji je u 3. l. jd. ind. f. akt. δώσει – „dat će“. Direktni objekt stoji u ak. jd. m. r. λόγον – „račun“, a indirektni objekt u dativu jd. m. r. τῷ θεῷ.

Prijevod: Dakle, svatko od nas će za sebe dati račun Bogu.

Teološki motiv je λόγον δώσει koju pronalazimo u perikopama o darovima Duha u 1 Kor 12,8 „Doista, jednomu se po Duhu daje riječ mudrosti, drugomu riječ spoznanja po tom istom

Duhu“ (δίδοται λόγος) i 1 Kor 14,9 „Tako i vi, ako jezikom ne budete jasno zborili, kako će se razabrati što se govori? Govorit ćete u vjetar.“ (λόγον δῶτε).

1.5. Egzegeza Rim 14,1-12

¹Τὸν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει προσλαμβάνεσθε, μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν.

Teološki motiv τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει oslovljava grupu rimskih kršćana kojima su pridana ova obilježja: jedu samo povrće (2. r.), osuđuju one koji jedu sve (3. r.) i obdržavaju posvećene dane (5. r.).⁸¹ Budući da je posrijedi konstrukcija s generičkim članom oslovljavanje se ne odnosi na pojedinca. Particip ἀσθενοῦντα označuje kakvoću radnje, a s obzirom na to da je posrijedi prezentska osnova koja ukazuje na nesvršenu radnju njezin prijevod glasi *oni koji slabe u vjeri*. Inačicu ovoga motiva pronalazimo u Rim 4,19, također sastavljenu od participa, ali ovaj put od part. aor. ἀσθενήσας te dativa obzira τῇ πίστει („ne oslabivši u vjeri“). U četvrtom poglavlju Pavao tumači Abrahamovu⁸² vjeru u Božje obećanje kako bi naveo čitatelja na argumentaciju o opravdanju po vjeri, a ne po djelima Zakona.⁸³ U 4,19 glagol ἀσθενέω stavljen je uz pojam πίστις, a igrom riječi vezan je i uz pojam σῶμα. Osnovno značenje pojma ἀσθενέω je *biti slab*⁸⁴ te ga Pavao asocijativno povezuje s pojmom σῶμα, tj. Abrahamovom tjelesnom slabošću koja nastupa u starosnoj dobi jer „bilo mu je blizu sto godina“. To što je tijelo u istom retku opisano kao *umrtvljeno* (part. perf. pas. νεκρωμένον) kasnije će u 24 r. povezati s vjerom u Isusovo uskrsnuće mrtvih. Preneseno značenje pojma ἀσθενέω Pavao je odmah na početku retka upotrijebio u konstrukciji s pojmom πίστις i povezo s konstrukcijom ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει - „ojača u vjeri“ u idućem retku. Tako je Abrahamova vjera u 4,19 opisana negativnom (*nije slabio u vjeri*), a u 4,20 pozitivnom rečenicom (*ojačao je u vjeri*). Upravo zbog takve vjere Abraham, premda je bio starac i suočen s činjenicom što Sara više ne može imati djece, nije sumnjao u ispunjenje Božjeg obećanja da će mu potomstvo biti kao zvijezde na nebu (Post 15,1-5).

Abrahamov lik u četvrtom poglavlju Pavao povezuje s vjerom u opravdanje, prema kojoj opravdani postaju svi na temelju vjere da je Bog od mrtvih uskrisio Isusa. „Polazeći od

⁸¹ Mark Reasoner smatra da su jaki prozvali slabe slabima. Usp. Mark REASONER, *The Strong and the Weak. Romans 14.1 – 15.13 in Context*, Cambridge, 1999., 219.

⁸² Abrahama Pavao spominje u doktrinarnom dijelu poslanice Galaćanima u 3. i 4. poglavlju i u 2 Kor 11,22. Kroz poslanicu Rimljanima u 4. poglavlju te u 9,7 i 11,1.

⁸³ Usp. Marijan VUGDELIJA, Svjedočanstvo pisma za Abrahamovo opravdanje vjerom (Rim 4,1-25), u: *Bogoslovska smotra*, 46 (2006.) 2, 654-690.

⁸⁴ „Riječi koje potječu iz korijen *asthen* imaju osnovno značenje 'slabost', 'nemogućnost', 'nemoć' za razliku od suprotnih riječi temeljenih na korijenu *dyna* kojima se naglašava mogućnost ili sposobnost.“ u: David Aland BLACK, *Paul, Apostle of Weakness. Astheneia and its Cognates in the Pauline Literature*, Oregon, 2012., 1.

Post 15,6 Pavao nastoji pokazati jednima i drugima (judeokršćanima i poganokršćanima) da Abrahamovo sinovstvo, a time i obećanja koja su s njime povezana, nisu ograničena etničkom pripadnošću židovskom narodu i djelima Zakona (npr. obrezanjem), nego su otvorena svima koji vjeruju.⁸⁵ Njegov slijed misli prati induktivno zaključivanje. Prvom premisom kaže da je Abraham postao opravdan vjerujući u Boga koji oživljuje mrtve (Rim 4,17.23), drugom da kršćani vjeruju u Boga koji je uskrisio Isusa od mrtvih (Rim 4,24). Iz toga proizlazi silogizam da su vjerom opravdani oni koji vjeruju u Boga koji uskrisuje mrtve. Stoga ako je Abraham postao opravdan samo vjerom jer Zakon dolazi tek 430 godina poslije (Gal 4,17) isto mogu postići oni koji vjeruju u „Onoga koji od mrtvih uskrisi Isusa“ (Rim 4,24).

Ovakvim zaključivanjem Pavao Abrahamovu vjeru izjednačava s vjerom kršćana u čijem je središtu Isusovo uskrsnuće od mrtvih. Međutim, kako uskrsnuće od mrtvih ima veze s Abrahamom? Vidimo da se sadržaj Božjeg obećanja Abrahamu sastoji od toga da će imati potomstvo koliko je zvijezda na nebu i pijeska na obali morskoj (Post 15,5; 22,17; 26,4). Ovime se ne iskazuje vjera u uskrsnuće. Ipak Pavao u četvrtom poglavlju povezuje sadržaj obećanja i Abrahamovu nepokolebljivu vjeru s vjerom u uskrsnuće mrtvih. David A. Burnett pokazao je da Pavao tumači obećanje dano Abrahamu kvantitativno i kvalitativno. U prvom slučaju radi se o brojnom potomstvu, a u drugom o potomstvu koje će biti „poput zvijezda na nebu“ misleći na to da će postati poput anđela imajući nebesko tijelo i nebesku slavu. Tezu potkrjepljuje židovskom literaturom iz razdoblja drugoga Hrama, poglavito kod Filona Aleksandrijskog koji naglašava kvantitativnu dimenziju obećanja.⁸⁶ Na taj način Abraham je doveden u svezu s vjerom u uskrsnuće mrtvih. Pavao mu je dodijelio važno mjesto u poslanici Rimljanima, njegova vjera postala je prefiguracija kršćanske vjere.⁸⁷

U teološkom motivu τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει kraj participa stoji dativ obzira τῇ πίστει kako bi se navelo u čemu dotični slabe. Pritom pojam πίστις označava samu vjeru okarakteriziranu kao onu koja slabi.⁸⁸ Dok se u Abrahamovom slučaju radi o uzoru vjere, kod nekih kršćana na vjeru utječu situacijske okolnosti poput nedoumice što se smije jesti, što piti i koje dane svetkovati. Prema Pavlu, takva pitanja ne bi trebala utjecati na vjeru a kamoli postati

⁸⁵ Marijan Vugdelija, Svjedočanstvo Pisma za Abrahamovo opravdanje vjerom (Rim 4,1-25), u: *Bogoslovska smotra*, 76 (2006.) 3, 636.

⁸⁶ Usp. David A. BURNETT, „So Shall Your Seed Be”: Paul's Use of Genesis 15:5 in Romans 4:18 in Light of Early Jewish Deification Traditions, u: *Journal of the Study of Paul and His Letters*, 5 (2015.) 2, 215-216, 234.

⁸⁷ Postao je otac vjere judeokršćanima i poganokršćanima za razliku od poslanice Galaćanima gdje je samo otac pogana. Usp. Thomas H. TOBIN, What Shall We Say That Abraham Found? The Controversy behind the Romans 4, u: *The Harvard Theological Review*, 88 (1995.) 4, 450.

⁸⁸ Fitzmyer smatra da se samo radi o uvjerenju (*conviction*). Joseph A. FITZMYER, *Romans*, New York – London, 1993., 687-689.

uzrok njenom slabljenju. Ipak u zajednici je nastao problem jer neki prakticiraju slobodan izbor u pogledu tih pitanja što izaziva moralno ogorčenje među članovima koji još nisu raskinuli s prijašnjom židovskom religioznom praksom. Na temelju toga uočavamo da je židovski Zakon poveznica između Abrahamove vjere i vjere onih koji u njoj slabe. Ako je u 4. poglavlju, prema Pavlu, Abraham model vjere, nezavisan od Zakona, s obzirom na to da ga nije poznao niti je njegovo djelovanje prefiguracija Zakona kako ga tendira tumačiti židovstvo drugoga Hrama⁸⁹ tada oni koji slabe u vjeri slabe zato jer se pridržavaju židovskih propisa i zabrana u vezi hrane, pića i običaja.

Bitno je istaknuti da se kod slabih ne radi o nedostatku vjere u Kristovo uskrsnuće nego u koncept opravdanja po vjeri u njega jer su još uvijek pod pritiskom židovske koncepcije opravdanja po Zakonu.⁹⁰ Kada se ne bi radilo o vjeri ne bi došlo do međusobnog osuđivanja i moralne ogorčenosti među članovima zajednice. Zbog toga Pavao u Poslanici postavlja Abrahamovu vjeru koja bezuvjetno i bezrezervno vjeruje kao uzor rimskim kršćanima.

Važno je primijetiti pojavnice slabih i jakih u Pavla. Slabi se pojavljuju pet puta: dva puta u poslanici Rimljanima, od toga jednom s odrednicom *oni koji slabe u vjeri*: τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει (Rim 14,1) i ὁ ἀσθενῶν (Rim 14,2), tri puta u 1 Kor, od toga jednom s odrednicom *savjest koja slabi*: τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, (1 Kor 8,12), τοῖς ἀσθενέσιν (1 Kor 8,9) i ὁ ἀσθενῶν (1 Kor 8,11). Jaki se spominju samo jednom kao supstantivirani pridjev bez odrednice: οἱ δυνατοί (Rim 15,1). Premda je perikopa u kojoj se pojavljuju dio iste cjeline, Pavao im ne pridjeva odrednicu *oni koji jačaju u vjeri*.

Bitne pojavnice glagola ἀσθενέω nalazimo u 1 Kor 8,11-12. Obilježja slabog brata ondje su drugačija: prihvatio je Krista, ali se nije sasvim oslobodio navezanosti na prijašnju praksu idolopoklonstva što znači da nije siguran smije li kupovati i blagovati hranu koja je žrtvovana idolima.⁹¹ Zbog toga je slabe savjesti jer zbog svoje donedavne religijske aktivnosti ne razlučuje

⁸⁹ Pavlovo viđenje Abrahama razlikuje se od židovskog tumačenja koje ga predstavlja kao preteču Zakona. Usp. Sir 44,20 „on je čuvao zapovijedi Svevišnjega i sklopio Savez s njim; on je taj Savez učvrstio svojim tijelom i u dan kušnje vjeran ostao“ (prema prijevodu Zagrebačke Biblije 1968.), Jub 23,10 „for Abraham was perfect in all his deeds with the Lord, and well-pleasing in righteousness all the days of his life,, (prema prijevodu R. H. Charlesa, R. H. CHARLES, *The Book of Jubilees or Little Genesis. Translated from the Ethiopic Text*, London – New York, 1917., 128.), 2 Bar 57,1-2 „... This is the fount of Abraham and his generations and coming of his son and of the son of his son, and of those like them. For at that time the unwritten law was named amongst them. And the works of the commandments were then fulfilled...“ (prema prijevodu Daniela M. Gurtnera, Daniel M. GURTNER, *Second Baruch. A Critical Edition of the Syriac Text*, New York – London, 2009., 101.).

⁹⁰ Usp. Frank J. MATERA, *Romans*, Grand Rapids, 2010., 310.

⁹¹ Usp. Bonaventura DUDA, Savjest u Bibliji, u: *Bogoslovska smotra*, 47 (1977) 3-4, 170. O slabima u Korintu vidi: Marinko VIDOVIĆ, Od križa do uskrsnuća. *Temeljna poruka Prve poslanice Korinćanima*, Zagreb, 2007., 69-101., Jerome MURPHY-O'CONNOR, *Keys to First Corinthians: Revisiting the Major Issues*, Oxford, 2009., 87-128., Joseph FITZMYER, *First Corinthians*, New Haven, 2008., 330-404.

zašto je sve dopušteno (1 Kor 10,23), a dopušteno je zbog „znanja da nema idola na svijetu i nema Boga do Jednoga“ (1 Kor 8,4b). Stoga, oni koji imaju ovo znanje jedu meso žrtvovana idolima shvaćajući da idoli ne postoje, dok oni slabe savjesti jedu kao da je meso postavljeno pred idole (1 Kor 8,7). Upravo zbog toga Pavao od prethodnih traži obzirnost kako slabi ne bi bili sablažnjeni nad njihovim izborom. Iz ovoga vidimo kontekstualnu sličnost s Rim 14 i semantičku sličnost između teoloških motiva τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει s τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν. Unatoč tome postoji razlog zašto je Pavao upotrijebio u Rim odrednicu τῇ πίστει. Razlog je u povezanosti s temom opravdanja po vjeri pod koju spada razumijevanje naziva *oni koji slabe u vjeri*. Dok je u Rim ključna sintagma δικαιοσύνη θεοῦ,⁹² u 1 Kor ona se pojavljuje samo jedanput u 1,30. Zbog toga ne možemo izjednačiti slabe iz Rima s onima iz Korinta.⁹³

Hebrejski ekvivalent glagola ἀσθενέω je כָּשַׁל – *kšl*⁹⁴ koji dolazi u sedam pojava unutar masoretskog teksta sa značenjem *biti nejak* ili *nemoćan* u 1 Sam 2,4; 2 Ljet 28,15; Job 4,4 i Iz 35,3. Glagol *kšl* u svim svojim pojavnicama nismo pronašli u konstrukciji s pojmom *vjera*. Budući da ne pronalazimo sintagmu *slabi u vjeri* u grčkoj literaturi koju smo provjerili pomoću digitalne biblioteke grčke literature *Thesaurus Linguae Graecae* niti u masoretskom tekstu smatramo da je ona Pavlov konstrukt.

Imperativom προσλαμβάνεσθε⁹⁵ u prvi plan su stavljeni jaki u vjeri (οἱ δυνατοί Rim 15,1) kojima je upućena ova naredba.⁹⁶ Imperativ upućuje da bi trebalo primiti drugoga bez oklijevanja na način kako Gospodin Bog prihvaća u Ps 27,10: „Ako me otac i mati ostave, Jahve će me primiti“ i Gospodin Isus u Rim 15,7: „Prigrljajte jedni druge kao što je Krist prigrljio vas na slavu Božju.“. Izbor ovog pojma implicira na to da se jaki odvajaju od slabih, ali ih ne isključuju iz crkvenog zajedništva. Tomu u prilog ide upotreba odrednice τῇ πίστει koja se dodjeljuje jedino slabima i kojom se želi naglasiti da se radi o članu zajednice premda njegova vjera slabi.⁹⁷

⁹² Usp. Mato ZOVKIĆ, Savez Božji s Izraelom u Rim 9-11 i dijalog sa Židovima, 131.

⁹³ Sličnosti i razlike između Rim 14,1 – 15,13 i 1 Kor 8,1 – 11,1 vidi u Mario CIFRAK – Monika PRŠA, „Who is Weak in Faith“ (Rom 14:1)? Relationship between Rom 14 and 1 Cor 8: Status Questionis, u: *Interpretation of the Letter to the Romans*, Benyik György (ur.), Szeged, 2018., 276-277.

⁹⁴ Usp. Gustav STÄHLIN, ἀσθενής, ἀσθένεια, ἀσθενέω, ἀσθένημα, u: *Theological Dictionary of the New Testament*, I, Grand Rapids, 1964., 490.

⁹⁵ Reasoner govori o προσλαμβάνεσθε kao glagolu koji u svoj kontekst uključuje blagovanje. Neki članovi nisu prihvaćali druge na zajedničkim druženjima za stolom. Usp. Mark REASONER, *The Strong and the Weak. Romans 14.1 – 15.13 in Context*, 65.

⁹⁶ Douglas Moo tvrdi da je grupa jakih dominantna u zajednici jer im se Pavao obraća sa zahtjevom da prime slabe. Usp. Douglas J. MOO, *The Epistle to the Romans*, Grand Rapids, 1996., 835.

⁹⁷ Mark Nanos smatra da iza imena slabi stoje Židovi, a razlog zbog čega su slabi je zato što ne vjeruju u Isusa Krista. Usp. Mark NANOS, *The Mystery of Romans*, Minneapolis, 1996., 103-115.

Priložna oznaka διακρίσεις διαλογισμῶν dodatno podupire tvrdnju da se pod imperativom προσλαμβάνεσθε misli na zajedništvo stola. Oznaka se odnosi na 2. i 5. r. te nema općeniti smisao već joj je sadržaj da se ne odvajaju jedni od drugih zbog različitih uvjerenja o hrani i svetkovanju dana.

²ὅς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει.

Neki komentari⁹⁸ slijede Blass – Debrunnerovu gramatiku prema kojoj πιστεύω spada pod glagole vjerovanja koji se pojavljuju u konstrukciji s infinitivom i ὅτι te u ovom retku „ne nosi značenje *vjerovati* nego *imati uvjerenje da bi se riskiralo ili osjećati se spremno*“.⁹⁹ Prateći ovakvo sintaktičko razrješenje zaključili smo da Pavao na ovome mjestu namjerno odabire glagol πιστεύω koji spada u grupu osjećanja (*verba sentiendi*) kako bi se uz tvrdnju „vjeruje da smije sve jesti“ (φαγεῖν πάντα) implicitno izrekao i razlog zašto jaki drže ispravnim jesti svu hranu. Razlog zbog kojeg *riskiraju i osjećaju se spremno* konzumirati svu hranu religioznog je karaktera. Isti pojam nije upotrijebljen kod opisa slabih. Za njih je upotrijebljen glagol koji ne spada pod glagolsku grupu osjećanja nego u grupu hranjenja, a to je glagol ἐσθίω. Budući da slabi slijede židovske propise o ishrani glagol πιστεύω pri njihovom opisu sam je po sebi suvišan. Ovime je Pavao istaknuo još jednu distinkciju između jakih i slabih, a to je da se uvjerenje slabih ne temelji na vjeri u Boga nego na obdržavanju propisa. Također, upadljivo je ponavljanje participa ἀσθενῶν bez pojma πίστις u dativu obzira na koji se nastavlja λάχανα ἐσθίει. Time bi redak 2a bio iskaz vjere, a 2b slijeđenje zakonskih propisa o čistoj hrani.¹⁰⁰ Iz ovoga zaključujemo da pri prvom čitanju glagol πιστεύω nosi značenje „uvjerenje“, a razrada teksta pokazuje njegovu teološku motiviranost.

Ako jaki u zajednici jedu sve, slabi jedu samo povrće. Leksička suprotnost pojmu λάχανον nije φαγεῖν πάντα nego pojam κρέα kojeg nalazimo unutar cjeline tek u 14,21. Navođenjem pojma κρέα nije se specificiralo o kojem se mesu radi kao u slučaju Korinćana (1 Kor 8,1.13). Ondje postoji distinkcija između žrtvenog i nežrtvenog mesa jer je konzumiranje žrtvenog prinosa (εἰδωλόθυτος) mesa koji se u korintskim hramovima nakon obreda blagovao

⁹⁸ Nababan, Cranfield, Fitzmyer i Matera smatraju da se radi o uvjerenju, Dunn, Jewett, Oosterhuis, Moo i Albertin o uvjerenju utemeljenom na vjeri. Usp. Albert Ernst Soritua NABABAN, *Bekenntnis und Mission in Römer 14 und 15*, 37., C. E. B. CRANFIELD, *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*, II, 698., Joseph A. FITZMYER, *Romans*, 689., Frank J. MATERA, *Romans*, 310, James D. G. DUNN, *Romans 9-16*, XXXVIII, Dallas, 1988., 799., Robert JEWETT, *Romans. A Commentary.*, Thomas J. OOSTERHUIS, *The „Weak“ and the „Strong“ in Paul's Epistle to the Romans*, 155., Douglas J. MOO., *The Epistle to the Romans*, 837-838. Andrea ALBERTIN, *Il caso dei deboli e dei forti. Rm 14,1-15,13 come esemplificazione di vita etica alla luce della giustificazione per la fede*, Roma, 2015., 177.

⁹⁹ F. BLASS – A. DEBRUNNER – Robert W. FUNK, *A Greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature*, 204.

¹⁰⁰ Usp. James D. G. DUNN, *Romans 9-16*, 799.

ili na tržnici prodavao stvarao problem pojedincima u zajednici. Pojam εἰδωλόθυτος ne nalazimo u Poslanici Rimljanima te se u 14. poglavlju ne problematizira jedenje žrtvenog mesa nego hrane, odnosno mesa koje nije obredno čisto na što nas upućuju pojmovi κοινός¹⁰¹ i καθαρός¹⁰² u 14,14.20.

³ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενεῖτω, ὁ δὲ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω, ὁ θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο.

Prvi dio retka odnosi se na grupu jakih kojima Pavao imperativno poručuje da ne preziru slabe. Na isti način se obraća slabima, ali njima poručuje da ne osuđuju jake. Epiteti – oni koji slabe u vjeri i jaki – nisu upotrijebljeni već je grupa preimenovana pomoću supstantiviranih participa u *one koji jedu* i *one koji ne jedu*, a pritom se misli na meso (κρέα, 14,21). Time se u fokus stavlja hrana kao stvarna razdjelnica zajednice. Glagoli ἐξουθενεῖτω i κρινέτω spadaju u grupu prosudbe, prvi možemo prikazati rečenicom: smatrati nekoga nulom ili bezvrijednim, a drugi: donositi presudu.¹⁰³ Obje grupe se neetično ponašaju. Pavlova opaska je upućena jednima i drugima.

Redak 3c odnosi se na obje grupe.¹⁰⁴ Čitava surečenica ima generički smisao. Ponavljanjem motiva προσελάβετο aludira se na međusobno prihvaćanje *onih koji jedu* i *onih koji ne jedu* meso, a isključuje se navedeno ponašanje: obezvrjeđivanje (ἐξουθενεῖτω) i osuđivanje (κρινέτω). Ovo je prvi po redu razlog zašto je potrebno prigrliti brata ili sestru u vjeri kojeg Pavao navodi u perikopi.

⁴σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἰκέτην; τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει· σταθήσεται δέ, δυνατεῖ γὰρ ὁ κύριος στήσαι αὐτόν.

Prvo što uočavamo u 4. retku jest retoričko pitanje. Ono je upućeno slabima u zajednici na što nas upućuje glagol κρίνω (14,3).¹⁰⁵ Retoričko pitanje koje je posrijedi je sugestivna stilaska figura koju se dodatno naglasilo izricanjem u 2. 1. jd. Rečenične konstrukcije u 2. 1. jd. pronalazimo još u Rim 2,1.3; 9,20. U oba se slučaja radi o dijatribi upućenoj judeokršćanima i

¹⁰¹ Usp. Friedrich HAUCK, κοινός, *Theological Dictionary of the New Testament*, III, Grand Rapids, 1964., 791.

¹⁰² Usp. *Isto*, 416, 424.

¹⁰³ Usp. Johannes LOUW – Eugene A. NIDA, *Greek-English Lexicon of the New Testament based on Semantic Domains*, I, New York, ²1989., 362-363, 762.

¹⁰⁴ Käsemann smatra da se r. 3c odnosi na sakrament krštenja. Usp. Ernst KÄSEMANN, *The Commentary on Romans*, Grand Rapids, 1980., 369.

¹⁰⁵ Moo i Jewett smatraju da se Pavao u 4. r. obraća jakima i slabima. Fitzmyer, Dunn i Schreiner slabima, Stuhlmacher jakima. Usp. Douglas J. MOO, *The Epistle to the Romans*, 839, Robert JEWETT, *Romans. A Commentary*, 841, Joseph A. FITZMYER, *Romans*, 689, James D. G. DUNN, *Romans 9-16*, 803, Thomas R. SCHREINER, *Romans*, Grand Rapids, 1998., 717-718, Peter STUHLMACHER, *Der Brief an die Römer*, Göttingen – Zürich, 1998., 198.

poganokršćanima s fokusom na prve spomenute.¹⁰⁶ U ovim primjerima specifičan je glagol κρίνω u participu prezenta kojeg Pavao upotrebljava u supstantiviranom obliku. Obraćanje u drugom licu jednine i poistovjećivanje s participnim oblikom glagola važne su odrednice koje upućuju da je *suditi* radnja pridržana samo Bogu.

Četvrti redak je alegorijski iskaz kojim se proširuje i tumači redak 14,3c: Bog je prigrlio jake i slabe. Pavao ovime ne daje odgovor na pitanje zašto Bog prihvaća nego ga nadopunjuje novim razlogom.¹⁰⁷ Ponajprije, zamjenicom σύ u prolepsi u žarište stavlja slaboga koji osuđuje jakoga zbog hrane. Poput upiranja prsta u krivca, Pavao oslovljuje: „Ti! Tko si? Onaj koji sudi tuđeg slugu?“ Budući da značenje alegoričnog iskaza sadrži dvostruko čitanje doslovno bi se čitanje ticalo sluge i njezinog gospodara, a preneseno čitanje na kršćanina i Gospodina. Pojmom οἰκέτης određena je alegorijska slika. Radi se o pripadniku domaćinstva koji hijerarhijski odgovara gospodaru za koji je upotrijebljen pojam κύριος. Slika antičke obitelji primijenjena u ovom retku pokazuje vlasnički odnos glave obitelji (*pater familias*) i njemu podložnih osoba.¹⁰⁸ Na ovaj vlasnički odnos između Gospodina i vjernika Pavao će ponovno podsjetiti u 14,7-9.

Konstrukcija u 4b τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἡ πίπτει nastavak je alegorije kojom se izriče sustav podređenosti gospodaru. Drugim riječima, svaki je sluga odgovoran za sebe pred gospodarem i samo njemu odgovara. Odluke i procjene donosi jedino gospodar pa se sluge ne mogu međusobno diskvalificirati. τῷ ἰδίῳ κυρίῳ stoji u dativu koristi i štete. Budući da koncept koristi i štete nije primjenjiv za Boga, neki ga od komentatora odbacuju.¹⁰⁹ Međutim, ne radi se o tome da Bog ima neku korist ili štetu od svojih vjernika već je riječ o analogiji. Konstrukcija 4b nastavak je analogije i upućuje na odnos gospodara i sluge, zbog čega na ovom mjestu možemo primijeniti dativ koristi i štete.

Od 4b počinju se koristiti teološki elementi uz miješanje doslovnog i prenesenog čitanja analoškog iskaza. Pojmove στήκει ἡ πίπτει pronalazimo u Rim 11,20; 1 Kor 10,12; 15,1; 16,13; i 2 Kor 1,24; Fil 1,27; 4,1 i 1 Sol 3,8, ali ih ne možemo povezati s Rim 14,4b jer ti redci govore o ostajanju u vjeri.¹¹⁰ Zato smatramo da se iskazu στήκει ἡ πίπτει ne radi o vjeri nego o sudu

¹⁰⁶ Usp. Robert JEWETT, *Romans. A Commentary*, 197-198.

¹⁰⁷ κύριος je θεός iz 4c. Usp. Albert Ernst Soritua NABABAN, *Bekennnis und Mission in Römer 14 und 15*, 42., Andrea ALBERTIN, *Il caso dei deboli e dei forti. Rm 14,1-15,13 come esemplificazione di vita etica alla luce della giustificazione per la fede*, 181.

¹⁰⁸ Usp. Bertold EISNER – Marijan HORVAT, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1948., 138-139.

¹⁰⁹ Usp. Robert JEWETT, *Romans. A Commentary*, 842.

¹¹⁰ στήκει i ἵστημι podrazumijeva stajanje u vjeri, evanđelju, jednom duhu i Gospodinu, a πίπτω se odnosi na kušnju. Za Käsemanna ova sintagma je ranokršćanski izraz koji oslikava stajanje i padanje u vjeri. Usp. Ernst KÄSEMANN, *The Commentary on Romans*, 369.

kao Božjem zahvatu nad pojedincem.¹¹¹ Na to nas navodi slično retoričko pitanje i particip *ὁ κρίνων* u 14,10-12 gdje je jedini sudac Gospodin. Sukladno takvom tumačenju, gospodar koji upravlja domaćinstvom donosi vrijednosni sud, sankcije ili pomilovanja za svoje ukućane.

Analoški iskaz nastavlja se sa *σταθήσεται δέ*. Vidimo da je gospodareva prosudba drugačija od sluge koji sudi. Posljednji dio retka kazuje zbog čega će gospodar podržati tog slugu: zato što je gospodar moćan – *δυνατεῖ*.¹¹² Karakteristiku gospodareve moći prepoznajemo u Pavlovim poslanicama kao odliku Gospodina Boga jer je uskrisio Krista (1 Kor 6,14; 2 Kor 13,4 i Fil 3,10). Stoga slijedeće zaključujemo o 4. r.: ako je Gospodin na strani Krista onda je i na strani onoga koji vjeruje u njega bio taj nazivan jakim ili onim koji slabi u vjeri. Dakle, analoškim iskazom iz 4. r. potvrđuje se 14,3c: Bog prihvata slabog i jakog.

⁵Ὅς μὲν κρίνει ἡμέραν παρ' ἡμέραν, ὅς δὲ κρίνει πᾶσαν ἡμέραν· ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ νοῦ πληροφροεῖσθω.

Pavao ovdje upotrebljava odnosne zamjenice kako bi naveo stavove suprotstavljenih grupa za razliku od 2. r. gdje ih naziva jakim i slabima. Doslovni prijevod *κρίνει ἡμέραν παρ' ἡμέραν* i *κρίνει πᾶσαν ἡμέραν* glasi „razlikuje dan od dana“ i „razlikuje svaki dan“. Glagol *κρίνω* na ovome mjestu kao i u 14,13 znači *razlikovati*, dok u ostalim slučajevima unutar 14. poglavlja nosi značenje *suditi*. Navedene iskaze potrebno je povezati s rr. 14,14.20 kako bi uvidjeli na što se odnose. Budući da Pavao ondje piše da je sve čisto te pod tim misli na židovske propise o ishrani kojih se drže slabi jer jedu samo povrće, isto je i s danima koje spominje u 14,5. Razlikovanje dana odnosi se na židovske dane ili blagdane. Premda nema izravnog upućivanja kojeg su porijekla oni koji razlikuju dan od dana od onih koji razlikuju svaki dan logično je zaključiti da se u prvom slučaju radi o slabima, a potom o jakim.¹¹³ Prema tome slabi se prisjećaju židovskih dana i te dane posebno posvećuju Bogu. Jaki se toga ne pridržavaju.

Pri spominjanju dana trebamo se osvrnuti na Gal 4,10. Tekst u kojem se nalazi redak ima ironičan i oštar ton za razliku od teksta u Rimljanima gdje je ton pomirljiv. Razliku vidimo u sadržaju i Pavlovom stavu. Dok u poslanici Rimljanima dopušta različitost u Poslanici Galaćanima tome se snažno protivi. Razlog tomu je što se Galaćani žele vratiti „nemoćnim i

¹¹¹ Usp. Douglas J. MOO, *The Epistle to the Romans*, 841, Joseph A. FITZMYER, *Romans*, 690.

¹¹² Sličnu formulaciju nalazimo u Rim 11,23.

¹¹³ Usp. Douglas J. MOO, *The Epistle to the Romans*, 841.

bijednim počelima, tj. biti pod Zakonom“.¹¹⁴ „Pomno opslužuju“ – παρατήρησις¹¹⁵ židovske blagdane (Gal 4,10). Pod utjecajem su propovjednika koji ih zbunjuju i navode na drugo evanđelje – ἑτερον εὐαγγέλιον (Gal 1,6).¹¹⁶ Ovi kršćani zahtijevaju od Galaćana da opslužuju Zakon i da se obrežu (Gal 6,13), a za Pavla je vratiti se židovskom opsluživanju zakona isto što i poganstvu. U rimskoj zajednici nema takvih suparnika.

Nakon što je iznio stavove slabih i jakih Pavao iznosi princip „svaki neka bude uvjeren u svojem umu“ (14,5c) kojim bi se trebali ravnati. To znači da bi se jedni i drugi trebali ravnati prema vlastitom nahođenju. Time ukazuje na slobodu odabira jer su posrijedi sporedne stvari za vjeru. Što se jede i svetkuje ne nosi teološku dogmatičnost kao u židovstvu nego je stvar vlastitih preferencija koje se ne smiju nametati drugome. Ovo je treći po redu razlog zašto bi rimski kršćani trebali prihvatiti jedni druge.

Teološki motiv πληροφορεῖσθω upućuje na Abrahama jer se kao motiv pojavljuje samo još u Rim 4,21: καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ ἐπηγγέλται δυνατός ἐστιν καὶ ποιῆσαι. Pavao je ovdje prikazao Abrahama kao onoga koji je u potpunosti uvjeren da će Bog ispuniti svoje obećanje. K tomu treba dodati da redak 4,21 odgovara na pitanje zašto je Abraham uvjeren. Uvjeren je zato jer je Bog moćan i može učiniti što je obećao (δυνατός ἐστιν καὶ ποιῆσαι) što nas aludira na r. 14,4 gdje stoji δυνατεῖ γὰρ ὁ κύριος. Iako Pavao eksplicitno ne poručuje rimskim kršćanima da budu poput Abrahama koji nije slabio u vjeri i koji je bio posve uvjeren u Gospodina smatramo da je zbog upotrebe sličnih motiva ovo implicitno izrečeno.

Struktura perikope pokazuje da 2. i 5. r. trebamo gledati zajedno jer su sadržaj priložne oznake μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν iz 1. r. Gledajući ih zajedno Raoul Dederen pretpostavlja da se radi o danima posta za vrijeme kojih slabi apstiniraju od hrane jedući samo povrće.¹¹⁷ Utjecaj na slabe mogli su imati eseni koji „su osim uzdržavanja od mesa i vina – bar povremeno – bili vrlo određeni po pitanju svetkovanja dana“, ali takvo tumačenje autor ne smatra utvrđenom činjenicom. Rješenje koje iznosi Dederen imalo bi smisla kada u idućoj perikopi ne bi čitali da je sva hrana čista (14,14.20) čime je Pavao specificirao razlog zbog kojeg slabi jedu samo povrće. Jedu zato što ostalu hranu smatraju nečistom. Stoga se pitamo zašto bi se slabi odriicali nečiste hrane samo u dane posta kako tvrdi Dederen, a ne i u ostale dane k tomu i blagdane. Također Židovi se ne pridržavaju propisa o ishrani samo u dane posta nego su

¹¹⁴ Mario CIFRAK, „Da ne činiti što ne budete htjeli.“ (Gal 5,17), u: *Bogoslovska smotra*, 74 (2005.) 3, 650.

¹¹⁵ Usp. Frederic William DANKER – Walter BAUER, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and the Other Early Christian Literature*, 771.

¹¹⁶ Usp. F. F. BRUCE, *The Epistle to the Galatians*, Grand Rapids, 1982., 206.

¹¹⁷ Usp. Raoul DEDEREN, O razlikovanju dana od dana, u *Biblijski pogledi*, 14 (2006.) 1-2, 187-189.

obavezni dio religijskog života. Prema tome, smatramo Dederenovu pretpostavku neuvjerljivom.

⁶ὁ φρονῶν τὴν ἡμέραν κυρίῳ φρονεῖ · καὶ ὁ ἐσθίων κυρίῳ ἐσθίει, εὐχαριστεῖ γὰρ τῷ θεῷ· καὶ ὁ μὴ ἐσθίων κυρίῳ οὐκ ἐσθίει καὶ εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ.

Ovim retkom Pavao tumači princip „biti uvjeren u svojemu umu“ kojim se rimski kršćani trebaju ravnati. Niti u ovome retku ne oslovljava grupe nego navodi njihove radnje po kojima ih prepoznajemo. Particip *ὁ φρονῶν* koji nosi značenje „ukazivati posebno zanimanje“ za dan (*τὴν ἡμέραν*) odnosi se na one koji slabe u vjeri.¹¹⁸ Sljedeće je spominjanje onih koji jedu, odnosno jakih (6c), i potom onih koji ne jedu tj. slabih (6d). Glagoli *φρονεῖ*, *ἐσθίει* i *οὐκ ἐσθίει* imaju isti objekt *κυρίῳ* koji nas podsjećanjem na 4. r. zbog čega ga tumačimo kao dativ koristi i štete. U retku je stavljen naglasak na *κυρίῳ* trostrukim ponavljanjem. Time Pavao želi pokazati da su jedni i drugi usmjereni na Gospodina. Oboje grupe su izjednačene i služe gospodaru (14,4).

Teološki motiv *εὐχαριστεῖ* za Petera Stuhlmachera signalizira molitvu zahvale za hranu koju su kršćani usvojili od Židova, a Pavao bi prema njemu poznavao i samu formulu molitvene zahvale sličnu onoj iz Pnz 8,10.¹¹⁹ Zasigurno Pavao misli na molitvu s obzirom da je zahvala Bogu povezana s hranom, ipak smatramo da se ovdje ne radi samo o molitvi nego o općem stavu zahvalnosti pred Bogom (Rim 1,21) zato što se *εὐχαριστεῖ* ponavlja i kod obdržavanja svetih dana.

James Dunn objašnjava zašto Pavao stavlja različite veznike kod surečenice *εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ*. Uporaba uzročnog veznika *γὰρ* je logična nakon izjave da oni koji jedu Gospodinu jedu zato jer mu zahvaljuju za hranu. U drugom slučaju čitamo sastavni veznik *καὶ* pod kojim se misli da oni koji ne jedu zahvaljuju Bogu, ali nad hranom koju jedu, a to je povrće.¹²⁰

⁷οὐδείς γὰρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῆ καὶ οὐδείς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει· ⁸ἐάν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ κυρίῳ ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ κυρίῳ ἀποθνήσκομεν. ἐάν τε οὖν ζῶμεν ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ κυρίου ἐσμέν. ⁹εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς ἀπέθανεν καὶ ἔζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ.

Redci 7-9 posebno se ističu i čine središnji argumentativni odlomak perikope. Vidljiva je promjena u načinu obraćanja kojim Pavao iz drugog lica jednine prelazi na prvo lice množine.

¹¹⁸ Usp. C. E. B. CRANFIELD, *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*, II, 706,

¹¹⁹ Usp. Peter STUHLMACHER, *Der Brief an die Römer*, 199.

¹²⁰ Usp. James D. G. DUNN, *Romans 9-16*, 807.

Na taj način iznosi teološku tvrdnju o kršćanskom identitetu kako bi ga doveo u svezu s kršćanskim djelovanjem i obrazložio imperativni zahtjev iz 1. r. („onoga koji slabi u vjeri prigrлите“). Proces podsjećanja na vjerski identitet započinje 7. r. konstatacijom da „nijedan od nas sebi ne živi i nijedan od nas sebi ne umire“. Takav način ponašanja određen je novim načinom života koji su rimski kršćani usvojili kada su prihvatili Evanđelje Božje (Rim 1,1-6; 10,9-17; Kor 9,14) i primili krštenje (Rim 6,1-11). Prema Pavlu krštenjem se umire grijehu, što implicira oslobođenje „od 'grijeha' (rr. 2. 6. 11. 12. 13. 14), 'starog čovjeka' (r. 6) i 'tijela grijeha' (r. 6).“¹²¹

Tekst ovih redak oblikovan je stalnom upotrebom kontrastnih pojmova ἀποθνήσκω – ζάω, νεκρός – ζώντων kao i tekst krsne propovijedi iz Rim 6,1-11. Dok je žarište u krsnoj propovijedi na umiranju grijehu i opravdanju po Kristu da bi se hodilo u novosti života u 14,7-9 žarište je na izjednačavanju članova zajednice kako bi se ukazalo da je Gospodin počelo kršćanskog života. Onako kako se ne bi smjelo živjeti pokazuje 7. r. koji stoji kao četvrti razlog poticaju na međusobno prihvaćanje. Ni jedan član zajednice ne bi smio živjeti i misliti samo na sebe, aludirajući pomoću povratne zamjenice ἑαυτῷ na egoističnu ljudsku prirodu koja je posrijedi zbog međusobnog neprihvatanja oko hrane nego svoj čin vjere, dan u krštenju, potvrđivati djelima. Istu povratnu zamjenicu ἑαυτῷ Pavao koristi u 2 Kor 5,15¹²² s prospektivnim konjunktivom prezenta ζῶσιν kojim izriče da život kršćanina treba biti usmjeren prema Kristu.

Nadalje, sintagme u 14,8 „Gospodinu živimo“ i „Gospodinu umiremo“ imaju doslovni smisao za razliku od duhovnog umiranja grijehu iz Rim 6,3-6. S obzirom da je u perikopi riječ o situacijskim okolnostima koje treba riješiti *živjeti* označava sadašnji život, a *umirati* fizičku smrt. U obliku *dativa koristi* τῷ κυρίῳ prepoznaje se paralela s 14,4. Pitanje gospodarevog odnosa prema svojem vlasništvu iz 4. r. ponovno se nameće u 8. r. što postaje očito upotrebom imenice u posvojnog genitivu τοῦ κυρίου ἑσμεν. Premda se u 8. r. ne radi o analoškom iskazu ipak se nastoji izreći da kršćanin od svojega rođenja do smrti pripada Gospodinu. Sam život, način življenja, životni vijek, sve što spada pod domenu života, a spada i njen prestanak usmjereno je prema Gospodinu. Stoga, svekoliko ljudsko djelovanje nije skriveno pred Bogom na što će nas dodatno uputiti rr. 10-12 temom Božjega suda.

¹²¹ Marijan MANDAC, Tumačenje Rim 6,1-14 s posebnim osvrtom na krsni nauk, u: *Bogoslovska smotra*, 44 (1975.) 4, 502.

¹²² 2 Kor 5,15: „da oni koji žive ne žive više sebi, nego onomu koji za njih umrije i uskrsnu“.

Spominjanje događaja Kristove smrti i uskrsnuća u 9. r. Pavao daje razlog prethodnim tvrdnjama te argumentativni odlomak dobiva snažniji ton.¹²³ Ingresivnim aoristima ἀπέθανεν i ἔζησεν posadašnjuje se i uprizoruje Kristovo pashalno otajstvo te se ujedno uokviruje vjeroispovijedna formula u egzistencijalne motive života i smrti iz 7. i 8. r. Izričaj Χριστὸς ἀπέθανεν καὶ ἔζησεν modifikacija je Pavlove vjeroispovijedne formule *Krist umrije i uskrsnu*. Umjesto glagola ἐγείρω¹²⁴ Pavao na ovom mjestu upotrebljava glagol ζάω čiji smisao nije oživljenje ili vraćanje u ovozemaljski život nego Isusovo uskrsnuće od mrtvih. Figura ponavljanja istih jezičnih jedinica, ἀποθνήσκω i ζάω, od 7. do 9. retka osnažila je Pavlovu argumentaciju te ne iznenađuje zašto je umjesto ἐγείρω u vjeroispovijednu formulu stavio glagol ζάω. Isto tako, redoslijed u 9b „mrtvima i živima“ prati redoslijed 9a.

Istražujući teološke motive ovoga odlomka lingvističko-sintaktičkom analizom došlo se do rezultata koji ukazuju na elemente pavlovskog poimanja kršćanskog identiteta. Isti se motivi ζάω, ἀποθνήσκω, νεκρός i κυριεύω u sličnom kontekstu nalaze u Rim 6,1-11; 2 Kor 5,14-17 i Gal 2,19-20.

U Rim 6,1-11 krštenje se simbolički povezuje s Isusovom smrću i uskrsnućem. Ovo umiranje grijehu povezano je s opravdanjem od grijeha (Rim 6,7). Time se želi reći da se opravdanje ostvaruje samo ako se vjeruje „da je Isus predan za opacine naše i uskrišen radi našega opravdanja“ (Rim 4,25). Sada se vjerom dolazi do opravdanja, ne više Zakonom. Ta vjera slična je Abrahamovoj vjeri jer Pavao u njemu vidi *ojačalu vjeru* (ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει) u Boga „koji oživljuje mrtve i zove da bude ono što nije“ (Rim 4,17). Time Abraham postaje pravedan pred Bogom i istinski prauzor kršćanina. Iz svega toga proizlazi da se čovjek Zakonom više ne opravdava pred Bogom, nije ga se potrebno pridržavati kao ni zakonskih odredbi o čistoj i nečistoj hrani te opsluživanja svetih dana. Naprotiv, krštenik jer je umro prijašnjem načinu života, odnosno grijehu i Zakonu, sada hoda u novosti života (Rim 6,4), a novost je u tome da ne živi više tjelesni život (Fil 3,4-11) nego život u Duhu (Rim 8,12-13; Gal 5,16-26).

Teološke motive života i smrti, također, pronalazimo u 2 Kor 5,14b-15. Izjava εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν podsjeća na Rim 5,8 Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν gdje je glavni broj εἰς zamijenio Χριστὸς, a pridjev πάντων zamjenicu ἡμῶν. U oba citata Kristova smrt dobiva proegzistentni i reprezentativni karakter jer prijedlog ὑπὲρ može značiti *umjesto* i *za nekoga*.

¹²³ Usp. Richard N. LONGENECKLER, Prolegomena to Paul's Use of Scripture in Romans, u: *Bulletin for Biblical Research*, 7 (1997.), 156-157.

¹²⁴ U vjeroispovijednim formulama Pavao samo upotrebljava glagol ἐγείρω za Isusovo uskrsnuće (Rim 4,24.24; 6,4.9; 7,4; 8,11.34; 10,9; 1 Kor 6,14; 15,4.12.13.14.15.16.17.20; 2 Kor 4,14; Gal 1,1; 1 Sol 1,10), osim u 1 Sol 4,1 kada koristi glagol ἀνίστημι.

Kako Kristovom smrću nije nastupilo konačno spasenje nego razdoblje iščekivanja njegovog ponovnog dolaska, osobe na koje Pavao imao na umu kada kaže „oni koji žive“ (2 Kor 5,15) su kršćani jer samo oni očekuju njegov dolazak, a nastavak retka „ne žive više sebi, nego onomu koji za njih umrije i uskrsnu“ specificira na koji način treba iščekivati dolazak a taj je da se Kristu treba živjeti.¹²⁵ Osim toga, „oni koji žive“ s prethodnim tekstom „svi umriješe“ odnosi se na krsnu alegoriju. Ovaj tekst stoga možemo prispodobiti s Rim 6,1-11 jer je misao ista: vjerovati i krstit se u Krista znači umrjeti prijašnjem načinu života te započeti živjeti za njega. Ovime se ponovno vraćamo Pavlovoj antropologiji u kojoj kršćanin hoda „u novosti života“ (Rim 6,4) i po kojoj u 2 Kor 5,17 i Gal 6,15a kršćanin postaje novo biće opisano sintagmom καινή κτίσις („nov stvor“).¹²⁶

U rr. 7-9 Pavao upotrebljava pojmove *život* i *smrt* kao centralne pojmove svoje soteriološke misli. Temeljne odrednice kršćanskog identiteta na koji Pavao aludira u ovome odlomku su: krštenje u Krista čime se umire starom načinu života, a postaje se „nov stvor“ koji svoju vjeru aktualizira praktičnim djelovanjem. Iz svega toga proizlazi da „nebitne stvari“¹²⁷ kao što je različitost u ishrani i običajima ne smiju biti kamen spoticanja u jedinstvu zajednice.

¹⁰Σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; ἢ καὶ σὺ τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου; πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ θεοῦ, ¹¹γέγραπται γάρ· ὁ ἐγὼ λέγει κύριος, ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ θεῷ. ¹²ἄρα ἕκαστος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ θεῷ.

Retorička pitanja 10. r. iste su formulacije kao retoričko pitanje iz 4. r. s dodatkom σὺ τί ἐξουθενεῖς. Priložna čestica δέ veže retorička pitanja s prethodnim augmentativnim odlomkom u smislu: iz prethodno rečenog kako onda sudiš/obezvrjeđuješ? Inverzija retoričkih pitanja služi kao sredstvo isticanja čime se naglašavaju emocije, a zamjenicom σύ stvara se tekstualnu napetost. Ovime se potiče čitatelja na reakciju: Ti – tko si? Onaj koji sudi brata svojega? Zar i ti – tko si? Onaj koji prezire brata svojega?¹²⁸ Emocije su dodatno naglašene prvom upotrebom pojma ἀδελφόν u perikopi. Sada se otkiva na koga se misli pod sintagmom

¹²⁵ Usp. Jan LAMBECHT, *Second Corinthians*, Collegeville, 1999., 95.

¹²⁶ Usp. Udo SCHNELLE, *Apostle Paul. His Life and Theology*, Grand Rapids, 2005., 551-558.

¹²⁷ J. Paul SAMPLEY, *The Weak and the Strong: Paul's Careful and Crafty Rhetoric Strategy in Romans 14:1-15:13*, u: *The Social World of the First Christians. Essays in Honor of Wayne A. Meeks*, L. Michael White – O. Larry Yarbrough (ur.), Minneapolis, 1995., 41.

¹²⁸ Slično retoričko pitanje u cijelom Starom i Novom zavjetu pronalazimo u Jak 4,12: σὺ δὲ τίς εἶ ὁ κρίνων τὸν πλησίον; A tko si ti da sudiš bližnjega? Kontekstualno možemo povezati i s Mt 7,3: τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς; „Što gledaš trun u oku brata svojega, a brvna u oku svome ne opažaš?“

ἀλλότριον οἰκέτην iz 4. r. Radi se o bratu ili sestri u vjeri, bratu ili sestri iz zajednice. Prvo retoričko pitanje odnosi se na one koji slabe u vjeri, a drugo na jake.

Ovaj redak hijastički se veže na 14,3:

14,3		14,10
a ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ <u>ἐξουθενείτω</u> ,	jaki	slabi Σὺ δὲ τί <u>κρίνεις</u> τὸν ἀδελφόν σου;
b ὁ δὲ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα <u>μὴ κρινέτω</u> ,	slabi	jaki ἢ καὶ σὺ τί <u>ἐξουθενεῖς</u> τὸν ἀδελφόν σου;
c ὁ θεὸς γὰρ αὐτὸν προσελάβετο.	Bog prigrlljuje	Bog sudi πάντες γὰρ παραστησόμεθα τῷ βήματι τοῦ θεοῦ

U 3a i 10b misli se na jake, 3b i 10a na slabe, a 3c i 10c se odnose na Božje djelovanje. Radnjama *suditi* i *obezvrijediti* nasuprot stoji Bog koji svakoga prihvata i kojem će se odgovarati za vlastite postupke.

Pridjev πάντες naglašava da su obje grupe uključene. Glagol παραστησόμεθα i imenica τῷ βήματι su pravni termini.¹²⁹ Prvotno je βῆμα označavala stopu, jedinicu mjere za dužinu, potom javno mjesto na kojem se sjedeći ili stojeći obraća ljudima.¹³⁰ U Ateni „kod rasprave suci sjede na drvenim klupama, a stranke i svjedoci govore na govornici“, ¹³¹ u Rimu „obično se sudilo na komiciju, gdje bi magistrat na povišenom odru (tribunal) pod vedrim nebom na kurulskoj stolici sjedeći slušao tužbe stranaka.“¹³² Prema tome, konstrukcija 10c može značiti da se radi o sudačkoj stolici Božjoj kako tvrdi B. Schaller, prema kome riječ βῆμα na ovome mjestu zamjenjuje riječ θρόνος, ali ona prvenstveno označava sudište.¹³³

Govor o Božjem sudu Pavao donosi kako bi dao posljednji razlog zašto rimski kršćani trebaju prihvaćati jedni druge. Razlog opravdava starozavjetnim citatom, modifikacijom Iz 49,18c i 45,23c.

Starozavjetni citat otvara se tipičnom pavlovskom formulacijom γέγραπται, nakon kojega slijedi proročka zakletva ζῶ ἐγώ, λέγει κύριος. „Svaki će jezik priznati Boga“ označava priznanje Božje apsolutne moći. Käsemann u glagolu ἐξομολογήσεται vidi proskinezu –

¹²⁹ Usp. Frederic William DANKER – Walter BAUER, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and the Other Early Christian Literature*, 175, 778.

¹³⁰ Usp. B. SCHALLER, βῆμα, u: *The Exegetical Dictionary of the New Testament*, I, 215-216.

¹³¹ August MUSIĆ, *Nacrt grčkih i rimskih starina po dru E. Wagneru i dru G. pl. Kobilinskom*, Zagreb, 1942., 21.

¹³² Isto, 126.

¹³³ Usp. B. SCHALLER, βῆμα, u: *The Exegetical Dictionary of the New Testament*, I, 216.

prostiranje pred vladara ili vrhovnog bića kao iskaz najdubljeg poštovanja, a Fitzmyer smatra da se pojam odnosi na priznanje grijeha.¹³⁴ Možemo prihvatiti oba tumačenja, samo je bitno prepoznati da Božji sud označava Božju apsolutnu vlast nad ljudima. Spominjanjem Božjeg suda Pavao želi reći da se oni koji osuđuju ili preziru stavljaju na mjesto samoga Boga. Stoga, trebaju prestati osuđivati i prezirati kako bi mogli „jednodušno i iz jednoga grla slaviti Boga i Oca našega Isusa Krista“ (usp. Rim 15,6).¹³⁵ Motivom Božjeg suda Pavao kazuje da će svaki član iz zajednice, bio on jak ili slab u vjeri, odgovarati za svoja djela pred Bogom. (usp. 1 Kor 4,5).

Perikopa u 12. r. završava ponavljanjem i rezimiranjem prethodnih redaka. Čestica ἄρα zajedno s οὖν označuje zaključak. „Svaki od nas“ – ἕκαστος ἡμῶν označava da će svi u zajednici zajedno s Pavlom odgovarati za svoja djela pred Bogom.

2. RIMLJANIMA 14,13-23

2.1. Delimitacija Rim 14,13-23

Elementi koji razgraničuju Perikopu 14,1-12 od 14,13-23 su starozavjetni citat u 14,11, čestica οὖν u 12. r., sažimanje tematike prethodne perikope u 14,13a *ne sudimo jedan drugoga* i struktura perikope 14,13-23 u hijastičkoj formi. Perikopa koja se na nju nastavlja je 15,1-13. Da ova čini novu misaonu jedinicu pokazuje prvo spominjanje do sad skrivenog motiva οἱ δοῦντοί i nagovor koji se izravno upućuje jakima kao i u 14,1. Redci 22. i 23. čine završetak perikope stilizirani u hijazam.

2.2. Tekstualna kritika Rim 14,13-23

Vatikanski kodeks u 14,13 izostavlja riječ πρόσκομμα („spoticanje“) kao i česticu ἢ („ili“) koja ju slijedi. Ipak πρόσκομμα možemo pročitati u 8 A D F G Ψ 049 1 33 35 69 76 131 209 218 424 489 927 945 999 1243 1244 1315 1448 1505 1573 1628 1646^c 1720 1735 1739 1768 1874 1876 1877 1900 1962 2400 2495 MT. Neki rukopisi dodaju ili mijenjaju grafeme, tako u kodeksu C čitamo πρόσκοσμα, u minuskulama 1245 πρόσκωμα, a 1319 1646* 1881 čitamo πρόσκομα. Riječ se u Vatikanskom kodeksu izostavila vjerojatno zbog riječi σκάνδαλον („sablasan“) u istom retku. Obje dijele slično značenje na što nas navodi i čestica ἢ. U istoj

¹³⁴ Usp. Ernst KÄSEMANN, *Commentary on Romans*, 373., Joseph A. FITZMYER, *Romans*, 692.

¹³⁵ Usp. Robert JEWETT, *Romans. A Commentary*, 851-852., Ernst KÄSEMANN, *Commentary on Romans*, 373.

perikopi πρόσκομμα se još pojavljuje u 14,20 te kao glagol προσκόπτω u 14,21, dok σκάνδαλον čitamo samo u 14,13. Stoga zaključujemo da je zbog ponavljanja sličnih riječi u istom retku došlo do izostavljanja. Izostanak upravo te riječi dogodio se također zbog njezine učestalosti s obzirom na drugu riječ. Kada bi se izostavila riječ σκάνδαλον u perikopi se ne bi više pojavljivala.¹³⁶ Stoga ćemo uključiti riječi πρόσκομμα i ἡ u tekst perikope.

Nakon ὅτι οὐδὲν κοινὸν δι' u 14. retku x B C² 042 6 69 81 104 365 424^c 1319 1505 1506 1573 1739 2400 2495 stavljaju povratnu zamjenicu ἑαυτοῦ („sebe“), a A C* D F G L P Ψ 029 049 1 33 35 76 131 209 218 424* 489 630 927 945 999 1175 1241 1243 1244 1245 1315 1448 1628 1646 1720 1735 1768 1874 1876 1877 1881 1900 1962 MT stavljaju osobnu zamjenicu αὐτοῦ („njemu“). Navedene zamjenice mijenjaju značenje teksta. Redak s ἑαυτοῦ doslovno glasi „Znam i uvjeren sam u Gospodinu Isusu da ništa nije nečisto po sebi.“ U tom slučaju zamjenica se odnosi na subjekt οὐδὲν κοινὸν („ništa nečisto“) čime se iskazuje da je hrana sama po sebi čista. U drugom slučaju zamjenica αὐτοῦ se odnosi na κυρίῳ Ἰησοῦ te glasi „Znam i uvjeren sam u Gospodinu Isusu da ništa nije nečisto po njemu.“ Time se tekst specificira i iskazuje da je hrana čista zbog Gospodina Isusa. Uzevši u obzir bolju posvjedočenost zamjenice ἑαυτοῦ (x B 1739 pripadaju prvoj kategoriji rukopisa) smatramo da je ona izvorniji tekstualni oblik.

Potvrdnu česticu οὖν („stoga“) u 16. retku donose P⁴⁶ x A B C D L P Ψ 048 049 1 33 35 69 76 81 104 131 209 218 365 424 489 630 927 945 999 1175 1241 1243 1244 1245 1315 1448 1505 1506 1573 1628 1646 1720 1735 1739 1768 1874 1876 1877 1881 1900 1962 2400 2495 MT lat syr^h co; Clement Ambrosiaster. Česticu ispuštaju rukopisi druge kategorije F G 1319 i syr^p što pokazuje na slabiju posvjedočenost.

Osobnu zamjenicu ὑμῶν („vas“) u istom retku donose P^{46vid} x A B C 049 1 33 35 69 76 131 209 218 424 489 927 945 999 1243 1244 1315 1319 1448 1505 1573 1628 1646 1720 1735 1739 1768 1874 1876 1877 1881 1900 1962 2400 2495 MT, a zamjenicu ἡμῶν („nas“) D F G Ψ 1245 1506 lat syr^p sa Clement Ambrosiaster. Iako se kontekstualni smisao ne mijenja izvorniji oblik smatramo zamjenicu ὑμῶν zbog bolje posvjedočenosti.

U 14,18 nakon ὁ γὰρ ἐν x* A B C D* F G P 048 0209 81 1243 1506 1739 1881 1962 2400 latt stavljaju pokaznu zamjenicu u dativu jednine τούτῳ („tomu“) dok x² D¹ Ψ 049 33 1

¹³⁶ Usp. C. E. B. CRANFIELD, *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*, II, 712.

33 35 69 76 104 131 209 218 365 424 489 630 927 945 999 1175 1241 1244 1245 1315 1319 1448 1505 1573 1628 1646 1720 1735 1768 1874 1876 1877 1900 2495 MT b vg^{mss} sy stavljaju istu zamjenicu, ali u dativu množine τούτοις („tima“). Pojavljivanje zamjenice u množini vjerojatno je došlo poradi boljeg razumijevanje teksta jer se ona odnosi na pravednost, mir i radost u prethodnom retku (14,17). Kod zamjenice u dativu jednine ne dolazi do specifikacije zbog čega je ono *lectio difficilior*. Uzevši u obzir prethodno te činjenicu da zamjenicu u jednini svjedoče više rukopisa iz prve (ⲭ* A B 1739) i druge kategorije rukopisa (C D 1506 1881) uzet ćemo τούτω kao izvorniji oblik.

Razliku u broju, također, vidimo u pridjevu δόκιμος („prokušan“). Pridjev u nominativu jednine pojavljuje se u ⲭ A C D F G Ψ 049 1 33 35 69 76 131 209 218 424 489 927 945 999 1243 1244 1245 1315 1319 1448 1505 1573 1628 1646 1720 1739 1768 1874 1876 1877 1881 1900 1962 2400 2495 MT, dok pridjev u dativu množine δοκιμοῖς dolazi u B i G*. Izvorniji oblik je δόκιμος jer se u drugom slučaju radi o ortografskoj pogreški koju vidimo u ponavljanju nastavka οῖς. Naime riječ koja slijedi sa članom glasi τοῖς ἀνθρώποις.

U Metzgerovom komentaru za redak 14,19 izdvojen je glagol διώκωμεν („da nastojimo“) označen slovom D, time se želi reći da je komisija imala velike nedoumice u odlučivanju izvornog teksta.¹³⁷ Poteškoća je u tome što u C D Ψ 049 1 33 35 69 76 81 104 131 209 218 256 365 424 436 459 489 630 927 945 999 1175 1241 1243 1245 1315 1319 1448 1505 1506 1573 1628 1646 1720 1735 1739 1768 1852 1876 1877 1881 1900 1912 1962 2127 2200^c vid 2495 MT *Lect* it^{ar}, b, d, f, g, gue, o, r vg syr^{pal} cop^{sa, ba} arm eth geo² Origen^{lat} Crysostom Ambrosiaster Pelagius Augustine Speculum čitamo konjunktiv prezenta διώκωμεν, a u ⲭ A B F G L P 048 0150 0209 6 263 326 629 1244 1874 2200^{vid} 2400 l 60 l 147 l 165 l 422 l 592 l 593 l 597 l 603 l 884 l 1154 l 1356 indikativ prezenta διώκομεν („nastojimo“). Razliku u jednom grafemu (iz διώκωμεν u διώκομεν) vjerojatno se dogodila zbog pogreške u ranoj fazi zapisivanja kod aleksandrijskih tekstova (ⲭ A B).¹³⁸ Također, u suglasju s kontekstom je oblik u konjunktivu prezenta. Pavao time potiče rimske kršćane (nastojmo!) na promicanje mira i uzajamno izgrađivanje. U suprotnom, indikativom prezenta izrekao bi konstataciju koja je u suprotnosti s prethodnim kontekstom perikope. Neposredni tekst upućuje da bi trebao doći konjunktiv te ćemo ga uzeti za izvorno čitanje.

U 14,20 glagol u imperativu prez. κατάλυε („razaraj“) nalazimo u P⁴⁶vid ⲭ^c A B C D Ψ 049 1 33 35 69 76 131 209 218 424 489 927 945 999 1243 1244 1245 1315 1319 1448 1505

¹³⁷ Usp. Bruce M. METZGER, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, 532.

¹³⁸ Usp. Robert JEWETT, *Romans. A Commentary*, 853-854.

1573 1628 1646 1720 1735 1739 1768 1874 1876 1877 1881 1900 1962 2400 2495 MT. Varijantu s imperativom prez. ἀπόλλυε („uništi“) nalazimo u $\aleph^*$, a varijantu s infinitivom prez. κατάλλειν („razarati“) u F i G. Među ovim varijantama najbolje posvjedočeni tekstualni oblik ima riječ κατάλλε.

Rukopisi P^{46vid} $\aleph^*$ A B C D F G Y 049 1 33 35 69 76 131 209 218 424 489 927 945 999 1243 1244 1245 1315 1319 1448 1505 1573 1628 1646 1720 1735 1739 1768 1874 1876 1877 1881 1900 1962 2400 2495 MT u istom retku bilježe pridjev u n. mn. καθάρᾱ („čista“), dok $\aleph^2$ stavlja u d. mn. τοῖς καθαροῖς („čistima“). Oblik koji je zabilježila druga ruka u Sinajskom kodeksu nije u suglasju s kontekstom jer se ne radi o čistima što sugerira takav oblik nego obredno čista i nečista hrana. Dativ množine pronalazimo i u Tit 1,15 (πάντα καθάρᾱ τοῖς καθαροῖς) te je moguće da je ispravljач prilagodio tekst prema tom primjeru. Jedino se izričaj s nominativom množine u πάντα μὲν καθαρά može povezati s 14,14 u hijazam što dodatno pokazuje njezinu izvornost.

U 14,21 indikativ prez. mp. λυπεῖται („žalosti se“) čitamo u $\aleph^*$ i P, a indikativ prez. akt. προσκόπτει („spotiče“) u $\aleph^c$ A B C D F^c G Ψ 049 1 33 35 69 76 131 209 218 424 489 927 945 999 1243 1244 1245 1315 1319 1448 1505 1573 1628 1646 1720 1735 1739 1768 1874 1876 1877 1881 1900 1962 2400 2495 MT. Posljednji oblik ima bolju posvjedočenost.

Na završetku retka nailazimo na zapadne dodatke o kojima smo prethodno govorili na str. 10-12.

1. προσκόπτει ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενεῖ („spotiče ili se sablažnjava ili je slab“) nalazi se u P^{46vid} $\aleph^2$ B D^C F G L P Ψ 049 0209 1 33 35 69 76 104 131 209 218 365 424* 489 630 927 945 999 1175 1244 1245 1315 1319 1448 1505 1573 1628 1646^c 1720 1735 1768 1874 1876 1877 1881 1900 1962 2400 2495 MT *Lect* it^{ar, b, d, f, g, o} vg sa syr^{h, (pal)} cop^{sa} arm geo² slav Basil Chrysostom^{1/2, (1/2)}; Ps-Cyprian Ambrosiaster Gaudentius Pelagius Augustine^{2/5} (Speculum);
2. προσκόπτει ἢ σκανδαλίζετε ἢ ἀσθενεῖ nalazi se u D*;
3. προσκόπτει ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενεῖ nalazi se u F i G;
4. προσκόπτει ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενῇ nalazi se u 1505;
5. προσκόπτει ἢ σκανδαλίζεται ἢ ἀσθενεῖ nalazi se u 1646*;
6. προσκόπτει ἢ σκανδαλίζετε nalazi se u 1243;
7. προσκόπτει ὁ ἀδελφός σου nalazi se u 1241;
8. Dodatak ne bilježe $\aleph^*$ A C 048 81 945 424^c 1506 1739 r syr^p cop^{bo}.

Prema ovome vidimo da prava i deveta tekstualna varijanta ima bolju posvjedočenost od drugih. Prvu varijantu čitaju zapadni i bizantski tekstovi što potvrđuju kritička izdanja Hodges-Farstada i Robinson-Pierponta, kod Sinajskog kodeksa radi se o prepravci jer originalno čitanje ne bilježi spomenuti dodatak, a isto je s kodeksom Beze. Pojavljivanje svih navedenih dodataka vjerojatno su uslijedila zbog pojašnjavanja i povezivanja s Rim 14,15 i 1 Kor 8,13 gdje je rečeno da se slabi brat sablažnjava zbog hrane koju jaki konzumira. Metzgerov komentar dodaje slovo B koje označava da je riječi προσκόπτει vjerojatno čitanje.¹³⁹ Verzije koje ne donose dodatak su *lectio brevior*, svjedoče ih rukopisi iz prve (ⲭ* A 1739) i druge (C) kategorije te su one izvorni tekstualni oblik.

Pokaznu zamjenicu ῥν („koju“) Nestle-Aland²⁸, UBS⁵ i Metzgerov komentar u 22. retku stavljaju u ugate zgrade. Metzger ju označava slovom C.¹⁴⁰ Zamjenicu ispuštaju D F G L P Ψ 0150 0209^{vid} 049 1 6 33 35 69 76 81 104 131 209 218 256 263 365 424 436 459 489 630 927 945 999 1175 1241 1243 1244 1245 1315 1319 1448 1505 1506 1573 1628 1720 1735 1739 1768 1852 1874 1876 1877 1881 1900 1912 1962 2127 2200 2400 2495 MT *Lect* it^{b, d, f, g, o} cop^{sa, bo} arm eth geo slav Chrysostom Ambrosiaster Augustine^{1/4}. Zamjenicu ῥν donose ⲭ A B C 048 it^{ar, r} vg^{mss} Origen^{lat} Pelagius Augustine^{3/4}. Zamjenica se vjerojatno izostavila zbog pojednostavljivanja teksta te je čitanje sa zamjenicom *lectio difficilior*. Zbog rukopisa iz prve (ⲭ A B) i druge (C) kategorije rukopisa te Origena odabiremo verziju koja čita zamjenicu ῥν.

U istom retku izraz ἐνώπιον τοῦ θεοῦ („pred Bogom“) u fonetskom zapisu ili s *nomina sacra* θυ čitamo kod P^{46vid} ⲭ^c A B C D F G Ψ 049 1 33 35 69 76 131 209 218 424 489 927 945 999 1243 1244 1245 1315 1319 1448 1505 1573 1628 1646 1720 1735 1739 1768 1874 1876 1877 1881 1900 1962 2400 2495 MT. Izraz izostavlja ⲭ*, a konzultirajući Tischendorfa i 1905 27 1907 452 1927 431 Chrysostom. Ipak bolje posvjedočeni tekstualni oblik je bilježenje izraz ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

Tekstualna kritika pokazala je da perikopa 14,13-23 ne donosi velike teološke razlike te ne odstupa od kritičkog teksta iz Nestle-Aland²⁸.

¹³⁹ Usp. Bruce M. METZGER, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, 532.

¹⁴⁰ Usp. Isto, 532-533.

2.3. Semantička analiza diskursa Rim 14,13-23

Perikopu 14,13-23 podijelili smo u četiri tematska ulomka: a) 14,13, b) 14,14-18, c) 14,19-21 i d) 14,22-23.¹⁴¹

Tema prvog ulomka je *vaši odabiri neka ne budu sablazan slabima*. Prvi dio 13. r. ponavlja temu prvog ulomka prethodne perikope (*međusobno prihvaćanje*), a drugi dio donosi temu nove.

Drugi ulomak nosi temu *potrebno je promicati kraljevstvo Božje, a ne biti moralni spoticaj*. Slijed misli razvija se na ovaj način: Pavlovo uvjerenje – poticaji s motivom hrane – poticaji s motivom kraljevstva Božjeg. 14. r. je žarišna točka perikope. Upotrebom glagola οἶδα i πείθω želi se istaknuti čvrsto uvjerenje da ništa nije nečisto. Značenje pojma κοινόν određuje δι' ἑαυτοῦ koji nosi lokativnu semantičku ulogu, εἰ μὴ ἐκεῖνον εἶναι iskazuje iznimku, a τῷ λογιζομένῳ τι κοινόν opisna je dopuna za ἐκεῖνον. 15a otkriva da je πρόσκομμα ἢ σκάνδαλον hrana te se tvrdnja ništa nije nečisto odnosi na hranu. Hrana kao takva ne postaje nečista jer ju netko takvom smatra već je ona nečista samo za njega i postaje mu moralni spoticaj. Zbog toga se idući poticaji odnose na jake. Hrana je motiv u 15. i 16. r., a kraljevstvo Božje u 17. r. čije su karakteristike duhovne stvarnosti: δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ, a suprotstavljaju fizičke stvarnosti: βρῶσις καὶ πόσις. 17. r. je sadržaj izraza ὁ ἐν τούτῳ δουλεύων τῷ Χριστῷ. Onaj koji se time ravna ugađa Bogu i ljudi ga cijene.

Treći ulomak ponavlja temu prethodnog ulomka te zajedno tvore hijazam. Misao se razvija na ovaj način: poticaj s motivom kraljevstva Božjeg – poticaj s motivom hrane – Pavlovo uvjerenje – tema perikope.

14,14	Pavlovo uvjerenje	A
14,15-16	hrana	B
14,17-18	kraljevstvo Božje	C
14,19	kraljevstvo Božje	C
14,20-21	hrana	B
14,20b	Pavlovo uvjerenje	A

Iskaz πάντα καθάρᾳ je negativni oblik iskaza οὐδέν κοινόν. Pod ἔργον τοῦ θεοῦ misli se na slabe u vjeri. Rr. 20c i 21. ponavljaju temu prvog ulomka što vidimo po upotrebi pojma πρόσκομμα.

¹⁴¹ Usp. Johannes P. LOUW, *A Semantic Discourse Analysis of Romans*, II, 131-134.

Tema četvrtog ulomka je *ravnajte se vlastitim uvjerenjima koja proizlaze iz vašeg usmjerenja prema Bogu*. Povezuje odlomak s principom iz prethodne perikope svatko neka je uvjeren u svojem umu. Ulomak ima hijastički raspored motiva πίστις i κρίνω te se time pojašnjava iskazi εἰ μὴ ἐκεῖνῳ κοινόν i τῷ λογιζομένῳ τι κοινὸν εἶναι. 22. r. se odnosi na jake, a 23. na slabe. σὺ πιστὶν ἦν ἔχεις se odnosi na jake jer je jedino njihovo uvjerenje opisano motivom vjere u prethodnoj perikopi (14,2a).

14,22a	πίστις	A
14,22b	κρίνω	B
14,23a	διακρίνω	B
14,23b	πίστις	A

U ovoj perikopi kao i u prethodnoj Pavao koristi prijelaze u broju kako bi nagovor snažnije djelovao. K tomu dodaje izricanje u imperativu, osobnu zamjenicu i prolepsu. Redci u množini su savjetodavni s pozitivnim predznakom, dok su redci u jednini izravni i oštri u smislu prokazivanja krivnje i stoga s negativnim predznakom.

množina		jednina	
14,13	Ne sudimo više jedan dugoga	14,15	Ne upropašćuj svojom hranom onoga za koga Krist umrje!
14,16.17	Neka se vaše dobro ne grdi jer kraljevstvo Božje...	14,20-22	Zbog hrane ne uništavaj djelo Božje! Ti, uvjerenje koje imaš, imaj ga pred Bogom!

Ustanovili smo da se u ovoj perikopi Pavao poglavito obraća jakima od 14,13b do 14,22. Potiče ih na prihvaćanje slabih te ukazuje da je kršćanska sloboda vezana uz odnos prema Bogu. Time se nadovezuje na temu prethodne perikope (14,5-9). Slabima se obraća u 14,23.

Perikopa Rim 14,13-23 sagrađena je od tema:

- A vaši odabiri neka ne budu sablazan slabima
- B potrebno je promicati kraljevstvo Božje, a ne biti moralni spoticaj
- B potrebno je promicati kraljevstvo Božje, a ne biti moralni spoticaj
- C ravnajte se vlastitim uvjerenjima koja proizlaze iz vašeg odnosa prema Bogu

tema 1		14,13a	μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν	a
tema 2		14,13b	ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλλον ↳ τὸ μὴ τιθέναι <u>πρόσκομμα</u> τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον	
Pavlovo uvjerenje	A	14,14	οἶδα καὶ πέπεισμαι ↳ ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ ↳ <u>ὅτι οὐδὲν κοινόν</u> ↳ δι' ἑαυτοῦ ↳ εἰ μὴ ἐκεῖνῳ κοινόν ↳ τῷ λογιζομένῳ τι κοινὸν εἶναι	b
hrana	B	14,15a	εἰ γὰρ διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται οὐκέτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς ←	
		14,15b	μὴ τῷ βρώματί σου ἐκείνῳ ἀπόλλυε ↳ ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν	
kraljevstvo Božje	C	14,16	μὴ βλασφημεῖσθω οὖν ὑμῶν τὸ ἀγαθόν	
		14,17a 14,17b	οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις ἀλλὰ (ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐστίν) ↳ δικαιοσύνη ↳ καὶ εἰρήνη ↳ καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἀγίῳ	
		14,18	ὁ γὰρ ἐν τούτῳ δουλεύων τῷ Χριστῷ (ἐστίν) εὐάρεστος τῷ θεῷ ← καὶ δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις ←	
kraljevstvo Božje	C	14,19a 14,19b	ἄρα οὖν τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν καὶ (διώκομεν) τὰ τῆς οἰκοδομῆς ↳ τῆς εἰς ἀλλήλους	c
hrana	B	14,20a	μὴ ἔνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ	
Pavlovo uvjerenje	A	14,20b	<u>πάντα μὲν καθαρὰ</u>	
tema 2		14,20c	ἀλλὰ κακὸν τῷ ἀνθρώπῳ ↳ τῷ διὰ <u>προσκόμματος</u> ἐσθίοντι	
		14,21	καλὸν ↳ τὸ μὴ φαγεῖν κρέα ↳ μὴδὲ πιεῖν οἶνον ↳ μὴδὲ (ποιεῖν ἄλλο τι) ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου <u>προσκοπτεῖ</u>	
jaki		14,22a	σὺ πίστιν ἔχε ἣν ἔχεις ← ↳ κατὰ σεαυτὸν ↳ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ	d
		14,22b	μακάριος ὁ μὴ κρίνων ἑαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει	
slabi		14,23a	ὁ δὲ διακρινόμενος κατακέκριται ↳ ἐὰν φάγη ↳ ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως	
		14,23b	πᾶν δὲ ὁ οὐκ ἐκ πίστεως ἁμαρτία ἐστίν	

¹⁴² Shematski prikaz se temelji na strukturalnom prikazu grupiranja kolona koju smo preuzeli od Johanna P. Louwa. Usp. Johannes P. LOUW, *A Semantic Discourse Analysis of Romans*, I, 36.

2.4. *Lingvističko – sintaktička analiza Rim 14,13-23*

¹³Μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν· ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλλον, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον.

Zavisnosložena rečenica → izjavna → prilog (Μηκέτι)

↳ čestica (οὖν)

↳ direktni objekt (ἀλλήλους)

↳ predikat (κρίνωμεν)

↳ suprotna → veznik (ἀλλά)

↳ direktni objekt (τοῦτο)

↳ predikat (κρίνατε)

↳ prilog (μᾶλλον)

↳ atributivna → niječna čestica (μή)

↳ predikat (τὸ τιθέναι)

↳ direktni objekt (πρόσκομμα)

↳ indirektni objekt (τῷ ἀδελφῷ)

↳ čestica (ἢ)

↳ direktni objekt (σκάνδαλον)

Pred nama je zavisnosložena rečenica gdje su prve dvije surečenice povezane adverbativnim veznikom ἀλλά, a posljednja je u jukstapoziciji. Prva surečenica zaključuje prethodno potvrdnom česticom οὖν – „stoga“. Radnja se izriče adhortativnim konjunktivom akt. u 1. l. mn. κρίνωμεν – „sudimo“ i prilogom μηκέτι – „ne više“, a predmet radnje akuzativom recipročne zamjenice mn. m. r. ἀλλήλους – „jedan drugoga“.

Adverbativni veznik ἀλλά – „nego“ označuje protivnost prethodnoj rečenici. Predikat je imp. aor. akt. 2. l. mn. κρίνατε – „prosudite“ s prilogom u komparativu koji nosi adverbativno značenje μᾶλλον – „radije“. Direktni objekt je u ak. jd. sr. r. pokazne zamjenice τοῦτο – „to“.

Direktnog objekta τοῦτο tumači posljednja surečenica. Infinitiv prez. akt. τὸ τιθέναι – „postavljati“ u službi je predikata, direktni objekt je ak. jd. sr. r. πρόσκομμα – „spoticanje“ i σκάνδαλον – „sablazan“, indirektni objekt je dativ jd. m. r. τῷ ἀδελφῷ – „bratu“. Disjunktivna čestica ἢ niže slične pojmove, a niječna čestica μή stoji prohibitivno uz konstrukciju infinitiv s članom.

Prijevod: Dakle ne sudimo više jedan drugoga, nego radije sudite o tome da ne valja bratu postavljati spoticanje i sablazan.

Teološki pojmovi su πρόσκομμα i σκάνδαλον.

πρόσκομμα, ατος, τό (4/5) znači „spoticanje“.¹⁴³ Dva puta se pojavljuje u sintagmi „kamen spoticanja“ (τῷ λίθῳ τοῦ προσκόμματος Rim 9,32 i λίθον προσκόμματος Rim 9,33) kao starozavjetni citat Iz 8,14; 28,16 i tri puta u kontekstu slabih i jakih gdje je spoticanje hrana (Rim 14,13.20; 1 Kor 8,9). Glagol προσκόπτω (2/2) – „spotaći se“ dolazi u Rim 9,32 i Rim 14,21.

σκάνδαλον, ου, τό (4/6) znači „zamka; sablazan“.¹⁴⁴ Dva puta se pojavljuje unutar starozavjetnih citata Iz 28,16 (πέτραν σκανδάλου Rim 9,33) i Ps 69,23 (Rim 11,9). U upozorenju na one koji „siju sablazan“ (Rima 16,17). Potom, Krist raspeti (Χριστὸν ἐσταυρωμένον) je sablazan Židovima (1 Kor 1,23) i križ je sablazan (Gal 5,11). Glagol σκανδαλίζω (0/2) – „sablazniti se“ pojavljuje se u problematici slabih i jakih u Korintu (1 Kor 8,13: „Zato ako jelo sablažnjava brata moga, ne, neću jesti mesa do vijeka da brata svoga ne sablaznim“) i u Pavlovom govoru protiv protivnika (2 Kor 11,29: „Tko je slab, a ja da ne budem slab? Tko se sablažnjuje, a ja da ne izgaram?“).

¹⁴ οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ ὅτι οὐδὲν κοινὸν δι’ ἑαυτοῦ, εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ τι κοινὸν εἶναι, ἐκείνῳ κοινόν.

Zavisnosložena rečenica → glavna → predikat (οἶδα)

↳ veznik (καί)

↳ predikat (πέπεισμαι)

↳ priložna oznaka načina (ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ)

↳ objektna → veznik (ὅτι)

↳ subjekt (οὐδέν)

↳ imenski predikat (κοινόν)

↳ priložna oznaka načina (δι’ ἑαυτοῦ)

¹⁴³ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 1517.

¹⁴⁴ *Isto*, 1604.

Zavisnosložena rečenica → glavna → veznik (εἰ μή)

↳ subjekt (ἐκεῖνω)

↳ imenski predikat (κοινόν)

↳ atributivna → atribut (τῷ λογιζομένῳ)

↳ direktni objekt (τι κοινόν εἶναι)

Ovaj redak sastavljen je od dvije zavisnosložene rečenice. Prva rečenica započinje predikatima ind. pref. akt. 1. l. jd. οἶδα – „znam“ i ind. perf. pas. 1. l. jd. πέπεισμαι – „uvjeren sam“, priložnom oznakom ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ koja se sastoji od prijedloga u uzročnoj funkciji o stanju u kojem se nahodi, dativa jd. κυρίῳ i dativa jd. Ἰησοῦ – „u Gospodinu Isusu“. Veznik ὅτι uvodi u objektnu rečenicu u kojoj je subjekt niječna zamjenica u n. jd. sr. r. οὐδέν – „nitko“, imenski predikat u n. jd. sr. r. κοινόν i priložna oznaka načina koja se sastoji od prijedloga διὰ i povratna zamjenica u g. jd. sr. r. ἑαυτοῦ.

U idućoj rečenici εἰ μή nosi značenje veznika *αλλά*,¹⁴⁵ na njega se nastavlja subjekt u pokaznoj zamjenici d. jd. m. r. ἐκεῖνω – „onomu“ i imenski predikat u n. jd. s. r. κοινόν – „nečisto“. Atributivna rečenica pobliže označuje subjekt atributivnim part. prez. mp. d. jd. m. r. λογιζομένῳ s individualnim članom τῷ – „koji prosuđuje“ i direktnim objektom koji se sastoji od infinitiva prez. akt. εἶναι, pridjeva i neodređena zamjenica u ak. jd. sr. r. τι κοινόν – „da je nešto nečisto“.

Prijevod: Znam i uvjeren sam u Gospodinu Isusu, da ništa u sebi nije nečisto. Nego samo onomu je nečisto koji smatra to nečistim.

Teološki motiv je κοινός, ἢ, ὅν (3/3) koji znači „nečist“.¹⁴⁶

¹⁵εἰ γὰρ διὰ βρώμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκέτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς· μὴ τῷ βρώματί σου ἐκεῖνον ἀπόλλυε ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν.

Pogodbena rečenica → pròtaza → veznik kauzalna funkcija (εἰ)

↳ čestica (γάρ)

↳ priložna oznaka uzroka (διὰ βρώμα)

↳ subjektni skup (ὁ ἀδελφός σου)

↳ predikat (λυπεῖται)

¹⁴⁵ Usp. F. BLASS – A. DEBRUNNER – Robert W. FUNK, *A Greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature*, 233.

¹⁴⁶ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 968.

↳ apòdoza → prilog (οὐκέτι)

↳ prijedlog s ak. (κατά)

↳ priložna oznaka načina (ἀγάπην)

↳ predikat (περιπατεῖς)

Zapovjedna rečenica → priložna oznaka načina (τῷ βρώματί σου)

↳ direktni objekt (ἐκεῖνον ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν)

↳ predikat (μή ἀπόλλυε)

Redak je sastavljen od jedne realne pogodbene rečenice i jedne složene rečenice. Realna pogodba u pròtazi ima predikat u ind. prez. mp. 3. l. jd. λυπεῖται – „ražalostio se“. Subjektni skup se sastoji od subjekta ὁ ἀδελφός i osobne zamjenice u posvojnom genitivu jd. σου – „brat tvoj“. Priložna oznaka uzroka je prijedlog s ak. διὰ u kauzalnoj funkciji i ak. jd. sr. r. βρῶμα – „poradi hrane“. Apòdoza započinje prilogom οὐκέτι – „ne više“, prijedlogom s ak. pripadanja κατά - „obzirom na, u“ i priložne oznake načina u ak. jd. ž. r. ἀγάπην – „ljubav“ te predikatom ind. prez. akt. 2. l. jd. περιπατεῖς – „hodaš“.

Zapovjedna rečenica se sastoji od predikata imp. prez. akt. 2. l. jd. ἀπόλλυε – „upropašćuj“ na koji se veže niječna čestica μή, potom od priložne oznake načina u dativa uzroka (*dativus causae*) jd. sr. r. τῷ βρώματι i osobne zamjenice u posvojnom genitivu jd. σοῦ – „hrani svojoj“ te objektnog skupa koji se sastoji od direktnog objekta pokazne zamjenice u ak. jd. m. r. ἐκεῖνον – „onoga“, prijedloga s genitivom ὑπέρ – „poradi“, odnosne zamjenice u g. jd. m. r. οὗ – „kojeg“, imenice u n. jd. m. r. Χριστός i glagola u ind. aor. akt. 3. l. jd. ἀπέθανεν – „umrije“.

Prijevod: Naime, ako je zbog hrane brat tvoj povrijeđen, ne hodiš više u ljubavi. Ne upropašćuj svojom hranom onoga za koga Krist umrije.

Teološki pojmovi su βρῶμα, ἀγάπη, περιπατέω i Χριστός.

βρῶμα, ατος, τό (2/9) – „hrana“.¹⁴⁷ Pavao objašnjava u Rim 14,15.20 i 1 Kor 8,8.13 da nije bitno čime se netko hrani, ali postaje bitno onda kada hrana bližnjega sablažnjava. Govor o hrani kao duhovnoj stvarnosti nalazimo izraženo u metafori „mlijekom vas napojih, ne jelom: još ne mogoste“ u 1 Kor 3,2. Na ovome mjestu Pavao uspoređuje Korinćane s procesom njihova rasta u vjeri. Hrana u odnosu na mlijeko je snažnija duhovna stvarnost za koju oni još nisu spremni. U 1 Kor 6,13 sve je dopušteno, tako i hrana, ipak tomu treba prethoditi razborito razlučivanje jer čovjeku sve ne koristi. U 1 Kor 10,3 nailazimo na „duhovnu hranu“

¹⁴⁷ Isto, 332.

πνευματικὸν βρῶμα unutar perikope o Izraelovoj prošlosti gdje je ona starozavjetni *typos* euharistijskog kruha.¹⁴⁸

ἀγάπη, ης, ἡ (9/47) – „ljubav“¹⁴⁹ dolazi okarakterizirana kao Božja ljubav (Rim 5,5.8; 8,39; 2 Kor 13,11.13), „ljubav Duha“ (Rim 15,30), Kristova ljubav (Rim 8,35 i 2 Kor 5,14), Pavlova ljubav prema Korinćanima (1 Kor 16,24; 2 Kor 2,4). Ljubav je plod Duha (Gal 5,22). Gleda je krepost (Rim 12,9; 1 Kor 4,21; 1 Kor 13,1.2.3.4.8.13; 14,1; 16,14; 2 Kor 2,8; 6,6; 8,7.8.24; Gal 5,6.13; Fil 1,9.16; 2,1.2; 1 Sol 5,8.13; Flm 1,9). Ljubav ne čini bližnjemu zla i punina je Zakona (Rim 13,10). Spominje se kod govora o ljubavi u Solunjana (1 Sol 1,3.6) i Filemona (Flm 1,5.7) te u Pavlovoj želji da Solunjani rastu u ljubavi (1 Sol 3,12). Ljubavlju treba nadići problem oko hrane u zajednici (Rim, 14,15; 1 Kor 8,1).

περιπατέω (4/18) doslovno znači „hodati“, preneseno „živjeti“.¹⁵⁰ Hoda se/živi se u novosti života (Rim 6,4), po Duhu ne po tijelu (Rim 8,4; 1 Kor 3,3; 2 Kor 10,2.3; 12,18; Gal 5,16), u vjeri (2 Kor 5,7), pristojno (Rim 13,13), kako je Gospodin dodijelio (1 Kor 7,17), dostojno Boga (1 Sol 2,12), da bi se ugodilo Bogu (1 Sol 4,1), časno (1 Sol 4,12), po uzoru na Pavla i Timoteja (Fil 3,17) i ne živi se lukavo (2 Kor 4,2). Dvaput se pojavljuje u negativnom kontekstu, pri spominjanju da „mnogi žive kao neprijatelji križa Kristova“ (Fil 3,18) i ako je poradi hrane tvoj brat ražalošćen, već nisi na putu ljubavi (Rim 14,15).

Χριστός (65/269) – „Krist“¹⁵¹ se pojavljuje u formulacijama Ἰησοῦς Χριστός (Χριστός Ἰησοῦς), Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, Ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Glavna tema ovih formulacija jest spominjanje Isusove preegzistencije (1 Kor 10,4; 11,3), zemaljske egzistencije (Rim 9,5; 2 Kor 5,16), raspeća (1 Kor 1,23; 2,2; Gal 3,1.13), smrti (Rim 5,6.8; 14,15; 1 Kor 5,7; 8,11; Gal 2,19.21), uskrsnuća (Rim 6,9; 8,11; 10,7; 1 Kor 15,12–17.20.22), proslavljenje kod Oca (Rim 8,34), paruzije (1 Kor 15,23). Ostale teme su: nasljedovati Krista (1 Kor 11,1; Rim 13,14; 15,7; Gal 3,27), biti Kristov (1 Kor 1,12).

Također, Pavao izriče da je Kristov sluga – δοῦλος (Rim 1,1; Fil 1,1), sužanj – δέσμιος (Flm 1,1.9; 2,16), apostol – ἀπόστολος (1 Kor 1,1; 2 Kor 1,1) i bogoslužnik – λειτουργὸν (Rim 15,16).

Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ili samo Χριστῷ dolaze u prijedložnim sintagmama:

¹⁴⁸ Usp. H.-J- van der MINDE, βρῶμα, u: *Exegetical dictionary of the New Testament*, I, 228.

¹⁴⁹ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 6.

¹⁵⁰ Anto POPOVIĆ, *Grčko-hrvatski rječnik Novoga zavjeta sa statistikom grčkih riječi*, 141.

¹⁵¹ Usp. Ferdinand HAHN, Χριστός, u: *Exegetical dictionary of the New Testament*, III, 482-483.

- 1.) S prijedlogom *διά* (Rim 1,8; 2,16; 5,1.11.21; 7,25; 15,30; 16,27; 1 Kor 4,10; 15,57; 2 Kor 1,5; 3,4; 5,18; Gal 1,1; Fil 1,11; 3,7; 1 Sol 5,9). Prijedlog *διά* u ovim redcima dolazi s genitivom u instrumentalnom značenju koji izriče način i uzrok vršenja radnje. Tako nalazimo da se zahvaljuje/zaklinje/pobjeđuje/pomiruje/spašava po Kristu, Bog će po Isusu Kristu suditi, po Kristu je obilata utjeha, imati pouzdanje po Kristu, itd.
- 2.) S prijedlogom *ἐν* (Rim 3,24; 6,11.23; 8,1.2.39; 9,1; 12,5; 15,17; 16,3.7.9.10; 1 Kor 1,2.4.30; 3,1; 4,10.15.17; 15,18.19.22.31; 16,24; 2 Kor 2,14.17; 3,14; 5,17.19; 12,2.19; Gal 1,22; 2,4.17; 3,14.26.28; Fil 1,1.13.26; 2,1.5; 3,3.14; 4,7.19.21; 1 Sol 2,14; 4,16; 5,18; Flm 1,8.20.23). Prijedlog *ἐν* dolazi s dativom u instrumentalnom značenju koji izriče uzrok vršenja radnje, npr. „opravdani po Gospodinu našem Isusu Kristu“ (Rim 5,1), uključivanje i pristupanje Isusu Kristu npr. „po otkupljenju u Kristu“ (Rim 3,24), „smatrajte se živima Bogu u Kristu Isusu“ (Rim 6,11), život vječni/zakon Duha života/ljubav Božja/jedno tijelo/Crkva Božja/volja Božja u Kristu, oni koji su u Kristu, pozdraviti nekoga/usnuti/uskrsnut će mrtvi/govoriti/biti/imati slobodu/okrijepiti srce u Kristu.
- 3.) S prijedlogom *σύν*. Prijedlog *σύν* dolazi s dativom označavajući društvo „umrijesimo s Kristom“ (Rim 6,8) i „s Kristom biti“ (Fil 1,23).
- 4.) S prijedlogom *εἰς*. Prijedlog *εἰς* dolazi s akuzativom označujući način, npr. uključivanje u Krista: „kršteni u Krista“ (Rim 6,3; Gal 3,27), „u Isusa Krista povjеровасмо“ (Gal 2,16). Označava biti za ili protiv Krista (usp. Rim 16,5; 1 Kor 8,12; 2 Kor 1,21). Također, „iskrenosti prema Kristu“ (2 Kor 11,3), „zakon bio nadzirateljem do Krista“ (Gal 3,24) i „poradi Krista“ (Flm 1,6).
- 5.) S prijedlogom *ὕπέρ* koji dolazi s imenicom u genitivu u prenesenom značenju „na spas ili korist“.¹⁵² Krist je umro za nas/sve/grijehe naše/mene (Rim 5,6.7.8; 8,34; 14,15; 15,8; 1 Kor 15,3; 2 Kor 5,14.15; Gal 1,4; 2,20; 3,13; 1 Sol 5,10).

¹⁵² Stjepan SENC, *Grčko-hrvatski rječnik*, 953.

¹⁶μη βλασφημείσθω οὖν ὑμῶν τὸ ἀγαθόν.

Željna rečenica → niječna čestica (μη)

↳ predikat (βλασφημείσθω)

↳ potvrдна čestica (οὖν)

↳ subjektni skup (ὑμῶν τὸ ἀγαθόν)

Pred nama je željna rečenica koja ima predikat u imp. prez. mp. 3. l. jd. βλασφημείσθω s negacijom μή – „neka se ne grdi“, potvrđnu česticu οὖν koja izriče posljedicu – „stoga“. Subjektni skup čini supstantivirani pridjev τὸ ἀγαθόν i osobna zamjenica u posvojnog genitivu ὑμῶν – „vaše dobro“.

Prijevod: Neka se dakle vaše dobro ne grdi!

Teološki pojam je βλασφημέω (3/4) – „govoriti profano o svetim stvarima, govoriti loše, prejudicirati, klevetati“.¹⁵³ Dolazi kod spominjanja da se ne huli ime Božje (Rim 2,24), kršćani židovskog porijekla klevetu Pavla (Rim 3,8) i u kontekstu jedenja mesa žrtvovana idolima „ako za zahvalom sudjelujem zašto da me grde zbog onoga za što zahvaljujem“ (1 Kor 10,30).

¹⁷οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

Nezavisnosložena rečenica → izjavna → čestica obrazlaganja (γάρ)

↳ imenski predikat (οὐ ἐστιν βρῶσις καὶ πόσις)

↳ subjektni skup (ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ)

↳ suprotna → veznik (ἀλλὰ)

↳ imenski predikat (δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ)

↳ prijedlog (ἐν)

↳ priložna oznaka mjesta (πνεύματι ἁγίῳ)

Ovaj redak je nezavisno složena rečenica. Prva rečenica započinje veznikom obrazlaganja γάρ. Imenski predikat je οὐ ἐστιν βρῶσις καὶ πόσις, sastoji se od negacije, glagola u ind. prez. akt. 3. l. jd. ἐστιν te imenica u n. jd. ž. r. βρῶσις – „jedenje“ i πόσις – „pijenje“. Subjektni skup čini sintagma ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ koja se sastoji od imenica u n. jd. ž. r. ἡ βασιλεία i posvojnog genitiva jd. m. r. τοῦ θεοῦ.

¹⁵³ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 317.

U suprotnoj rečenici δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ dio je izostavljenog imenskog predikata ἐστίν. Imenice su u n. jd. ž. r. – „pravednost i mir i radost je“. Prijedlog ἐν traži dativ te priložna oznaka mjesta ima lokativni dativ u prenesenom značenju jd. sr. r. πνεύματι ἁγίῳ – „u Duhu Svetomu“.

Prijevod: Jer kraljevstvo Božje nije u jedenju i pijenju nego pravednost i mir i radost u Duhu Svetomu.

Teološko pojmovi su βασιλεία, βρῶσις, πόσις, δικαιοσύνη, εἰρήνη, χαρὰ i πνεύματι ἁγίῳ.

βασιλεία, ας, ἡ (1/8) – „kraljevstvo“.¹⁵⁴ Pavao koristi sintagmu *kraljevstvo Božje* kad opominje: da ono nije ni jelo ni piće (Rim 14,17), nije u riječi nego kreposti (1 Kor 4,20), nepravedni ga neće baštiniti, „ni kradljivci, ni lakomci, ni pijanice, ni psovači, ni razbojnici“ (1 Kor 6,9-10, Gal 5,21). Kraljevstvo Božje ne mogu baštiniti „tijelo i krv“ (1 Kor 15,50) i Bog poziva u svoje kraljevstvo (1 Sol 2,12). Jedanput dolazi samo kraljevstvo: Krist će predati na svršetku svijeta kraljevstvo Bogu (1 Kor 15,24).

βρῶσις, εως, ἡ (1/3) – „jedenje, konzumacija, hrana“¹⁵⁵ spominje se u kontekstu slabih i jakih (Rim 14,17; 1 Kor 8,4). Starozavjetni je citat iz Iz 55,10 „A onaj koji pribavlja sjeme sijaču i kruh za jelo, pribavit će i povećati plodove pravednosti vaše“.

πόσις, εως, ἡ (1/1) – „pijenje, pijančevanje“¹⁵⁶ je *hapax legomenon*.

δικαιοσύνη, ης, ἡ (34/50) znači „pravednost“.¹⁵⁷ Pavao ga upotrebljava u soteriološkim opisima i govorima. Ponajprije u kerigmatskoj formuli δικαιοσύνη θεοῦ (Rim 1,17; 3,5; 3,21.22.25.26; 10,3. 1 Kor 1,30; 2 Kor 5,21; 9,9; Fil 3,9). Po Zakonu se neopravdava (Gal 2,21). Vjera u Boga opravdava (Rim 9,30). Abraham je primjer toga (Rim 4,3.5.6.9.11.13.22; 10,10; Gal 3,6). Vjera u Krista opravdava (Rim 10,4.6; „puni ploda pravednosti po Isusu“ Fil 1,11). Pojam se pojavljuje u govoru o oslobođenju od grijeha (Rim 5,17.21; 6,13.16.18.19.20; 8,10; 2 Kor 6,14). Pravednost i grijeh dvije su suprotnosti koje se isključuju. Izrael nije postao pravedan preko zakona (Rim 9,31). Pavao je bio besprijekoran po pravednosti zakonskoj zato je progonio kršćane (Fil 3,6). Pravednost je oružje (2 Kor 6,7). Pravednosti iz Zakona nitko ne može ispuniti (Rim 10,5), ona ne proizlazi iz Zakona (Gal 3,21). Pravednost se očekuje (Gal 5,5), karakteristika je kraljevstva Božjeg (Rim 14,17), Gospodin će „povećati plodove pravednosti“

¹⁵⁴ Isto, 309.

¹⁵⁵ Frederic William DANKER – Walter BAUER, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and the Other Early Christian Literature*, 184

¹⁵⁶ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 1453.

¹⁵⁷ Isto, 429.

(2 Kor 9,10). U sintagmama διακονία δικαιοσύνης – „služba pravednosti“ (2 Kor 3,9) i διάκονοι δικαιοσύνης – „službenici pravednosti“ (2 Kor 11,15).

εἰρήνη, ης, ἡ (10/26) – „mir“¹⁵⁸ dolazi uvijek na početku Poslanice kao pozdrav u formuli χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη (Rim 1,7; 1 Kor 1,3; 2 Kor 1,2; Gal 1,3; 1 Sol 1,1; Fil 1,2; Flm 1,3). Bog je „Bog mira“ (Rim 15,33; 16,20; 1 Kor 14,33; 2 Kor 13,11; Fil 4,9; 1 Sol 5,23). Božji mir (εἰρήνη τοῦ θεοῦ Fil 4,7). Bog poziva i ispunja mirom (Rim 15,13; 1 Kor 7,15). „Put mira“ (Rim 3,17) je starozavjetni citat iz Ps 36,1. Mir je plod i težnja Duha (Gal 5,22; Rim 8,6). Mir treba činiti i promicati (Rim 2,10; 14,19; Gal 6,16). Vjera nosi opravdanje i time mir s Bogom (Rim 5,1). U miru se ispraća (1 Kor 16,11). U govoru o paruziji (u 1 Sol 5,3). Mir je karakteristika kraljevstva Božjeg (Rim 14,17).

χαρά, ἡ (3/19) – „radost“.¹⁵⁹ Pojam se spominje u govoru o Isusovom dolasku (1 Sol 2,19.20). Ona je više od osjećaja, javlja se u Pavla i drugih zbog vjere, pouzdanja, pokajanja, zahvale, molitve (Rim 15,32; 2 Kor 1,24; 2,3; 7,13; 1 Sol 3,9; Fil 1,4.25; 2,2.29; 4,1 Flm 1,7). θλίψις („nevolja“) je suprotnost radosti (2 Kor 7,4; 8,2; 1 Sol 1,6). Radost je plod Duha (Gal 5,22) i karakteristika kraljevstva Božjeg (Rim 14,17). Bog ispunja radošću (Rim 15,13).

Kontekst pojavljivanja sintagme πνεῦμα ἁγίου (πνεῦμα, ατος, τό (34/120) – „duh“¹⁶⁰ i ἅγιος, ἰα, ον (20/50) – „svet“¹⁶¹) govori nam da je „Duh Sveti“ princip kršćanskog života jer je evanđelje došlo po Duhu (1 Sol 1,5), biva se u Duhu Svetom (1 Kor 12,3), u njemu se treba povezati s drugim članovima zajednice (2 Kor 6,6), Duh Sveti je dan (Rim 5,5), Pavlova savjest je u Duhu Svetom (Rim 9,1), on je posvećen Duhom Svetim (Rim 15,16), pravednost, mir i radost je u Duhu Svetom (Rim 14,17), Solunjani su prihvatili evanđelje „s radošću Duha Svetoga“ (1 Sol 1,6). Pavao poručuje da rimski kršćani izobiluju „u nadi snagom Duha Svetoga“ (Rim 15,13).

¹⁸ὁ γὰρ ἐν τούτῳ δουλεύων τῷ Χριστῷ εὐάρεστος τῷ θεῷ καὶ δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις.

Izjavna → čestica obrazlaganja (γὰρ)

↳ priložna oznaka načina (ἐν τούτῳ)

↳ subjekt (ὁ δουλεύων)

↳ indirektni objekt (τῷ Χριστῷ)

↳ predikatno ime (εὐάρεστος τῷ θεῷ καὶ δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις)

¹⁵⁸ Isto, 490.

¹⁵⁹ Isto, 1976.

¹⁶⁰ Anto POPOVIĆ, *Grčko-hrvatski rječnik Novoga zavjeta sa statistikom grčkih riječi*, 145.

¹⁶¹ Isto, 14.

Pred nama je jednostavna rečenica. Dio imenskog predikata je εὐάρεστος τῷ θεῷ καὶ δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις. Τῷ θεῷ i τοῖς ἀνθρώποις su dativi stajališta (*dativus relationis*) u predikativnom položaju prema priložima u n. jd. m. r. εὐάρεστος – „mio“ i δόκιμος – „cijenjen“. Subjekt je supstantivirani particip prez. akt. n. jd. ὁ δουλεύων s generičkim članom – „svaki onaj koji služi“. Priložna oznaka načina sastoji se od prijedloga s dativom ἐν i pokazne zamjenice u d. mn. sr. r. τούτῳ te glasi „u tome“.¹⁶² Indirektni objekt je u dativu koristi jd. m. r. τῷ Χριστῷ.

Prijevod: Jer onaj koji u tom služi Kristu, Bogu je mio i cijenjen kod ljudi.

Teološko pojam je δουλεύω (7/13) – „služim“.¹⁶³ Kontekst pojavljivanja pokazuje da krštenici ne služi grijehu (Rim 6,6) nego novosti Duha (Rim 7,6), služi se zakonu (Rim 7,25), Gospodinu (Rim 12,11), Kristu (Rim 14,18; 16,18), Bogu (1 Sol 1,9), bogovima (Gal 4,8.9) i Timotej evanđelju (Fil 2,22). Pavao potiče Galaćane: „ljubavljju služite jedni drugima“ (Gal 5,13). Pojam dolazi u citiranju Post 25,23 „Stariji će služi mlađemu“ misleći na Ezava i Jakova (Rim 9,12) i na mjestu gdje Pavao prisposobljuje Sarine i Hagarine sinove s onima koji su prihvatili vjeru u Krista i onima koji inzistiraju na židovskom Zakonu (Gal 4,25).

¹⁹ Ἄρα οὖν τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰς ἀλλήλους.

Izjavna → čestice (ἄρα οὖν)

↳ objektni skup (τὰ τῆς εἰρήνης τὰ τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰς ἀλλήλους)

↳ predikat (διώκωμεν)

↳ veznik (καί)

Čestice ἄρα οὖν zajedno ćemo prevesti s „dakle“.¹⁶⁴ Predikat je adhortativni konj. prez. akt. 1. l. mn. διώκωμεν – „težimo“. Objektni skup se sastoji od člana u ak. mn. s. r. τὰ koji se pojavljuje dva puta zajedno s imenicama u genitivu kao atributima τῆς εἰρήνης i τῆς οἰκοδομῆς. Član τὰ poprima ulogu pokazne zamjenice i prevodima ga „tim, takvim“. Posljednji atribut ima dodatak τῆς εἰς ἀλλήλους koji je u atributivnom položaju s obzirom na njega. Izraze prevodimo „mirovnim stvarima i za izgrađivanje jedni drugih“.

Prijevod: Stoga dakle takvom miru težimo i izgrađivanju jedni drugih.

¹⁶² ἐν τούτῳ ima adverbijalnu funkciju sa značenjem „u tom slučaju“ u: Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 1276.

¹⁶³ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 446.

¹⁶⁴ „ἄρα označava neposrednu posljedicu čemu, dakle što na to ili iz toga slijedi. s οὖν dakle, sad.“ Stjepan SENC, *Grčko – hrvatski rječnik*, 115.

Teološki pojam je οικοδομή, ἥς, ἡ (2/11) – „izgrađivanje, građevina“.¹⁶⁵ Dolazi na mjestima u tekstu koja govore o pozitivnim unutarcrkvenim odnosima radi izgrađivanja drugoga i Crkve (Rim 14,19; 15,2; 1 Kor 14,3.5.12.26; 2 Kor 10,8; 12,19; 13,10), u figurativnom govoru gdje su Korinćani uspoređeni s Božjom građevinom (1 Kor 3,9) i u eshatološkom govoru gdje je građevina Božji nerukotvoreni šator (2 Kor 5,1).

²⁰ μὴ ἕνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ. πάντα μὲν καθαρὰ, ἀλλὰ κακὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ διὰ προσκόμματος ἐσθίοντι.

Zapovjedna rečenica → niječna čestica (μὴ)

↳ priložna oznaka uzroka (ἕνεκεν βρώματος)

↳ predikat (κατάλυε)

↳ objektni skup (τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ)

Nezavisnosložena rečenica → izjavna → subjekt (πάντα)

↳ čestica (μὲν)

↳ predikatno ime (καθαρὰ)

↳ suprotna → veznik (ἀλλὰ)

↳ predikatno ime (κακὸν)

↳ objektni skup (τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἐσθίοντι)

↳ priložna oznaka načina (διὰ προσκόμματος)

Zapovjedna rečenica započinje priložnom oznakom uzroka ἕνεκεν βρώματος. Sastoji se od prijedloga s genitivom ἕνεκεν i genitiva jd. sr. r. βρώματος značeći – „zbog hrane“. Predikat je imp. prez. akt. 2. l. jd. κατάλυε s niječnom česticom μὴ – „ne uništavaj“. Predmet radnje je u objektnom skupu ak. jd. sr. r. τὸ ἔργον i posvojnog genitivu jd. m. r. τοῦ θεοῦ – „djelo Božje“.

Nezavisnosložena rečenica povezana je adverzativnim veznikom ἀλλὰ. Obje surečenice izostavljaju imenski predikat ἐστί. Prva surečenica sastoji se od predikatnog imenom καθαρὰ – „je čisto“ i subjekt πάντα – „sve“. Čestica μὲν ima determinativnu funkciju potvrđujući iskaz – „zaista“. Druga surečenica ima predikatno ime κακὸν – „je zlo“. Objektni skup se sastoji od dativa jd. m. r. τῷ ἀνθρώπῳ i supstantiviranim part. prez. akt. d. jd. m. r. ἐσθίοντι s generičkim članom τῷ koji je u atributivnom položaju – „svakom onom čovjeku koji jede“. Priložnu oznaku načina čini prijedlog s g. διὰ i g. jd. sr. r. προσκόμματος – „na sablazan“.

¹⁶⁵ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 1204.

Prijevod: Zbog hrane ne uništavaj djelo Božje! Zaista, sve je čisto, zlo je ipak čovjeku koji jede na sablazan.

Teološki motivu su τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ (1/1) i καθαρός (1/1).¹⁶⁶

²¹καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα μηδὲ πιεῖν οἶνον μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει.

Željna rečenica → predikatno ime (καλὸν)

↳ niječna česica (μὴ)

↳ subjektni skup (τὸ φαγεῖν κρέα)

↳ čestica (μηδὲ)

↳ subjektni skup (πιεῖν οἶνον)

↳ čestica (μηδέ)

↳ subjektni skup (ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει)

Redak 21 je željna rečenica koja započinje predikatnim imenom n. jd. sr. r. καλὸν. Subjektni skup čine konstrukcije infinitiv s ak.: prva τὸ μὴ φαγεῖν κρέα – „ne jesti mesa“ sastoji se od niječne čestice μὴ, imenice u ak. mn. sr. r. κρέα i glagolom u inf. aor. akt. φαγεῖν, druga πιεῖν οἶνον – „niti piti vino“ sastoji se od čestice μηδὲ i ak. jd. m. r. οἶνον i glagola u inf. aor. akt. πιεῖν. Čestica μηδέ opet se ponavlja ovaj put sa subjektnim skupom ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει koji je sačinjen od izraza ἐν ᾧ u instrumentalnom značenju, imenice u n. jd. m. r. ὁ ἀδελφός, posvojnog genitiva jd. σου i ind. prez. akt. 3. l. jd. προσκόπτει.

Prijevod glasi: „Dobro je ne jesti mesa, niti piti vina, niti išta drugo u čemu se brat tvoj sablažnjava.“

Teološki pojmovi su κρέας i οἶνος.

κρέας, κρέως, τὸ (1/2) – „meso“¹⁶⁷ pojavljuje se u 1 Kor 8,13 u kontekstu ne jedenja mesa žrtvovana idolima zbog uviđavnosti prema bratu kod kojega bi suprotno postupanje izazvalo sablazan.

οἶνος, ου, ὁ (1/1) – „vino“¹⁶⁸ je *hapax legomenon*.

¹⁶⁶ Isto, 850.

¹⁶⁷ Isto, 992.

¹⁶⁸ Isto, 1207.

²²σὺ πίστιν ἦν ἔχεις κατὰ σεαυτὸν ἔχε ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. μακάριος ὁ μὴ κρίνων ἑαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει·

Zavisnosložena rečenica → glavna → subjekt (σύ)

↳ direktni objekt (πίστιν)

↳ predikat (ἔχε)

↳ prijedložni objekt (ἐνώπιον τοῦ θεοῦ)

↳ atributivna → odnosna zamjenica (ἦν)

↳ predikat (ἔχεις)

↳ prijedložni objekt (κατὰ σεαυτὸν)

Izjavna rečenica → predikatno ime (μακάριος)

↳ subjektni skup (ὁ μὴ κρίνων ἑαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει)

Ovaj redak započinje zavisno složenom rečenicom koja se sastoji od glavne surečenice σὺ πίστιν ἔχε ἐνώπιον τοῦ θεοῦ i atributivne surečenice ἦν ἔχεις κατὰ σεαυτὸν. Glavna surečenica ima subjekt u n. jd. osobne zamjenice σύ koji je u prolepsi, predikat imp. prez. akt. 2. l. jd. ἔχε, direktni objekt u akuzativu jd. ž. r. πίστιν i prijedložni objekt starozavjetne formulacije koji se sastoji od prijedloga s genitivom ἐνώπιον i imenice u g. jd. m. r. τοῦ θεοῦ.¹⁶⁹ Atributivna surečenica pobliže označuje direktni objekt πίστιν. Sastoji se od odnosne zamjenice u akuzativu jd. ž. r. ἦν, predikata ind. prez. akt. 2. l. jd. ἔχεις i prijedložnog objekta koji se sastoji od prijedloga κατὰ i povratne zamjenice u ak. jd. σεαυτὸν.

Jednostavna izjavna rečenica ima predikatno ime u n. jd. m. r. μακάριος – „blaženi je“ i subjektni skup ὁ μὴ κρίνων ἑαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει koji se sastoji od part. prez. akt. n. jd. m. r. ὁ κρίνων s generičkim članom, povratne zamjenice u ak. jd. ἑαυτὸν, prijedloga ἐν, odnosne zamjenice u d. jd. s. r. ᾧ i ind. prez. akt. 3. l. jd. δοκιμάζει – „svaki onaj koji ne osuđuje sebe samoga u onome što je uvjeren“.

Prijevod: Ti uvjerenje koje imaš za sebe imaj pred Bogom. Blaženi onaj koji ne osuđuje sebe u onome što je uvjeren.

¹⁶⁹ Usp. F. BLASS – A. DEBRUNNER – Robert W. FUNK, *A Greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature*, 115.

²³ὁ δὲ διακρινόμενος ἐὰν φάγῃ κατακέκριται, ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως· πᾶν δὲ ὃ οὐκ ἐκ πίστεως ἁμαρτία ἐστίν.

Pogodbena rečenica → pròtaza → čestica (δέ)

↳ subjekt (ὁ διακρινόμενος)

↳ čestica (ἐάν)

↳ predikat (φάγῃ)

↳ apòdoza → predikat (κατακέκριται)

↳ veznik (ὅτι)

↳ priložna oznaka uzroka (οὐκ ἐκ πίστεως)

Izjavna rečenica → subjektni skup (πᾶν ὃ)

↳ čestica (δὲ)

↳ priložna oznaka načina (οὐκ ἐκ πίστεως)

↳ imenski predikat (ἁμαρτία ἐστίν)

Redak započinje eventualnom iterativnom pogodbenom rečenicom. Protaza se sastoji od čestice δέ, subjekta u supstantiviranom part. prez. mp. n. jd. mr. s generičkim članom ὁ διακρινόμενος, čestice ἐὰν i predikata u konj. aor. akt. 3. l. jd. φάγῃ. Apòdoza je u gnomskom¹⁷⁰ ind. perfekta pas. 3. l. jd. κατακέκριται na kojega se nadovezuje uzročni veznik ὅτι – „jer“ i priložna oznaka uzroka u g. jd. ž. r. οὐκ πίστεως s prijedlogom ἐκ.

Jednostavna izjavna rečenica sadrži imenski predikat ἁμαρτία ἐστίν, subjektni skup koji se sastoji od pridjeva u n. jd. sr. r. πᾶν i odnosne zamjenice n. jd. sr. r. ὃ, te priložne oznake načina οὐκ ἐκ πίστεως.

Prijevod: Ako čovjek sumnja u hranu koju smije jesti te ju jede onda je osuđen od Boga jer ne radi to iz uvjerenja, a sve što nije iz uvjerenja grijeh je.

Teološki motiv je ἁμαρτία, ἱάς, ἡ (48/59) – „grijeh“.¹⁷¹ Pavao kaže da je onaj kojemu je grijeh otpušen blažen (Rim 4,7.8). Pavao razlaže stvarnost grijeha u Poslanici Rimljanima. Najprije konstatira da su sagriješili svi, Židovi i Grci (Rim 3,9), potom postavlja antitipsku paralelu između Adama i Isusa Krista. Adamovim činom grijeh je ušao u svijet i po grijehu smrt, Isusovim činom pravednost i po pravednosti život (Rim 5,12.13.20.21). Krist je dao sebe

¹⁷⁰ Usp. A. T. ROBERTSON, *A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research*, New York, ³1919., 897, 1019.

¹⁷¹ Anto POPOVIĆ, *Grčko-hrvatski rječnik Novoga zavjeta sa statistikom grčkih riječi*, 20.

za (ὑπέρ) grijeha naše (Gal 1,4; 2 Kor 5,21; 1 Kor 15,3). Stoga, vjera i krštenje u Krista opravdava od grijeha i oslobađa od smrti (Rim 6,1.2.6.7.10.11.12..13.14.16.17.18.20.22.23; 8,3.3.10; 1 Kor 15,17.56; Gal 2,17; 3,22). Budući da se po Zakonu grijeh samo spoznaje (Rim 3,20), po djelima Zakona ne može se dobiti opravdanje pred Bogom (Rim 7,5.7.8.9.11.13.14.17.20.23.25).

Grieh se spominje prilikom govora o Izraelovoj povlastici u citatu Iz 59,20-21 u smislu da će Gospodin ukloniti grijeha Izraelove te će se cijeli Izrael spasiti (Rim 11,27) i u sudu protiv Židova „da bi tako u svako vrijeme navršili mjeru zlodjela svojih“ (1 Sol 2,16). Također se grijeh spominje kada Pavao sebe opravdava pred protivnicima „ili sam grijeh počinio što sam vam besplatno navješćivao Božje evanđelje“ (2 Kor 11,7).

2.5. Egzegeza perikope Rim 14,13-23

¹³Μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν· ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλλον, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον.

Antitetičkim paralelizmom u 13. r. sažimlje se najprije tema posljednjeg ulomka prethodne perikope (*ne osuđujte*) negativnim iskazom μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν (13a), potom tema nove perikope (*prosuđujte na dobro zajednice*) pozitivnim iskazom ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλλον, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον (13bc).¹⁷² Antiteza se ostvaruje u poigravanju riječi κρίνω koji isprva nosi značenje *osuđivati osobu*, zatim *prosuđivati stvari*. Glagol κρίνω u 14. poglavlju u značenju *suditi nekome* prolazi kroz četiri faze upotrebe. U prvoj fazi (14,3-4.10a) sude slabi, u drugoj fazi (14,10c) sudi Bog, u trećoj fazi (14,13a) obje grupe, a u četvrtoj (14,22-23) sami sebe.

13. r. Pavao se obraća s poštovanjem čitavoj zajednici, što signalizira prvo lice množine u adhortativnom konjunktivu κρίνωμεν, odnosna zamjenica ἀλλήλους usmjerujući glagolsku radnju na obje grupe te veznik ἀλλά kojim se izriče oprečno i ujedno željeno ponašanje *ne postavljati spoticala*. U posljednjem dijelu retka (13c) Pavao privlači pozornost jakih koja će trajati do 14,22. Uvodni redak po tome je sličan uvodnom retku prethodne perikope (14,1) gdje se Pavao imperativno obraća samo jakim (προσλαμβάνεσθε). Njihovu pozornost privlači upotrebom riječi πρόσκομμα ἢ σκάνδαλον koje direktno upućuju pomisao na Židove o kojima je Pavao razlagao u velikom bloku teksta Rim 9,1 – 11,36. Osim što se ondje bavi problemom Izraelovog spasenja posebnu pažnju stavlja „na potrebu otklanjanja kršćanskih predrasuda

¹⁷² Robert Jewett je primijetio antitetičku kompoziciju ove perikope. Robert JEWETT, *Romans. A Commentary*, 854-855.

protiv Isusova naroda te njegova iskrenog dijaloga“.¹⁷³ Osim što se πρόσκομμα ἢ σκάνδαλον pojavljuju u istoimenoj cjelini znakovit je njihov kontekstualni sadržaj koji se tiče Izraelove sudbine. Razlog Pavlovog emotivnog stanja „silna mi je tuga i neprekidna bol u srcu“ (Rim 9,2) na početku cjeline je činjenica što sav Izrael nije povjerovao u Krista. Pavao je modifikacijom starozavjetnih tekstova Iz 8,14 i 28,16 Krista simbolički poistovjetio s *kamenom spoticanja* i *stijenom posrtanja*. Time je Židovima *kamen spoticanja* postala riječ Božja u koju su vjerovali i Mesija kojeg su iščekivali. Za njih je Kristova smrt na križu pokazatelj Božje nemoći (1 Kor 1,23), a vjera u opravdanje po Kristu bez Zakona „izdaja povijesti spasenja“.¹⁷⁴ Iz toga zaključujemo da ako je sablazan za Židove biti bez Zakona isto je s konzumacijom nepropisane hrane.

Da se sablažnjavaju oni koji slabe u vjeri jasnije postaje u 14,20 gdje ih se prokazuje iskazom „tko na sablazan jede“. Djela jakih sablazan su slabima, obratno se ne može postaviti. Čestica ἢ pokazuje da su πρόσκομμα i σκάνδαλον riječi istog značenja koje Pavao niže (kao u Rim 9,33) radi njihova isticanja. Njihovo značenje je u prenesenom smislu te se radi o duhovnom spoticaju koje izaziva moralno ogorčenje.¹⁷⁵ U Starom zavjetu πρόσκομμα i σκάνδαλον skoro su uvijek povezani s idolatrijom (Izl 23,33; 34,12; Jr 3,3; Ps 106,36; Mudr 14,11; PsS 4,23), samo je na dva mjesta σκάνδαλον povezan s hranom i to u Ps 68,23 i Jdt 12,2. Premda se u 14,13 ne radi o idolopoklonstvu riječi πρόσκομμα i σκάνδαλον religijski su motivirane i odnose se na Židove.¹⁷⁶

¹⁴ οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ ὅτι οὐδὲν κοινὸν δι’ ἑαυτοῦ, εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ τι κοινὸν εἶναι, ἐκεῖνῳ κοινόν.

Iz ovoga retka saznajemo tko sačinjava grupu slabih. Radi se o judeokršćanima. Primijetili smo da izrečeno uvjerenje iskazuje na autoritativan način upotrebom glagola οἶδα i πέπεισμαι¹⁷⁷ u prvom licu jednine te pozivanjem na autoritet Gospodina Isusa.

Objektna surečenica οὐδὲν κοινὸν δι’ ἑαυτοῦ „ništa u sebi nije nečisto“ donosi centralnu misao oko kojih je građena čitava perikopa, a njezin antitetički par nalazi se u 14,20b πάντα μὲν καθαρὰ „sve je čisto“. Terminologija antitetskog para upućuje na zaključak da Pavao

¹⁷³ Mato ZOVKIĆ, Savez Božji s Izraelom z Rim 9 – 11 i dijalog sa Židovima, u: *Bogoslovska smotra*, 80 (2010.) 1, 131.

¹⁷⁴ Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, *Poslanica Rimljanima. Uvodna pitanja, prijevod i komentar Poslanice Rimljanima*, Zagreb, 2018., 170.

¹⁷⁵ Usp. Douglas J. MOO, *The Epistle to the Romans*, 851,

¹⁷⁶ Usp. James D. G. DUNN, *Romans 9-16*, 817.

¹⁷⁷ Konstrukcija koja sadrži πείθω u perfektu s ἐν κυρίῳ te veznikom ὅτι kao uvodom u objektnu surečenicu (perf. πείθω + ἐν κυρίῳ + ὅτι...) nalazi se u Gal 5,10 i Fil 2,24.

isključivo misli na židovski koncept obredne čistoće i nečistoće, usmjeren najprije u pogledu hrane (διὰ βρῶμα 14,15) za koji izriče da je nevažeći. Premda, sama riječ κοινός znači „zajedničko, opće“¹⁷⁸ ona se kontekstualno mora tumačiti kao antiteza riječi καθαρός koji je termin obredne čistoće u Septuaginti. Κοινός u značenju *obredno, nečisto* u Septuaginti dolazi samo u 1 Mak 1,47.62. Hebrejski pojam za *nečisto* je טָמֵא (*tāmē*), a njegov je grčki ekvivalent ἀκάθαρτος (Lev 11,8; Pnz 14,7-10; Suci 13,4; Hoš 9,3). Budući da je u zajednici problem nastao oko hrane smatramo da se iza naziva *oni koji slabe u vjeri* nalaze judeokršćani i svi oni koji, premda kršteni, inzistiraju na obdržavanju židovskih običaja. Kako bi odagnao prijepore i razdor u zajednici Pavao izjavljuje da židovski koncept obredne čistoće nije valjan. Time 2. i 5. r. dobivaju smisao jer sada znamo zašto jaki jedu sve i ne svetkuju dane, a slabi jedu povrće i svetkuju dane. Međutim, zašto Pavao spominje povrće kad Židovima ono nije jedina namirnica koju smiju konzumirati? Prema propisima o židovskoj ishrani (Lev 11,1-45; Pnz 14,3-21) smije se konzumirati raznovrsna hrana u što spada i meso onih kopnenih životinja koje preživaju i imaju papke te se ono obredno kolje (Pnz 12,20-21) i priprema kako bi bilo spremno za kuhanje (Lev 3,17; Pnz 12,16). Iz toga proizlazi da bi povrće koje jedu slabi bilo u vezi problema samo u slučajevima kad se ne bi mogli izvršiti prethodno navedeni propisi ili kad bi meso bilo onečišćeno poganskim doticajem.¹⁷⁹ Primjere za to pronalazimo u 2 Mak 5,27, Dn 1,8-16 te zapisu Josipa Flavija o židovskim svećenicima koji su se hranili smokvama i orasima kad ih je prokurator Feliks poslao u Rim.¹⁸⁰ Ovdje je važno napomenuti da ne postoji izvor koji bi sadržavao propise za Židove u dijaspori koji ne mogu nabavit košer meso. U tom slučaju podrazumijeva se poštivanje navedenih propisa iz Tore.

Pavao dakle, pozivanjem na autoritet Gospodina Isusa izriče da je sva hrana čista jer Zakon koji je propisivao židovsku ishranu više nije na snazi. Onaj koji smatra da je nešto obredno čisto ili nečisto samo za njega postaje onakvom kakvom ju on prosudi (λογίζομαι).

¹⁵ εἰ γὰρ διὰ βρῶμα ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκέτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς· μὴ τῷ βρώματί σου ἐκεῖνον ἀπόλλυε ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν.

¹⁷⁸ Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, 968.

¹⁷⁹ Usp. Emil SCHÜRER, *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ (175 B.C. – A.D. 135)*, II, Edinburgh, 1979., 84.

¹⁸⁰ „Kada sam imao dvadeset šest godina, zapalo me da otplovim za Rim zbog sljedećih razloga: U to vrijeme Feliks, prokurator Judeje, na temelju male i neznatne optužbe utamniči neke svećenike, meni dobro poznate poštenjake, i pošalje ih u Rim da caru polože račun. Želeći naći sredstvo za njihov spas, pogotovo kad sam saznao da, iako u nesreći, nisu zaboravili biti pobožni, da se uzdržavaju smokvama i orasima, stigao sam u Rim.“ Josip FLAVIJE, *Protiv Apiona. Josipov život*, Zagreb, 2011., 153.

Nakon konstatacije da je sva hrana obredno čista, Pavao upućuje zamjerku jakima što se svađaju sa slabima oko hrane. To čini obraćanjem u drugom licu jednine kako bi postigao osobniji ton teksta koji treba potaknuti na konkretan odaziv. Najprije, pokazuje da je jakomu brat u vjeri onaj koji slabi. Slaboga brata dodatno naglašava osobnom zamjenicom σοῦ. Takvim obraćanjem stavljen je naglasak na obiteljske odnose koje bi jaki trebali gajiti prema svojoj braći, a ne ih ražalošćivati (λυπεῖται). Njihovo ponašanje Pavao karakterizira kao „ne hodaње u ljubavi“, a ono je suprotno habitusu *novoga stvorenja*, tj. krštenika. Novost stvorenja proizlazi iz krštenja u kojem se vjernik sjedinjuje s Gospodinom, a „konkretno se očituje u 'vjeri ljubavlju djelotvornoj' (Gal 5,6b), odnosno u 'obdržavanju zapovijedi' (1 Kor 7,19b), u biti 'Jedno s Kristom Isusom' (Gal 3,28), biti 'napojeni istim Duhom' (1 Kor 12,13) da bi tako Krist bio sve u svemu (Kol 3,11).“¹⁸¹ Iz toga proizlazi da jaki krše zapovijed „Ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga“ koju je Pavao spomenuo u Rim 13,8-10. Osim što ražalošćuju, svojim ponašanjem pridonose duhovnom uništenju slabih i to čine tako što jedu hranu (τῷ βρώματι) njima na vidjelo.

Drugi dio retka 15b sintaktički je sličan 1 Kor 8,11:

Rim 14,15b		1 Kor 8,11	
μὴ τῷ βρώματι σου	zbog hrane	ἀπόλλυται	propada
ἐκεῖνον	onoga (brata)	γὰρ ὁ ἀσθενὼν ἐν τῇ	nejaki
ἀπόλλυε	ne upropašćuj	σῇ γνώσει,	zbog znanja
ὕπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν	za koga je Krist	ὁ ἀδελφὸς	brat
	umro	δι' ὃν Χριστὸς	za koga je Krist
		ἀπέθανεν.	umro

U oba slučaja Kristova smrt nosi reprezentativni karakter i priziva tekst o opravdanju iz Rim 5,6-8. Isticanjem da su i slabi opravdani Gospodinovom smrću proizlazi da jaki svojim ponašanjem obezvrjeđuju Kristovo djelo opravdanja zbog čega Pavao imperativno zahtjeva: ne upropašćuj. U 1 Kor 8,12 svojim ponašanjem jaki griješe u odnosu prema slabima i protiv Krista, a isto se može reći i za rimske kršćane. Kontekst 1 Kor 8 pokazuje eksplicitnije upute nego li Rim 14,13-23. Izričitije se obraća jakima da ne jedu meso ako vide da to sablažnjava slabe.

Počevši od 14,15 pa sve do 14,22 Pavao iznosi oštru kritiku na račun jakih. Ukazuje im kako svoju slobodu upotrebljavaju na štetu slabih što nije u skladu nove egzistencije koju su zadobili krštenjem, a koja zahtjeva pragmatičko djelovanje. Zato jer su u vjeri jači lakše će se

¹⁸¹ Zvonimir Izidor HERMAN, Nov stvor u kontekstu Poslanice Galaćanima 6,15,u: *Bogoslovska smotra*, 67 (1994.) 1-4, 56.

prilagoditi i prihvatiti one koji slabe u vjeri. Stoga, suzdržavanje od hrane koja brata sablažnjava značilo bi *hodati u ljubavi*. Za Pavla veće je dobro iz ljubavi drugoga podnositi nego li ga svojom slobodom gušiti. Iz toga proizlazi da je tema ove perikope *odgovorno ponašanje u zajednici*. Premda jaki znaju da se svakojaka hrana može konzumirati nisu uvidjeli da sloboda konzumiranja te hrane može postati spoticanje koje se jedino u ljubavi može nadići.

¹⁶μὴ βλασφημείσθω οὖν ὑμεῖς τὸ ἀγαθόν.

Čestica οὖν i obraćanje u drugom licu množine koje je započelo u 13b navode nas da 16. r. gledamo kao zaključak prethodne misli. Osim što ponašanje jakih nije vođeno ljubavlju, svojim postupcima narušavaju vlastito „dobro“. Za prepoznavanje o kakvom je „dobru“ riječ ključan je redak „Svaki od nas neka ugađa bližnjemu na dobro, na izgrađivanje.“ u Rim 15,13 (usp. 1 Sol 5,15; Gal 6,10). Stoga, radi se o dobru kao moralnom odnosu prema drugome.¹⁸² Njihovo dobro (jakih) se narušava jer svoju slobodu koriste na tuđu štetu. Nisu shvatili bit kršćanske slobode i zato im je upućen imperativni prijekor μὴ βλασφημείσθω.

Glagol βλασφημέω dolazi u 1 Kor 10,30 u drugačijem kontekstu. Dok se u Poslanici Rimljanima njime prekoravaju jaki. Budući da se radi o dobroti kao osobini koju jaki posjeduju, ili bolje rečeno dobrom glasu za koji Pavao želi reći da se brzo može premetnuti u zao nastavi li se s opisanim ponašanjem, u 1 Kor radi se o potpuno drugačijoj upotrebi gdje glagol služi kao primjer onoga kako bi slabi reagirali kada bi vidjeli da ovi jedu žrtvovano. Počeli bi grditi jake zbog hrane koju konzumiraju.

Uviđamo, kršćanska se sloboda, prema Pavlu, ne iscrpljuje u formuli „sve je dopušteno... sve je slobodno“ (1 Kor 6,12; 10,23) kao što se ni ne očituje u prisili ili neosjetljivosti spram drugoga. Ona, naime, leži u razboritom raspoznavanju pravoga dobra u kritičnim situacijama (Rim 12,2). Iz svega toga proizlazi, da bi svjesno odricanje mesa u korist slabih bio uzoran primjer kršćanskog djelovanja jer sloboda od židovskih propisa i zabrana o hrani ničemu ne koristi ako bližnjega dovodi u duhovnu opasnost. Ne jesti njima na vidjelo konkretan je zahtjev kojeg Pavao upućuje jakima.

¹⁸² Robert Gagnon drži da se pod „vaše dobro“ misli na vjeru, slobodu ili znanje koje jaki imaju zbog toga što jedu svu hranu. Usp. Robert A. J. GAGNON, The Meaning of ὑμεῖς τὸ ἀγαθόν Romans 14:16, u: *Journal of Biblical Literature*, 117 (1998.) 4, 679-681.

¹⁷οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

U Pavlovim se spisima osam puta pojavljuje sintagma ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ: Rim 14,17; 1 Kor 4,20; 6,9.10; 15,24.50; Gal 5,21 i 1 Sol 2,12. Kontekst pojava pokazuje dva obilježja Pavlovog govora o kraljevstvu Božjem: a) Bog u njega poziva (1 Sol 2,12), b) i kraljevstvo Božje je stvarnosti koja je u opreci s nekršćanskim vladanjem. Pritom, tri teksta upućuju na kraljevstvo koje će doći (naznačeno futurom), npr. „Nepravednici... ni bludnici, ni idolopoklonici, ni preljubnici, ni mekoputnici, ni muškoložnici, ni kradljivci, ni lakomci, ni pijanice, ni psovači, ni razbojnici neće baštiniti kraljevstva Božjeg“ (1 Kor 6,9-10; usp. Gal 5,21), a dva teksta na sadašnje kraljevstvo (naznačeno prezentom). Također, Pavao govori o Kristovom kraljevstvu: „Kristova sadašnja, kozmička vladavina“¹⁸³ započinje Kristovim uskrsnućem od mrtvih i trajat će do njegovog ponovno dolaska kada će kraljevstvo predati Bogu (1 Kor 15,24).¹⁸⁴

Rim 14,17 i 1 Kor 4,20 spadaju pod stvarnosti koje su u opreci s nekršćanskim vladanjem. Radi boljeg razumijevanja usporedit ćemo ih:

Rim 14,17

οὐ γάρ ἐστιν βρῶσις καὶ πόσις
ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ
ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ

Ta nije u jedenju i pijenju
kraljevstvo Božje nego
pravednost, mir i
radost u Duhu Svetome.

1 Kor 4,20

οὐ γάρ ἐν λόγῳ
ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ
ἀλλ' ἐν δυνάμει.

Ta nije u riječi
kraljevstvo Božje
nego
u snazi.

Oba retka Pavao formulira na sličan sintaktičko-strukturalni način. U glavnoj surečenici iznose se stvari koje ne čine kraljevstvo, a izviru iz neposrednog konteksta u kojem se redci nalaze. Stoga Rim 14,17 iznosi „nije u jedenju i pijenju“ jer je kontekst spor oko hrane, a 1 Kor 4,20 „nije u riječi“ jer je kontekst suparništvo grupa koje se nadmeću sa sposobnostima propovjednika uz koje prijanjaju članovi zajednice. Zavisnu surečenicu u oba retka čine stvari koje spadaju u domenu kraljevstva Božjeg, a to su „pravednost, mir i radost u Duhu Svetome“

¹⁸³ C. E. HILL, Paul's Understanding of Christ's Kingdom in 1 Corinthians 15:20-28, u: *Novum Testamentum*, 30 (1988.) 4, 317.

¹⁸⁴ Usp. *Isto*, 310.

i „snaga“. Prvi put se u 14. poglavlju spominje pijenje (πόσις) kao dodatnu stvar koja razjedinjuje slabe i jake. Da se radi o pijenju vina govori nam 21. r.

Pavao je nabrojao tri odlike kraljevstva Božjeg. Prva je pravednost pod kojom se misli na stanje spašenosti i oslobođenosti Mojsijevog zakon. Na ovom se mjestu riječ δικαιοσύνη pojavljuje posljednji put u Poslanici i valja ju povezati s njezinim prvim pojavljivanjem u 1,17: ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται. Motiv pravednosti u ovom retku potrebno je tumačiti s obzirom na doktrinarni dio Poslanice koji je posvećen temi opravdanja po vjeri. Pravednost bi se ovdje odnosila na stanje opravdanosti pred Bogom koje se zadobilo vjerom. S time je povezan izričaj 1,17d koji nosi dva značenja: pravednost se dobiva vjerom i pravednik živi od vjere. Prihvatanje vjere u Isusa Krista jedinstven je događaj za koji se opredjeljuje samo jedanput, a jednom se opredijeliti za vjeru znači i živjeti po njoj. Uputu kako bi se trebali ravnati Pavao daje u slikovitom zaključku krsne propovijedi u kojem rimski kršćani u potpunom predanju Bogu postaju oružje pravednosti, a predanju grijehu postaju oružje nepravde (Rim 6,13). Stoga u kontekstu 14,17 pod pravednosti smatramo da se radi o načinu života po kojem bi rimski kršćani trebali djelovati pravedno jedni prema drugima.¹⁸⁵

Druga i treća stvarnost u Pavlovim poslanicama su darovi Duha (Rim 8,6; Gal 5,22). Međutim, pravednost je motiv koji im u ovom retku pobliže određuje značenje. Mir (εἰρήνη) treba shvaćati u povezanosti s opravdanjem. Poveznicu vidimo u Rim 5,1: „Opravdani dakle vjerom, u miru smo s Bogom po Gospodinu našem Isusu Kristu.“ Opravdanje je usmjereno pomirenju s Bogom zbog grijeha (1,18-32 – 3,20). Stoga pomirenje koje je uspostavio Isus svojom smrću na križu i uskrsnućem vezano je na odnos čovjeka prema Bogu. Radost (χαρά), također, u ovom kontekstu povezujemo s opravdanjem.

Odrednica u dativu ἐν πνεύματι ἁγίῳ podsjeća nas na osmo poglavlje Poslanice gdje Pavao objašnjava da se kršćaninov novi život sastoji u življenju po Duhu: „težnja Duha je život i mir“ (Rim 8,6). Na isti način je izrečeno u 14,17 jer pravednost, mir i radost u Duhu Svetomu obilježja su sadašnjeg kraljevstva Božjeg gdje vjera u Isusa Krista otvara čovjeka spasenjskoj Božjoj snazi koja ga čini novim stvorenjem. Novi život je vjerska praksa kojom bi se rimski kršćani trebali ravnati.

¹⁸⁵ Usp. Thomas J. OOSTERHUIS, *The „Weak“ and the „Strong“ in Paul's Epistle to the Romans*, 203.

¹⁸⁵ ὁ γὰρ ἐν τούτῳ δουλεύων τῷ Χριστῷ εὐάρεστος τῷ θεῷ καὶ δόκιμος τοῖς ἀνθρώποις.

Redak ne možemo gledati kao nadopunu prethodnog retka, nego kao njegovo teološko obrazloženje,¹⁸⁶ ali i teksta koji započinje već na samom početku ove perikope. Razlog tomu je pojavljivanje priložne oznaka načina ἐν τούτῳ sa značenjem „u tom, pritom, prema tome“¹⁸⁷ i glagola δουλεύω sa značenjem „odazvati se na zahtjeve i zapovijedi“.¹⁸⁸ Neki komentatori spajaju ἐν τούτῳ s prethodnim retkom dovodeći ga u svezu s tri stvarnosti koje čine kraljevstvo Božje: pravednost, mir i radost.¹⁸⁹ Iako se ἐν τούτῳ nadovezuje na prethodni redak smatramo da se njegov smisao iscrpljuje počevši od 13. r. gdje se najprije konjunktivom (μηκέτι κρίνωμεν), a potom imperativima (μὴ ἀπόλλυε, μὴ βλασφημείσθω) savjetuje kako treba djelovati u konfliktnoj situaciji, a takvo djelovanje na koje Pavao nagovara rimske kršćane odgovara služenju Kristu.

Sintagma δουλεύων τῷ Χριστῷ označava da se radi o potpunom predanju. Povezujemo ju s rr. 7-9 prethodne perikope i 1,17 gdje smo pokazali da kršćanski identitet nalazi svoje konkretno ostvarenje u pragmatičnom djelovanju. U 6,6 glagol δουλεύω Pavao koristi da istakne kako je stari grješni život za kršćanina prestao. Osim što on više se ne robuje grijehu (τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ) sada živi zajedno s Kristom (6,8), ne služi više pisanom zakonu nego zakonu Duha (7,6; 8,2). Stoga bi sintagma *služiti Kristu* u skladu s novim životom bilo živjeti za Krista i težiti duhovnim stvarima (Rim 8,5-6).

Jedino starozavjetno mjesto koje bi odgovaralo po kontekstu i u kojoj se pojavljuje pridjev εὐάρεστος je Mudr 4,10: „I jer je ugađao Bogu, On ga je zavolio, i jer je živio među grešnicima, On ga je uzeo k sebi.“ Identitet koji se skriva iza čovjeka koji je ugađao Bogu, u neposrednom kontekstu navedenog retka, upravo je pravednik. S time je povezan i mir koji će naći kada pravednik umre (Mudr 4,7).¹⁹⁰

Pavao u 18. r. sažimlje prethodne savjete u teološki razlog koji glasi: omiljet ćete Bogu i cijenit će vas ljudi ako prihvate načela kršćanskog života. Nova vjerska praksa kojom bi rimski kršćani trebali biti vođeni sastoji se od: ne živjeti sebi nego onomu koji za njih umre (2 Kor 5,15) pa prema tome i za bližnje unutar zajednice.

¹⁸⁶ Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, *Poslanica Rimljanima. Uvodna pitanja, prijevod i komentar Poslanice Rimljanima*, 228.

¹⁸⁷ Stjepan SENC, *Grčko-hrvatski rječnik*, 685.

¹⁸⁸ Johannes LOUW – Eugene A. NIDA, *Greek-English Lexicon of the New Testament based on Semantic Domains*, I, 460.

¹⁸⁹ Cranfield kao argument nadodaje pojavljivanje ἐν τούτοις umjesto ἐν τούτῳ u nekim rukopisima. Do zamjene je došlo jer su prepisivači imajući na umu prethodni redak stavili zamjenicu u množinu kojom se direktno upućuje na tri stvarnosti kraljevstva Božjeg. Usp. C. E. B. CRANFIELD, *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*, 719-720, Joseph A. FITZMYER, *Romans*, 697, Frank J. MATERA, *Romans*, 317.

¹⁹⁰ Usp. Robert JEWETT, *Romans. A Commentary*, 864.

¹⁹Ἄρα οὖν τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰς ἀλλήλους.

Ovaj redak je zaključak 16., 17. i 18. r. Osim što to vidimo po Pavlovoj upotrebi čestica ἄρα οὖν koje stoje kada iznosi zaključak prethodno izrečene misli (Rim 5,18; 7,3.25; 8,12; 9,16.18; 14,12; Gal 6,10; 1 Sol 5,6) vidimo i po pomaku iz trećeg lica jednine u kojem je prethodni retka na prvo lice množine. Pitanje ovoga retka glasi: na koga se odnosi pomak u množini διώκωμεν? Odnosi se na jake u vjeri u koje se i sam apostol svrstava (15,1) na što nas navode iskazi „ako je poradi hrane tvoj brat ražalošćen“ i zahtjev „ne upropašćuj svojom hranom“ iz 15. r.

Težiti za mirom aludira na Ps 34,16 „Zla se kloni, a čini dobro, traži mir i za njim idi!“. Ne bi smjeli razdvajati pojam mira u ovom retku s mirom iz 17. r. gdje stoji kao odlika kraljevstva Božjeg.¹⁹¹ Ovdje se radi o pozivu na mir kako bi se prestalo sa svađom između jakih i slabih. U tumačenju 17. r. rekli smo da je mir najprije vezan s opravdanjem i odnosi se na pomirenje čovjeka i Boga. Iz toga pomirenog odnosa s Bogom proizlazi kršćaninov odnos prema bratu u vjeri.

Poziv na miroljubiv odnos prema bratu nadopunjen je pozivom na *izgrađivanje jedni drugih*. Imenicu οἰκοδομή (građevina) povezujemo s glagolom καταλύω (razarati) u sljedećem retku.

²⁰μὴ ἔνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ. πάντα μὲν καθαρὰ, ἀλλὰ κακὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ διὰ προσκόμματος ἐσθίοντι.

Podijelit ćemo ovaj redak na dvije misaone cjeline. Prava je 20a μὴ ἔνεκεν βρώματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ jer se hijastički veže na 15. r. Druga je 20b πάντα μὲν καθαρὰ, ἀλλὰ κακὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ διὰ προσκόμματος ἐσθίοντι jer se hijastički veže na 14. r.

Prvu zrcalnu simetriju (20a i 15) čine elementi:

	20a	15a	15b
uzrok	μὴ ἔνεκεν βρώματος	εἰ γὰρ διὰ βρῶμα λυπεῖται	μὴ τῷ βρώματί σου
radnja	κατάλυε	οὐκέτι κατὰ ἀγάπην ἀπόλλυε	
		περιπατεῖς	
objekt	τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ	ὁ ἀδελφός σου	ἐκεῖνον ὑπὲρ οὗ
			Χριστὸς ἀπέθανεν

U oba retka uzrok je hrana koja se prva spominje. Radnja je iznesena u imperativu prez. akt. 2. l. jd. s riječima istog korijen i sličnog značenja. Objekt u 20a je τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ kojeg

¹⁹¹ Usp. James D. G. DUNN, *Romans 9-16*, 824-825.

dovodimo u svezu s objektima u 15. r. ὁ ἀδελφός σου ἰ ἐκεῖνον ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν. Iz toga zaključujemo da se pod djelo Božje misli na slabe u vjeri.¹⁹² Opisnom sintagmom τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ naglašava da su i slabi miljenici Božji, pozvanici i sveti (Rim 1,7). Glagol καταλύω osim što je u simetriji s glagolom ἀπόλλυμι, u implicitnoj je poveznici s imenicom οἰκοδομή u prethodnom retku. Premda Pavao izrijeком ne kaže da su slabi dio Božje građevine (usp. 1 Kor 3,9) aludira na zajednicu kao cjelinu u kojoj su slabi dio iste. O zajedništvu Pavao je govorio u 12,4-8 usporedbom jednog tijela koji ima mnogo udova. Tekst koji prethodi usporedbi kršćanskog zajedništva s tijelom i njezinim udovima spominje „kako je već komu Bog odmjerio mjeru vjere“ (12,3) što možemo povezati s mjerom vjere (μέτρον πίστεως) koju imaju rimski kršćani jer neki u njoj slabe, a neki jačaju.

Drugu zrcalnu simetriju (20b i 14) čine ovi elementi:

	20b	14
uvjerenje	πάντα μὲν καθαρὰ	οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ ὅτι οὐδὲν κοινὸν δι' ἑαυτοῦ
posljedica	ἀλλὰ κακὸν	
objekt	τῷ ἀνθρώπῳ τῷ προσκόμματος ἐσθίοντι	εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ τι κοινὸν εἶναι, ἐκεῖνῳ κοινόν

Pavlovo uvjerenje da je sva hrana obredno čista i kao takva više ne podliježe obrednim propisima sažeta je u 14. r. sintagmom u negativnom iskazu οὐδὲν κοινὸν δι' ἑαυτοῦ, a u 20b pozitivnom iskazu οὐδὲν κοινὸν δι' ἑαυτοῦ. Objekti u oba retka su isti i misli se na one koji u blagovanju sve hrane vide sablazan. Razlike u objektima nema iako u 20b Pavao upotrebljava imenicu čovjek τῷ ἀνθρώπῳ. Ne radi se o svakom čovjeku nego čovjeku koji konzumirajući određenu hranu sablažnjava one koji ju ne jedu. Priložna oznaka načina διὰ προσκόμματος služi kao odrednica imenici τῷ ἀνθρώπῳ te se ovdje ne može misliti na onoga koji slabi u vjeri i koji se sablažnjuje nad hranom.¹⁹³

¹⁹² Protivno Jewettu i Dunnu koji u τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ vide čitavu zajednicu – οἰκοδομή iz prethodnog retka. Prema Jewettu Pavao se od 19. do 21. r. obraća jakima i slabima, a Dunnu od 13. do 23. uglavnom jakima. Usp. Robert JEWETT, *Romans. A Commentary*, 856, 866., James D. G. DUNN, *Romans 9-16*, 816.

¹⁹³ Usp. Joseph A. FITZMYER, *Romans*, 698.

²¹καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα μηδὲ πιεῖν οἶνον μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει.

Ovaj redak je u hijastičkoj poveznici s 13b:

	21	13b
željeno ponašanje	καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα μηδὲ πιεῖν οἶνον μηδὲ ἐν ᾧ	ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε μᾶλλον
objekt	ὁ ἀδελφός σου	τῷ ἀδελφῷ
radnja	προσκόπτει	τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα ἢ σκάνδαλον

Graydon Snyder primijetio je da je 21. r. *Tobsprüche*, iskaz koji započinje s „dobro je“, a karakterizira ju primjena osobne zamjenice u dativu što je u ovom slučaju ᾧ i pretjerivanje u zavisnoj surečenici.¹⁹⁴ Zato kada Pavao kaže da ne treba jesti niti piti vina niti bilo što u čemu bi se brat koji slabi u vjeri sablažnjavao ne znači da uvijek treba apstinirati od tih stvari. Ovaj redak je, također, upućen jakima jer se oni ne sablažnjavaju nego su njihova djela sablazan slabima.

²²σὺ πίστιν ἦν ἔχεις κατὰ σεαυτὸν ἔχε ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. μακάριος ὁ μὴ κρίνων ἑαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει· ²³ὁ δὲ διακρινόμενος ἐὰν φάγη κατακέκριται, ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως· πᾶν δὲ ὃ οὐκ ἐκ πίστεως ἁμαρτία ἐστίν.

Posljednja dva retka čine hijazam. Motivi koji čine hijazam su πίστις i κρίνω. Ovako izgleda raspored njegovih sastavnica:

	22a	23a
motiv uvjerenja	σὺ <u>πίστιν</u> ἦν ἔχεις κατὰ σεαυτὸν ἔχε ἐνώπιον τοῦ θεοῦ	ὁ δὲ <u>διακρινόμενος</u> ἐὰν φάγη <u>κατακέκριται</u> ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως
	22b	23b
motiv osude	μακάριος ὁ μὴ <u>κρίνων</u> ἑαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει	πᾶν δὲ ὃ οὐκ ἐκ <u>πίστεως</u> ἁμαρτία ἐστίν

Pavao se u 22. r. obraća jakima što prepoznamo po iskazu σὺ πίστιν ἔχε. Da se pod pojmom πίστις misli na uvjerenje koje je utemeljeno na vjeri u Boga vidimo po tome što se isti motiv koristi u 14,2. Ondje se motiv vjere posljednji put pojavljuje u obliku glagola koji označava da su jaki uvjereni da smiju sve jesti (ὅς μὲν πιστεύει φαγεῖν πάντα u 14,2). Budući

¹⁹⁴ Graydon F. SNYDER, *The Tobsprüche in the New Testament*, u: *New Testament Studies*, 23 (1976.) 1, 117.

da se jedino pri opisu jakih upotrebljava glagol πιστεύω, smatramo da se pojavljivanje motiva istog značenja tj. imenice πίστις u 14,22 može odnositi samo na jake. Sukladno tome pojam označava „uvjerenje“ koje je utemeljeno na vjeri. U r. 14,23 koji je upućen slabima Pavao također upotrebljava pojam πίστις, ali mu dodaje negaciju οὐκ čime se izriče da slabi ne temelje svoja uvjerenja na vjeri u Boga nego na obdržavanju židovskih propisa. Primjećujemo upotrebu suprotnih pojmova διακρίνω i πίστις. Iste pojmove Pavao upotrebljava kada govori o Abrahamovoj vjeri u 4,20. Dvoumiti prema toj poveznici znači slabiti u vjeri.¹⁹⁵ Time Pavao poručuje slabima da su u grijehu jer ne temelje svoja uvjerenja na vjeri nego na židovskim propisima.

Jakima Pavao poručuje da se svojih uvjerenja ne trebaju odricati. Ipak moraju se prilagoditi slabima te svoja uvjerenja prvenstveno imati pred Bogom (ἐξε ἐνώπιον τοῦ θεοῦ) što znači da ih je potrebno zadržati za sebe kako ne bi sablažnjavali slabe.

Posljednja dva retka donose četvrtu fazu motiva *suditi* u kojima se pojavljuje kao samoosuda. U prethodnoj perikopi zaključili smo da slabi osuđuju jake. Stoga je blagoslov nad osobom koja ne osuđuje samu sebe zbog vlastitih uvjerenja upućen jakima. Na taj način ih Pavao bodri. Suprotno blagoslovu je osuda što čeka slabe ako ne prestanu s osuđivanjem. Njihove će ih radnje sustići jer će na kraju sami sebi suditi.

ZAKLJUČAK

Istraživanjem četrnaestog poglavlja Poslanice Rimljanima ustanovili smo pozadinu problematike slabih i jakih u vjeri, njihov identitet te smo egzegetskim metodama pokušali dati detaljnije viđenje dotičnoga teksta. Pozadina problematike jakih i onih koji slabe u vjeri stoji u suprotstavljenom shvaćanju opravdanja po vjeri u odnosu na obdržavanje židovskoga Zakona. Takvo shvaćanje vidimo u činjenici da Pavao određenu skupinu članova rimske zajednice naziva sintagmom koja opisuje njihov proces slabljenja u vjeri koji je usporediv s motivom Abrahama iz Rim 4 gdje je njegova vjera oslikana istim glagolom, ali u obliku negacije, što nam daje za pretpostaviti da Pavao rimskim kršćanima za uzor stavlja Abrahama čija je vjera jačala i u nemogućim situacijama. Očito je da dvije skupine rimskih kršćana životne situacijske okolnosti drže nepremostivima. Slabi jedu povrće i svetkuju dane židovske tradicije, a jaki jedu svu hranu i drže sve dane jednako posvećenima za Boga, što podrazumijeva da se ne spominju

¹⁹⁵ Usp. Benjamin SCHLIESSER, „Abraham did not doubt in unbelief“ (Rom 4:20): Faith, Doubt, and Dispute in Paul's Letter to the Romans, u: *The Journal of Theological Studies*, 63 (2012.) 2, 493, 513-522.

dana pridržanih židovskoj tradiciji. Jedino se kod opisa uvjerenja jakih upotrebljava glagol πιστεύω čime se iskazuje da oni na vjeri temelje konzumiranje sve hrane. Ključni redci u razumijevanju pozadine podijeljenosti zajednice su 14,14 i 14,20 u kojima Pavao tvrdi da je sva hrana čista pozivajući se na autoritet Gospodina Isusa. Zbog različitih stavova slabi osuđuju jake, a jaki preziru slabe. Pavlovom upotrebom riječi προσλαμβάνω i διάκρισις implicira se proces razdvajanja unutar zajednice kojeg Pavao želi prekinuti stavljajući pred njih razloge koji bi ih uputili na promjenu njihovih međusobnih odnosa. Razlozi koje Pavao navodi su: *Bog prigrljuje svakoga* (Rim 14,3c), *svaki neka bude uvjeren u svojem umu* (riječ je o sporednim stvarima za vjeru, Rim 14,5c), *kršćanski identitet proizlazi iz krštenja i prihvatanja Evanđelja Božjeg kako bi se živjelo novim načinom života* (14,7-9) i *Bog je jedini sudac* (14,10c-12).

Smatramo da je cjelina 14,1 – 15,13 u kojoj se nalazi naš tekst ključna za razumijevanje poslanice jer pomoću nje saznajemo obilježja kršćanske zajednice u Rimu i razloge Pavlovog razlaganja u doktrinarnom dijelu poslanice koja se odnosi na temu pravednosti po vjeri. Elementi identiteta prema svemu gore rečenom mogu nas uputiti da su slabi vjerojatno judeokršćani, ali s mogućnošću da toj skupinu također pripadaju kršćani koji prvotno nisu bili židovskog porijekla, ali poštuju židovske odredbe. S druge strane, jaki su prema svemu sudeći oni članovi rimske zajednice koji odbacuju židovske odredbe, tj. vjerojatno poganokršćani i judeokršćani koji su prekinuli s praksom Zakona. Da je problem bio većega razmjera ili na općoj razini pretpostavljamo iz činjenice da je Pavao tim problemom zaokupljen u svojoj Poslanici većim tekstualnim opsegom, što podrazumijeva da je postojala kritička masa, drugim riječima veći broj članova zajednice, premda ne i većina, koji je naglašavao obdržavanje židovskih odredbi.

Iz perspektive 14. poglavlja možemo odgovoriti na pitanje naravi pisanja same poslanice. S obzirom da Pavao ima u vidu razdijeljenu zajednicu grupiranu na jake i slabe te njihovu problematiku oko koje se spore, smatramo da je poslanica prvenstveno prigodni spis koji odgovara na konkretne probleme rimskih kršćana. Tekst našega poglavlja nalazi se unutar Pavlove pareneze (Rim 12,1 – 15,13) s kojom je povezana preko zapovijedi ljubavi (Rim 13,9), a preko nje je i s prethodnim dijelovima poslanice temom opravdanja po vjeri, Abrahamom i kršćanskim identitetom.

Premda se ključna riječ poslanice δικαιοσύνη θεοῦ ne pojavljuje u 14. poglavlju, njezinu naznaku možemo iščitati iz samoga konteksta. Na koji se način odnositi prema bratu u vjeri dio je kršćanske pragmatike koja proizlazi iz doktrinarnog dijela u čijem temelju stoji nauk o opravdanju po vjeri. Redak Rim 1,17d ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται ključan je u otkrivanju pozadine Pavlovog poticaja na ispravno djelovanje jer se njime podrazumijeva da je vjera izvor

opravdanja i put po kojem opravdani živi. Tema *opravdanja po vjeri* svoj vrhunac poprima u Rim 3,21-26 gdje Pavao govori o univerzalnosti spasenja sažimajući prethodno napisane misli: Zakon i Proroci navijestili su pravednost Božju po Kristu Isusu (1,1-4) koja je ponuđena svima (1,16-17) – i Židovima i Grcima – jer su svi sagriješili (1,18 – 3,20) i uspoređuje Kristovu žrtvu sa žrtvom okajnicom koja se prinosila na Dan pomirenja kako bi izrekao da je uspostavljen nov način opravdanja koji se od Isusa Krista vrši bez Zakona. Nov način opravdanja Pavao pronalazi i potvrđuje starozavjetnim likom Abrahama u 4. poglavlju. Upravo je vjera zajednički element Abrahama i kršćana, po kojem su kršćani njegovi potomci (Rim 4,13.16.18) jer kao i on vjeruju u Boga „koji oživljuje mrtve i zove da bude ono što nije“ (Rim 4,17). Otuda Pavlova potreba za oslovljavanjem onih čija vjera posustaje kao *onih koji slabe u vjeri*, poradi njihove potrebe da se vrate na židovske običaje po kojima ni Abraham nije postao opravdan. Pavao im zato predočava Abrahama s jedne strane kao pralika snažne vjere jer vjera u njemu nije slabila ni u nemogućim situacijama, a s druge strane kao Židova koji se opravdao po vjeri ne obdržavajući židovske zakone.

Bliži kontekst Rim 1,17d je 1,16-17 u kojem je opisano da se iz vjere u evanđelje dobiva opravdanje, opravdanjem život, odnosno spasenje, sadašnje i buduće. Pavao glagol $\sigma\omega\zeta\omega$ u Poslanici većinom koristi u teološkom pasivu futura što nam govori da spasenje nije stvarnost koja se iščekuje, nego je i stvarnost koja se već sada živi pa o njoj možemo govoriti kao o novoj egzistenciji. Na sličan način Pavao koristi glagol $\zeta\omega$ te on u 1,17d ima duhovni smisao kao u krsnoj propovijedi (6,8.10.6,11). Ta nova egzistencija dobivena vjerom i krštenjem je „hodanje u novosti života“ ($\epsilon\nu\ \kappa\alpha\iota\nu\acute{o}\tau\eta\tau\iota\ \zeta\omega\eta\varsigma\ \pi\epsilon\rho\iota\pi\alpha\tau\acute{\eta}\sigma\omega\mu\epsilon\nu$ Rim 6,4) koji je vođen Duhom Božjim i okarakteriziran posebnim odnosom prema Bogu – posinjenjem ($\nu\iota\omicron\theta\epsilon\sigma\acute{\iota}\alpha$). Iz toga vidimo da *živjeti* u 1,17d znači živjeti novu egzistenciju koju možemo izjednačiti sa spasenjem. Iz takvih postavka Pavao piše 14. poglavlje. Potrebno je vršiti ono što propisuje vjera u Isusa Krista, a ne što nalaže Zakon. To je ujedno razlog zbog čega su židovski propisi i zabrane o hrani i običajima za njega irelevantni. Vidimo da Pavao ne obrazlaže slabima zbog čega je sva hrana čista, umjesto toga čitamo poticaje na međusobno prihvaćanje iznoseći slabima razloge za takva ponašanja u obliku natuknica. To i ne čudi jer je svoj stav o židovskom Zakonu iznio u doktrinarnom dijelu poslanice. Međutim, imajući u vidu prvenstveno jake, Pavao smatra da se nova kršćanska egzistencija ne iscrpljuje samo u odbacivanju židovskih propisa, nego u konkretnom življenju vjere u svim dimenzijama života. Iz toga proizlazi Pavlova uputa da se pomogne onima koji nisu u vjeri ojačali ne na način da ih se prisili na ono na što nisu spremni, nego da im se prilagodi kako bi u vjeri jačali. Stoga opravdanje po vjeri ostvaruje se u aktivnom

pragmatičnom djelovanju. U ovom konkretnom slučaju slabi bi trebali prestati osuđivati jake (14,1-12), a jaki bi trebali prestati nametati i time narušavati već oslabjelu vjeru (14,13-23).

Problematika Rim 14 pokazuje slične značajke s ostalim Pavlovim poslanicama. Ponajprije s 1 Kor 8 – 10. Sličnosti između tih tekstova vidimo u pojavljivanju naziva *slabi*. Dok se u 1 Kor radi se o *onima čija savjest slabi* u Rim 14 čitamo o *onima koji slabe u vjeri*. Jednima i drugima je konzumacija određene hrane izvor sablazni jer su još uvijek navezani na židovsku koncepciju čistog i nečistog. Razlika je u tome što se u Korintu nameće pitanje smiju li kršćani jesti meso žrtvovano idolima, a u Rimu smiju li jesti svu hranu i trebaju li obdržavati svete dane židovstva. Po tome vidimo da se slabi u Poslanici Rimljanima vraćaju obdržavanju židovskih propisa što je i razlog zbog čega ih Pavao naziva slabima u vjeri. Za slabe u Korintu ne možemo reći da se vraćaju obdržavanju Zakona, premda upozoravaju na hranu koja je žrtvovana poganskim idolima i time postala nečista, nego im zbog ukorijenjenosti u židovsku religiju takve prakse predstavljaju sablazan. Ovo je razlog zbog čega je Pavao upotrijebio različite odrednice u imenovanju kršćana koji slabe i zbog čega ne možemo izjednačiti slabe iz Rima s onima koji naziva istim imenom u Korintu. Kod slabih u Rim ne radi se o nedostatku vjere u Kristovo uskrsnuće nego u koncept opravdanja po vjeri, što za slabe u 1 Kor ne možemo tvrditi. Premda u drugim okolnostima oba teksta sadrže istu poruku koju Pavao navješćuje kršćanskim zajednicama koja se sastoji u ljubavi prema bratu u vjeri, međusobne tolerancije i solidarnosti te spremnosti na izgrađivanje zajednice.

S poteškoćama židovskog utjecaja Pavao se susretao i u Poslanici Galaćanima koju možemo povezati s Rim 14 preko pitanja pravednosti. Temeljni problem u Galaciji bio je dolazak propovjednika judaizanta koji su učili Galaćane da se poganokršćani koji pripadaju njihovoj zajednici moraju obrezati kako bi zadobili potpuno opravdanje (Gal 6,12-13). Pavao se tomu suprotstavlja tvrdeći da se „čovjek ne opravdava po djelima Zakona, nego vjerom u Isusa Krista“ (Gal 2,16) postavljajući pred Galaćane samo jedan izbor, vjeru u Krista ili Zakon, u koji spada i opsluživanje židovskih blagdana (Gal 4,10). Primjećujemo da Pavao drugačije tretira kršćane u Galaciji, kojima jasno i oštro poručuje da ne obdržavaju Zakon, od onih u Rimu kojima pak poručuje da prihvate one koji su još navezani na židovske običaje. Razloge takvom stavu prvenstveno pronalazimo u činjenici da Pavao nije utemeljitelj rimske zajednice. Također pitanje obdržavanja židovskog zakona dolazi iz rimske zajednice za razliku od pridošlih judaizanta u galatskoj zajednici. Iako se radi o vraćanju židovskim propisima, Galaćani idu korak dalje od rimskih kršćana jer se žele obrezati kako bi postigli potpuno opravdanje pred Bogom te u tom kontekstu treba čitati i razlog njihovu pomnom opsluživanju

židovskih blagdana. Važna je napomenuti da se u Galaciji čitava zajednica okrenula služenju Zakona, dok je u Rimu to kritična masa nazvana slabima u vjeri.

U najširem krugu cjelovite slike novozavjetnih spisa sličnosti s našim tekstom pronalazimo u Kol 2,16-23. Premda se autor ne obraća razdijeljenim grupama nego čitavoj kološanskoj zajednici na koju krivi učitelji vrše utjecaj promičući povratak židovskim običajima, nailazimo na motive: jedenje, pijenje, dani i osuđivanje koji su sadržani u retku 2,16: „Neka vas dakle nitko ne sudi po jelu ili po piću, po blagdanima, mlađacima ili subotama.“

Poveznicu s našim tekstom u pogledu obredne čistoće hrane možemo povući s nekoliko mjesta unutar novozavjetnih spisa. Kod Marka i Mateja čitamo Isusovu izjavu da čovjeka nečistim ne čine vanjski utjecaji: „Ništa što izvana ulazi u čovjeka ne može ga onečistiti, nego što iz čovjeka izlazi – to ga onečišćuje.“ (Mk 7,15) i „Ne onečišćuje čovjeka što ulazi u usta, nego što iz usta izlazi – to čovjeka onečišćuje.“ (Mt 15,11). Autor u Djelima apostolskim prikazuje Petra u viziji kojem glas govori „Što Bog očisti, ti ne zovi okaljanim!“ dokidajući razliku između čistih i nečistih životinja (Dj 10,15).

Glede redaka našega teksta u kojima Pavao upozorava rimske kršćane da se kao braća međusobno ne osuđuju i preziru jer Bog je jedini sudac (Rim 14,3-4.10-12), povezujemo s tekstovima iz Mt 7,1-5 i Lk 6,37-38.41-42 koji progovaraju o problematici licemjernog osuđivanja među braćom. Nadalje, vrlo sličan retorički iskaz redcima Rim 14,4.10 pronalazimo kod Jak 4.12: „Jedan je Zakonodavac i Sudac: Onaj koji može spasiti i pogubiti. A tko si ti da sudiš bližnjega?“ Iz svega navedenog vidimo da Pavlovi spisi nisu jedini koji se bave pitanjem židovskog utjecaja i kršćanskog zajedništva.

Četnaestim poglavljem poslanice Rimljanima Pavao doprinosi moralnoj poruci Novoga zavjeta jer u središte kršćanskog zajedništva stavlja ljubav prema bratu u vjeri. Pozivom na prihvaćanje drugoga potiče na solidarnost i toleranciju koju treba promicati radi općeg dobra zajednice. S obzirom da se 14. poglavlje bavi pastoralnim problemima zajedništva, njegovi se zaključci mogu primijeniti u aktualnim pitanjima sadašnjih crkvenih zajednica. Kao glavni zaključak nameće se sugestija da oko nebitnih pitanja koja se tiču vjere ne treba inzistirati niti ih nametati drugima jer su ona stavljena na volju pojedinca vjernika.

LITERATURA

Kritička izdanja Novoga zavjeta

Greek New Testament According to the Majority Text, Zane C. Hodges – Arthur L. Farstad (ur.), Nashville – Atlanta, ²1985.

Greek New Testament, Barbara Aland – Kurt Aland – Johannes Karavidopoulos – Carlo M. Martini – Bruce M. Metzger (ur.), ⁵2014.

Novum Testamentum Graece, Barbara Aland – Kurt Aland – Johannes Karavidopoulos – Carlo M. Martini – Bruce M. Metzger (ur.), Münster, ²⁸2012.

Novi Testamenti. Biblia Graeca et Latina, Ioseph M. Bover (ur), Madrid, ⁵1968.

Novum Testamentum Graece et Latine, Augustinus Merk (ur.), Romae, ¹¹1992.

Novum Testamentum Graece. Editio Octava Critica Maior, Constantinus Tischendorf (ur), II, Leipzig, 1872.

Die Schriften des Neuen Testament in ihrer ältesten erreichbaren Textgestalt hergestellt auf Grund ihrer Textgeschichte, Hermann Freiherr von Soden (ur.), II, Göttingen 1913.

The New Testament in the Original Greek, Brooke Foss Westcott – Fenton John Anthony Hort (ur.), New York, 1881.

The New Testament in the Original Greek. Byzantine Textform, Maurice A. Robinson – William G. Pierpont (ur.), Southborough, 2005.

Digitalna baza

New Testament Critical Apparatus, Center for New Testament Textual Studies, 2004.

Thesurus Linguae Graece: A Digital Library of Greek Literature, 2001.

Gramatike

F. BLASS – A. DEBRUNNER – Robert W. FUNK, *A Greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Cambridge, 1961.

Zdeslav DUKAT, *Gramatika grčkoga jezika*, Zagreb, 1983.

August MUSIĆ – Niko MAJNARIĆ, *Gramatika grčkog jezika*, Zagreb, 1961.

A. T. ROBERTSON, *A Grammar of the Greek New Testament in the Light of Historical Research*, New York, ³1919.

Nigel TURNER, *A Grammar of New Testament: Syntax*, sv. 3, Edinburgh, 1963.

Rječnici i leksikoni

Gerhard DAUTZENBERG, Διάκρισις, u: *The Exegetical Dictionary of the New Testament*, Horst Balz – Gerhard Schneider (ur.), I, Edinburgh, 1990., 306-307.

Frederic William DANKER – Walter BAUER, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and the Other Early Christian Literature*, Chicago – London, ³2000.

Walter GRUNDMANN, Στήκω, u: *Theological Dictionary of the New Testament*, Gerhard Kittel – Geoffrey Bromiley – Gerhard Friedrich (ur.), VII, Grand Rapids, 1964., 636-638.

Ferdinand HAHN, Χριστός, u: *Exegetical dictionary of the New Testament*, Horst Balz – Gerhard Schneider (ur.), III, Edinburgh, 1990., 478-486.

Friedrick HAUCK, κοινός, u: *Theological Dictionary of the New Testament*, Gerhard Kittel – Geoffrey Bromiley – Gerhard Friedrich (ur.), III, Grand Rapids, 1964., 791-797.

Henry George LIDDELL – Robert SCOTT, *A Greek-English Lexicon*, Oxford, ⁹1996.

Johannes LOUW – Eugene A. NIDA, *Greek-English Lexicon of the New Testament based on Semantic Domains*, I, New York, ²1989.

H.-J- van der MINDE, βρῶμα, u: *Exegetical dictionary of the New Testament*, Horst Balz – Gerhard Schneider (ur.), I, Edinburgh, 1990., 228.

Elisabeth PALZKILL, πίπτω, u: *The Exegetical Dictionary of the New Testament*, Horst Balz – Gerhard Schneider (ur.), III, Edinburgh, 1990., 90-91.

Anto POPOVIĆ, *Grčko-hrvatski rječnik Novoga zavjeta sa statistikom grčkih riječi*, Zagreb, 2016.

Stjepan SENC, *Grčko – hrvatski rječnik*, Zagreb, 1988.

B. SCHALLER, βῆμα, u: *The Exegetical Dictionary of the New Testament*, Horst Balz – Gerhard Schneider (ur.), I, Edinburgh, 1990., 215-216.

Gustav STÄHLIN, ἀσθενής, ἀσθένεια, ἀσθενέω, ἀσθένημα, u: *Theological Dictionary of the New Testament*, Gerhard Kittel – Geoffrey Bromiley – Gerhard Friedrich (ur.), I, Grand Rapids, 1964., 490-463.

Ostala literatura

Kurt ALAND – Barbara ALAND, *The Text of the New Testament. An Introduction to the Critical Editions and to the Theory and Practice of Modern Textual Criticism*, Grand Rapids, ²1989.

Andrea ALBERTIN, *Il caso dei deboli e dei forti. Rm 14,1-15,13 come esemplificazione di vita etica alla luce della giustificazione per la fede*, Roma, 2015.

ARISTOTEL, *Retorika*, Podgorica, 2008.

David Aland BLACK, *Paul, Apostle of Weakness. Astheneia and its Cognates in the Pauline Literature*, Oregon, 2012.

F. F. BRUCE, *The Epistle to the Galatians*, Grand Rapids, 1982.

David A. BURNETT, „So Shall Your Seed Be”: Paul's Use of Genesis 15:5 in Romans 4:18 in Light of Early Jewish Deification Traditions, u: *Journal of the Study of Paul and His Letters*, 5 (2015.) 2, 211-236.

R. H. CHARLES, *The Book of Jubilees or Little Genesis. Translated from the Ethiopic Text*, London – New York, 1917.

Mario CIFRAK, „Da ne činiti što ne budete htjeli.“ (Gal 5,17), u: *Bogoslovska smotra*, 74 (2005.) 3, 635-631.

Mario CIFRAK – Monika PRŠA, „Who is Weak in Faith“ (Rom 14:1)? Relationship between Rom 14 and 1 Cor 8: Status Questionis, u: *Interpretation of the Letter to the Romans*, Benyik György (ur.), Szeged, 2018., 267-278.

Raymond F. COLLINS, *First Corinthians*, Collegeville, 1999.

C. E. B. CRANFIELD, *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*, II, Edinburgh, ³1983.

Raoul DEDEREN, „O razlikovanju dana od dana“, u: *Biblijski pogledi*, 14 (2006.) 1-2, 185-190.

DEMETRIJE, *ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ. O stilu*, Zagreb, 1999.

Bonaventura DUDA, „Savjest u Bibliji, u: *Bogoslovska smotra*, 47 (1977.) 2-3, 151-179.

Ivan DUGANDŽIĆ, *Poslanica Rimljanima. Uvodna pitanja, prijevod i komentar Poslanice Rimljanima*, Zagreb, 2018.

James D. G. DUNN, *Romans 9-16*, Dallas, 1988.

Bertold EISNER – Marijan HORVAT, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1948.

Joseph FITZMYER, *First Corinthians*, New Haven, 2008.

Joseph A. FITZMYER, *Romans*, New York – London, 1993.

- Josip FLAVIJE, *Protiv Apiona. Josipov život*, Zagreb, 2011.
- Robert A. J. GAGNON, The Meaning of ὑμῶν τὸ ἀγαθόν Romans 14:16, u: *Journal of Biblical Literature*, 117 (1998.) 4, 675-689.
- Harry GAMBLE, Jr., *The Textual History of the Letter to the Romans. A Study in Textual and Literary Criticism*, Grand Rapids, 1977.
- David E. GARLAND, *1 Corinthians*, Grand Rapids, 2003.
- Daniel M. GURTNER, *Second Baruch. A Critical Edition of the Syriac Text*, New York – London, 2009.
- Zvonimir Izidor HERMAN, Nov stvor u kontekstu Poslanice Galaćanima 6,15, u: *Bogoslovska smotra*, 64 (1994.) 1-4, 45-60.
- C. E. HILL, Paul's Understanding of Christ's Kingdom in 1 Corinthians 15:20-28, u: *Novum Testamentum*, 30 (1988.) 4, 297-320.
- Robert JEWETT, *Romans. A Commentary*, Minneapolis, 2007.
- Ernst KÄSEMANN, *The Commentary on Romans*, Grand Rapids, 1980.
- Jan LAMBECHT, *Second Corinthians*, Collegeville, 1999.
- Richard N. LONGENECKLER, Prolegomena to Paul's Use of Scripture in Romans, u: *Bulletin for Biblical Research*, 7 (1997.), 145-168.
- Johannes P. LOUW, *A Semantic Discourse Analysis of Romans*, II. Pretoria, 1979.
- Johannes P. LOUW, Discourse Analysis and the Greek New Testament, u: *The Bible Translator*, 24 (1973.) 1, 101-118.
- Marijan MANDAC, Tumačenje Rim 6,1-14 s posebnim osvrtom na krsni nauk, u: *Bogoslovska smotra*, 44 (1975.) 4, 485-506.
- Frank J. MATERA, *Romans*, Grand Rapids, 2010.
- Bruce M. METZGER, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, London – New York, ³1971.
- Bruce M. METZGER – Bart D. EHRMAN, *The Text of the New Testament. Its Transmission, Corruption, and Restoration*, New York – Oxford, ⁴2005.
- Douglas J. MOO, *The Epistle to the Romans*, Grand Rapids, 1996.
- August MUSIĆ, *Nacrt grčkih i rimskih starina po dru E. Wagneru i dru G. pl. Kobilinskom*, Zagreb, 1942.
- Jerome MURPHY-O'CONNOR, *Keys to First Corinthians: Revisiting the Major Issues*, Oxford, 2009.
- Albert Ernst Soritua NABABAN, *Bekennntnis und Mission in Römer 14 und 15*, Heidelberg, 1963.

- Mark NANOS, *The Mystery of Romans*, Minneapolis, 1996.
- Roger L. OMANSON, *A Textual Guide to the Greek New Testament*, Stuttgart, 2006.
- Thomas J. OOSTERHUIS, *The 'Weak' and the 'Strong' in Paul's Epistle to the Romans*, Edmonton, 1992.
- Juraj PAVIĆ – Tomislav Zdenko TENŠEK, *Patrologija*, Zagreb, 1993.
- Stanley E. PORTER – Hughson T. ONG, Eugene A. Nida and Johannes P. Louw and Their Linguistic Contribution, u: *Pillars in the History of Biblical Interpretation*, Stanley E. Porter – Sean A. Adams (ur.), II, Eugene, 2016., 291-318.
- Mark REASONER, *The Strong and the Weak. Romans 14.1 – 15.13 in Context*, Cambridge, 1999.
- J. Paul SAMPLEY, The Weak and the Strong: Paul's Careful and Crafty Rhetoric Strategy in Romans 14:1-15:13, u: *The Social World of the First Christians. Essays in Honor of Wayne A. Meeks*, L. Michael White – O. Larry Yarbrough (ur.), Minneapolis, 1995., 40-52.
- Richard SIMON, *Critical History of the Text of the New Testament*, Leiden – Boston, 2013.
- Benjamin SCHLIESSER, „Abraham did not doubt in unbelief” (Rom 4:20): Faith, Doubt, and Dispute in Paul's Letter to the Romans, u: *The Journal of Theological Studies*, 63 (2012.) 2, 492-522.
- Graydon F. SNYDER, The *Tobspruche* in the New Testament, u: *New Testament Studies*, 23 (1976.) 1, 117-120.
- Thomas R. SCHREINER, *Romans*, Grand Rapids, 1998.
- Emil SCHÜRER, *The History of the Jewish People in the Age of Jesus Christ (175 B.C. – A.D. 135)*, II, Edinburgh, ²1979.
- Peter STUHLMACHER, *Der Brief an die Römer*, Göttingen – Zürich, 1998.
- Udo SCHNELLE, *Apostle Paul. His Life and Theology*, Grand Rapids, 2005.
- Thomas H. TOBIN, What Shall We Say That Abraham Found? The Controversy behind the Romans 4, u: *The Harvard Theological Review*, 88 (1995.) 4, 437-452.
- Marinko VIDOVIĆ, *Od križa do uskrsnuća. Temeljna poruka Prve poslanice Korinćanima*, Zagreb, 2007.
- Marinko VIDOVIĆ, Pavlovo korigiranje korintskog shvaćanja karizmi (1 Kor 12-14), u: *Crkva u svijetu*, 35 (2000.) 3, 252-280.
- Marijan VUGDELIJA, Svjedočanstvo pisma za Abrahamovo opravdanje vjerom (Rim 4,1-25), u: *Bogoslovska smotra*, 46 (2006.) 2, 633-694.

Mato ZOVKIĆ, Savez Božji s Izraelom z Rim 9 – 11 i dijalog sa Židovima, u:
Bogoslovska smotra, 80 (2010.) 1, 129-156.

ŽIVOTOPIS AUTORA S POPISOM OBJAVLJENIH RADOVA

Monika Prša, rođena 14. prosinca 1988. u Zagrebu, nakon XIII. gimnazije s prirodoslovno-matematičkim programom završila je filozofsko-teološki studij na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu ak. god. 2011./2012. stekavši naziv magistra teologije. U ak. god. 2012./2013. upisuje Poslijediplomski studij licencijata i doktorata dogmatske teologije. U ak. god. 2017./2018. upisuje diplomski studij povijesti sa istraživačkim smjerom na području Stare povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Mario CIFRAK – Monika PRŠA, „Who is Weak in Faith“ (Rom 14:1)? Relationship between Rom 14 and 1 Cor 8: Status Questionis, u: *Interpretation of the Letter to the Romans*, Benyik György (ur.), Szeged, 2018., 267-278.

Mario CIFRAK – Monika PRŠA, „Krenu Isus sa svom odlučnošću prema Jeruzalemu“ Lk 9,51 – egzegetski komentar, u: *Uzyjerovah zato besjedim (2 Kor 4,13)*, Josip Šimunović – Silvija Migles (ur.), Zagreb, 2019., 279-297.